

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
(м. Івано-Франківськ)
Інститут проблем виховання НАПН України (м. Київ)
Мукачівський державний університет (м. Мукачево)
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (м. Хмельницький)
Бердянський державний педагогічний університет (м. Запоріжжя)
Базельський університет (м. Базель, Швейцарія)
Фонд фінансової підтримки «Антонівка» (м. Кассель, Німеччина)

«ФРЕБЕЛІВСЬКА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ВИМОГИ, ТRENДИ, ПЕРСПЕКТИВИ»

20-21 квітня 2023 року

**Збірник матеріалів Всеукраїнської
науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)**

Івано-Франківськ, 2023

Педагогічний факультет ХДУ, 2023

Затверджено відповідно до рішення вченої ради Херсонського державного університету (протокол від 27.11.2023 року № 8)

Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи: збірка матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) 20-21 квітня 2023 / за заг. ред. Л.Є. Петухової, Н.В. Воропай, О.Е. Анісімової, І.В. Гриценко, А.С. Волянюк. Івано-Франківськ. 2023, 157 с.

Редакційна колегія:

Петухова Любов Євгенівна, докторка педагогічних наук, професорка, деканеса педагогічного факультету Херсонського державного університету, голова Херсонської обласної громадської організації «Фребельтовариство».

Воропай Наталія Анатоліївна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, в.о. завідувачки кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Анісімова Олена Едуардівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, координаторка Освітнього центру Ф. Фребеля при педагогічному факультеті ХДУ.

Гриценко Ірина Валентинівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Волянюк Анастасія Сергіївна, викладачка кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Рецензенти:

Лисенко Неллі Василівна, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Коваль Людмила Вікторівна, докторка педагогічних наук, професорка, деканеса факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету.

ISBN 978-617-7090-76-1

©ХДУ, 2023

Електронне наукове видання підготовлено за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи», яка відбулась 20-21 квітня 2023 року на педагогічному факультеті Херсонського державного університету (Херсон – Івано-Франківськ).

У тезах розкриваються актуальні питання дошкільної та початкової освіти за напрямками: «Міжнародна партнерська взаємодія українських ЗВО», «Ретроспективний аналіз соціально-педагогічних передумов феномену педагогічної взаємодії у вихованні», «Впровадження фребелівських ідей в організацію педагогічної взаємодії», «Використання досвіду фребельпедагогіки для підвищення рівня мотивації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку», «Впровадження ідей Ф. Фребеля в системі інклюзивного та спеціального навчання», «Модернізація середовища сучасних ЗДО на засадах фребельпедагогіки», «Професійна підготовка майбутніх педагогів в моделі трисуб'єктної дидактики».

Представлені матеріали можуть бути використані педагогами для підвищення ефективності організації освітнього процесу у закладах освіти та здобувачами освіти спеціальностей 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта», 016 «Спеціальна освіта» під час теоретичної підготовки та написання наукових робіт.

Зміст

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ТА ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН	
Debych M.A. MECHANISMS FOR ENSURING THE EFFICIENCY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONALIZATION МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ.....	10
Ібадзаде С.Н. РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В АСПЕКТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	14
Скворцова С.О. МАТЕМАТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НУШ.....	17
Примакова В.В. ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ (50-90 рр.. ХХ СТОЛІТТЯ)	21
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ФЕНОМЕНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИХОВАННІ	
Козирь А.О. ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ Ф. ФРЕБЕЛЯ.....	26
Костик Л.Б. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ Ф.ФРЕБЕЛЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....	28
Шепель А.В. ФУНКЦІЇ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	32

Семеній Н.О. ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ВЧИТЕЛЯ З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ.....	35
ВПРОВАДЖЕННЯ ФРЕБЕЛІВСЬКИХ ІДЕЙ В ОРГАНІЗАЦІЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	
Владимирова А.Л. ІГРОМАЙСТЕРНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	39
Горлова А.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	42
Ілішова О.М. ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИХОВАННІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	45
Ковальчук А.А. РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ІДЕЙ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ДІТЕЙ.....	47
Луценко І.О. ЯКІСТЬ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	49
Супрунова О. ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	51
Суятинова К.Є. ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	54
Трусілова А. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ПЕДАГОГІВ ТА РОДИНИ ДОШКІЛЬНИКА.....	57

Хома В. ВИКОРИСТАННЯ «ДАРІВ ФРЕБЕЛЯ» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	60
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Бондаренко Р.О. ФРЕБЕЛІВСЬКІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	63
Воляннюк А.С. ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТАЛОЇ МОТИВАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	66
Демченко Ю.М. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....	69
Дроздова В.М. НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	73
Лисак С.М. ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ ЗАСОБАМИ КАЗКИ.....	77
Миколаєнко Д.А. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ Ф. ФРЕБЕЛЯ.....	80
Нікітіна О.О. МАНІПУЛЯЦІЯ З ПРЕДМЕТАМИ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ.....	82
Нікіщенко А.М. ЗНАЧЕННЯ РУЧНОЇ ПРАЦІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДИТИНИ У ПОГЛЯДАХ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ.....	86

Раєвська І.М. ФОРМУВАННЯ STEM-МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ Ф. ФРЕБЕЛЯ.....	89
Терьохіна А.Р. АКТУАЛЬНІСТЬ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ.....	92
ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ	
Гаврилюк Т.В. ВИКОРИСТАННЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСОБУ ПРОПЕДЕВТИКИ СЕНСОРНИХ ВАД У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	94
Левітан Є.С. ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ- ПЕДАГОГІВ ЗА ІДЕЯМИ Ф.ФРЕБЕЛЯ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....	97
Макарова А.П. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО НАБОРУ «ДАРИ ФРЕБЕЛЯ» В КОНТЕКСТІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ.....	100
Чекан О.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ.....	104
Яковлева С.Д. ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКА НА ДОПОМОГУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТОМ.....	107
МОДЕРНІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ЗДО НА ЗАСАДАХ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ	
Акімов В.Ю. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	112

Анісімова О.Е. МОЖЛИВОСТІ ТРАНСФОРМУВАННЯ ФРЕБЕЛІВСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДО СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	114
Компаній Н.А. СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ.....	117
Маценко Т.М. ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	120
Паршук С.М., Кобець Н.О. ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАСАДАХ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ.....	123
Романович О.М. ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ В МЕТОДИЦІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	126
Чайковська А.Є. ВИКОРИСТАННЯ JAMBOARD ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ	128
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТНОЇ ДИДАКТИКИ	
Бальоха А.С. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ЧАС.....	131
Дем'яненко Д. ЗНАЧЕННЯ МЕДІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ.....	134
Єськова Т.Л. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ ЩОДО ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	137

Звєкова В.К. ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ООП.....	141
Ілійчук Л.В. ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАДАННЯ ЯКІСНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	144
Літварьова А.Д. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТНОЇ ДИДАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД.....	147
Лут О.А., Новікова О.Д., Манжула Н.О. ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТИВНОЇ ДИДАКТИКИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ШКІЛЬНИЙ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ».....	150
Яремович М.А. ТРИСУБ'ЄКТНА ДИДАКТИКА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ.....	153

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ТА ПОЧАТКОВІЙ ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗМІН

UDC 37.014.5/25

Debych M.A.

*Dr. Hab. in Education Science, Senior Researcher, Assoc. Prof.,
Head of the Department of Quality Assurance in Higher Education,
Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

MECHANISMS FOR ENSURING THE EFFICIENCY OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN UNIVERSITIES IN THE CONTEXT OF INTERNATIONALIZATION

International university rankings are becoming more and more relevant for applicants to find out which university to enter in another country, and for the universities themselves to attract foreign students, receive grant funds and investments, and employ the best teachers and researchers with high positions. Therefore, the position of the university in the ratings is a tool for quality assessment and indicates the efficiency of educational activities. That is why Ukrainian universities included in the QS World University Rankings and Times Higher Education rankings were chosen for the analysis of policies and mechanisms for ensuring the efficiency of educational activities in the context of internationalization [4; 5].

QS World University Rankings evaluates universities according to six indicators, three of which indicate internationalization, namely: the share of foreigners in the scientific and teaching staff – 5%; the share of foreigners in the total number of students – 5%; the number of citations per employee is 20% [3].

Times Higher Education evaluates the internationalization of universities according to the following three indicators of internationalization: the ratio of foreign students to the total number of students (2.5%); the ratio of foreign teachers to the total number of teachers (2.5%); the ratio of scientific works published in co-authorship with foreign researchers to the total number of scientific works (2.5%) [2].

Thus, 6 Ukrainian universities are in these two rankings, which indicates a high level of internationalization in these universities, and therefore the efficiency of educational activities in the context of internationalization: V.N. Karazin Kharkiv National University (511–520, QS), Taras Shevchenko Kyiv National University (601–650, QS), Kharkiv Technical University “Polytechnic National Institute” (651–700, QS), National Technical University of Ukraine “Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic

Institute” (701–750, QS), Sumy State University (701–750, QS), Lviv Polytechnic National University (801–1000, QS) [4; 5].

The purpose of the study is to analyze the internationalization strategies of these universities and identify the mechanisms used to ensure the efficiency of educational activities in the context of internationalization.

The analysis of the internationalization strategies of Ukrainian universities made it possible to draw the following conclusions. All universities have a document – a university internationalization strategy with clearly defines goals and forms of internationalization. The vice-rector for international relations and the international department are responsible for internationalization. The strategy of internationalization is more focused on the recruitment of foreign students for study and on the international publishing activity of academics. In order to deepen scientific ties, strengthen international cooperation and intensify the learning process, universities organize a number of educational events with an emphasis on intercultural communication of participants from different countries: summer (winter) schools, language courses and trainings. Universities have double degree programs and are active in European projects. The mechanisms for ensuring the efficiency of educational activities in universities in the context of internationalization are the following: international rankings of universities, international associations of universities, funding programs for academic mobility and scientific research [1].

Determining the impact of internationalization policy on ensuring the efficiency of educational activities is a serious challenge. When studying the policy of internationalization of higher education, attention should be paid not only to the quantitative indicators of internationalization, but also to the impact of internationalization on all interested parties. At the same time, the efficiency of internationalization depends on funding, approaches to policy implementation, interaction and alignment between different stakeholders.

References:

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення України: препринт (аналітичні матеріали) / О. Бородієнко, Ю. Вітренко, В. Ворона, М. Дебич, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова; за ред. Ж. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. 148 с.
2. Курбатов С. В. Рейтинги як інструмент розвитку лідерського потенціалу університетів : навчальний посібник /; за заг. Ред. С. А. Калашнікової. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/rejtingi_instrument_rozv_liders_Universitets_Kurbatov.S_2016_40c.pdf. С. 10.
3. QS World University Rankings. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/QS_World_University_Rankings.

4. QS World University Rankings 2022 – Ukraine/ URL: <https://www.universityrankings.ch/results?ranking=QS&region=World&year=2022&q=Ukraine>.
5. The Times Higher Education World University Rankings 2022. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022#!/page/0/length/25/locations/UKR/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats.

УДК 37.014.5/25

Дебич М.А.

*доктор педагогічних наук, с.н.с, доцент,
завідувач відділу забезпечення якості вищої освіти,
Інститут вищої освіти НАПН України,
Київ, Україна*

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТАХ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

У світі глобалізованої вищої освіти міжнародні університетські рейтинги стають дедалі актуальнішими для абітурієнтів, аби зорієнтуватися, до якого університету вступити в іншій країні, і для самих університетів — приваблювати високими позиціями (чи фактом включення до рейтингу) іноземних студентів, грантові кошти та інвестиції, кращих викладачів і дослідників. Отже, позиція університету у рейтингах є інструментом для оцінювання якості та вказує на ефективність освітньої діяльності. Саме тому для аналізу політик та механізмів забезпечення ефективності освітньої діяльності у контексті інтернаціоналізації обрано українські університети, які входять до рейтингів QS World University Rankings та Times Higher Education [4; 5].

QS World University Rankings оцінює університети за шістьма індикаторами, з яких на інтернаціоналізацію вказують три індикатори, а саме: частка іноземців у науково-викладацькому складі – 5 %; частка іноземців у загальній кількості студентів – 5 %; кількість цитувань на одного співробітника – 20 % [3].

Times Higher Education оцінює інтернаціоналізацію університетів за такими трьома індикаторами інтернаціоналізації: співвідношення іноземних студентів до загальної кількості студентів (2,5 %); співвідношення іноземних викладачів до загальної кількості викладачів (2,5 %); співвідношення наукових праць, надрукованих у співавторстві з іноземними дослідниками до загальної кількості наукових праць (2,5 %) [2].

Таким чином, 6 українських університетів є в цих обох рейтингах, що свідчить про високий рівень інтернаціоналізації в цих університетах, а отже й про ефективність освітньої діяльності у контексті інтернаціоналізації: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна (511–520, QS), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (601–650, QS), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (651–700, QS), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (701–750, QS), Сумський державний університет (701–750, QS), Національний університет «Львівська політехніка» (801–1000, QS) [4; 5].

Метою дослідження є аналіз стратегій інтернаціоналізації цих університетів та ідентифікація механізмів, які використовуються для забезпечення ефективності освітньої діяльності у контексті інтернаціоналізації.

Аналіз стратегій інтернаціоналізації українських університетів дозволив зробити такі висновки. Усі університети мають документ – стратегію інтернаціоналізації університету із чітко визначеними цілями та формами інтернаціоналізації. За інтернаціоналізацію відповідає проректор із міжнародних зв'язків та міжнародний відділ. Стратегія інтернаціоналізації більше орієнтована на набір іноземних студентів на навчання та на міжнародну публікаційну активність науково-педагогічних працівників. З метою поглиблення наукових зв'язків, зміцнення міжнародної співпраці та інтенсифікації процесу навчання університети організовують низку заходів навчального характеру з акцентом на міжкультурній комунікації учасників із різних країн: літні (зимові) школи, мовні курси та тренінги. Університети мають програми подвійних дипломів та активні у європейських проєктах. Механізмами забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах у контексті інтернаціоналізації є: міжнародні рейтинги університетів, міжнародні асоціації університетів, програми фінансування академічної мобільності та наукових досліджень [1].

Визначення впливу політики інтернаціоналізації на забезпечення ефективності освітньої діяльності є серйозним викликом. При вивченні політики інтернаціоналізації вищої освіти слід звернути увагу не тільки на кількісні показники інтернаціоналізації, але і на вплив інтернаціоналізації на всіх зацікавлених осіб. У той же час, ефективність інтернаціоналізації залежить від фінансування, підходів до впровадження політики, взаємодії та узгодженості між різними зацікавленими сторонами.

Список використаних джерел:

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо забезпечення ефективності освітньої діяльності в університетах в контексті євроінтеграції та в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення України: препринт (аналітичні матеріали) / О. Бородієнко, Ю. Вітренко, В. Ворона, М. Дебич, О. Паламарчук, О. Слюсаренко, Ж. Таланова; за ред. Ж. Таланової. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. 148 с.
2. Курбатов С. В. Рейтинги як інструмент розвитку лідерського потенціалу університетів : навчальний посібник /; за заг. ред. С. А. Калашнікової. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 40 с. URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2018/09/rejtingi_instrument_rozv_liders_Universitets_Kurbatov.S_2016_40c.pdf. С. 10.
3. QS World University Rankings. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/QS_World_University_Rankings.
4. QS World University Rankings 2022 – Ukraine/ URL: <https://www.universityrankings.ch/results?ranking=QS&region=World&year=2022&q=Ukraine>.
5. The Times Higher Education World University Rankings 2022. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022#!/page/0/length/25/locations/UKR/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats.

УДК 37:027.7

Ібадзаде С. Н.
здобувачка освіти 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонського державного університету
Херсон, Україна

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ В АСПЕКТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розвиток України як демократичної, незалежної країни, її поступова інтеграція в єдиний європейський простір призвели до прогресивних змін у системі дошкільної освіти. Ефективним способом, що забезпечує нову якість освіти, є педагогічні оновлення та модернізація вже існуючих методик та рекомендацій, що дозволяє сприйняти унікальний дошкільний історико-педагогічний досвід минулого з метою його адаптації до нової дійсності.

Спеціальність «Дошкільна освіта» несе надзвичайну відповідальність, адже виховання та навчання найменших дітей є важливою ланкою, що лежить в основі подальшого розвитку людини. Тому у високоякісній підготовці

зацікавлені всі. Для того, щоб проводити педагогічну діяльність, майбутній вихователь ЗДО має засвоїти матеріал різних сфер, як спеціальних професійних знань так і загальнонаукових. Важливим є звернення до педагогічної спадщини Фрідріха Фребеля, автора ідеї суспільної дошкільної освіти, науковця, праці якого сприяли виокремленню дошкільного виховання у самостійний розділ наукового знання [1].

Одна із специфічних характеристик педагогічної системи Ф. Фребеля полягає у єдності та цілісності ідей, принципів, законів.

У своїй педагогічній діяльності Ф. Фребель застосовував методи, що досить сильно відрізнялися від тих, які використовували у інших закладах освіти, а саме: праця у природі, наочність у навчанні, елементи самоврядування, залучення батьків тощо.

Отриманий досвід та наявні знання він проаналізував у своїй праці «Виховання людини» (1826 р.), де розглянув життя дитини від народження до юнацтва.

Ф. Фребель першим прийшов до думки, що шкільній освіті необхідний фундамент у вигляді дошкільного виховання. Перший заклад, у якому навчали та виховували дітей дошкільного віку був заснований у 1837 році у Бланкенбурзі, називався він спочатку «Установа для розвитку творчого спонукання до діяльності у дітей та підлітків». У 1840 році було обрано нову назву – «дитячий садок», з поясненням, що установа, подібно до справжнього саду, є місцем спілкування дитини з природою, де діти, наче рослини отримують умілий догляд садівника [4].

Німецький педагог зазначав, розвиток дитини має бути безперервним процесом, у якому можна виділити періоди навчання, що різняться між собою використанням специфічних педагогічних методів. Педагогічний процес, організований Ф. Фребелем, дозволяв дітям жити цікавим життям, використовуючи діяльність як засіб вільного «самовираження» та «саморозвитку». Виховання, навчання розвивали дитину, впливали на формування гуманності та людяності. Це положення досягалося за рахунок дотримання принципу природовідповідності: «Як садівник доглядає свої рослини, дотримуючись у всьому зв'язку з природою, і доводить їх до повного розвитку, виконуючи всі вимоги природи, так само і ми повинні ставитися до дитини стосовно до внутрішніх законів її природи» [4].

Ф. Фребель у своїх працях говорив, що розвиток дитини відбувається на основі певної діяльності, під час якої відбувається пізнання оточуючого світу. Педагог надавав великого значення діяльності дітей у природі як джерелу знань, і як засобу набуття життєво важливого досвіду. Він звертав увагу на необхідність спостережень за розвитком рослин від насіння до насіння,

протягом їхнього росту, цвітіння та дозрівання. Під час елементарних трудових дій у природі дитина ставить запитання, у неї виникає бажання пізнати явища, об'єкти, події, розглядати, досліджувати, вивчати рослини.

Ф. Фребель дійшов висновку, що дитина за своєю природою добра, відкрита і благородна. Недоброю і закритою її роблять, насамперед, відсутність виховання та поганий вплив навколишнього суспільства. І головне завдання педагогів та батьків – не зіпсувати вродженої та позитивної природи дитини [3].

Історичні погляди на освіту дітей використовуються у сучасному світі, у різних країнах. Використовують в освітньому процесі принципи видатного педагога: дитячий центр «Фребель» у Києві, дитячі садки та сімейні центри FRÖBEL у Кельні, Бернбурзі (Німеччина), Сіднею та Мельбурні (Австралія), Познані (Польща), багато українських закладів дошкільної освіти. Вони підтримують Концепцію фребелівського дитячого садка [2, с.61].

Фрідріх Фребель говорив, що «...доля дитячого садка знаходиться в руках дитячих садівниць. Вони, у разі глибокого усвідомлення педагогічних ідей, можуть принести величезну користь дітям, яких їм довірили. Але, якщо вона знайома лише з прийомами без опанування їх філософського змісту, може скалічити справу, за яку взялася. Невмілий вчитель не здатний так нашкодити дитині, як нерозвинена садівниця, тому що має справу з вихованцями надто ніжного віку» [3]. Тому важлива роль відводиться саме фахівцю та його підготовці.

Спецкурс «Фребельпедагогіка» пропонується до вивчення здобувачам освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Вивчення цієї освітньої компоненти допомагає освоїти ті види діяльності дитини, які впливають на її розвиток (конструкторська, ігрова, сенсорна, мовленнєва, рухлива, трудова, художньо-естетична тощо) [1].

Студентам пропонується більш детальна інформація для вивчення педагогічної спадщини Фребеля, за рахунок використання сучасних технологій, а також засобів медіа-супроводу спецкурсу, який називається WEB-мультимедіа «Фребельпедагогіка».

Така тенденція присутня не лише в Україні, але й за її межами, тому є зацікавленість у міжнародній співпраці для розширення та закріплення зв'язків та перейняття досвіду. Так, наприклад, покращенню підготовки фахівців педагогічного напрямку дошкільної освіти в Херсонському державному університеті сприяють партнерські стосунки з освітніми закладами Австрії, Німеччини, Польщі. Це відбувається за рахунок проведення міжнародних наукових заходів, організації гостьових лекцій, стажування викладачів і студентів за кордоном; відкриття Освітнього центру Фрідріха Фребеля тощо [1].

Отже, для підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти важливе значення має міжнародна співпраця в аспекті використання фребельпедагогіки.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О.Е. Досвід підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі у контексті педагогічної спадщини Ф.Фребеля. URL: <http://dspace.ksu.ks.ua/bitstream/handle/123456789/3925/Анісімова%20О.Е.%20ДОСВІД%20ПІДГОТОВКИ%20МАЙБУТНІХ%20ФАХІВЦІВ%20ДОШКІЛЬНОЇ%20ГАЛУЗІ%20У%20КОНТЕКСТІ%20ПЕДАГОГІЧНОЇ%20СПАДЩИНИ%20Ф.ФРЕБЕЛЯ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Павленко Т.С. Відображення постаті Фрідріха Фребеля на сторінках електронного ресурсу «Видатні педагоги України та світу». Педагогічна біографіка та біографістика в сучасному науково-інформаційному просторі Збірник матеріалів VII Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти. 2022. С. 61 – 62.
3. Петухова Л.Є. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі у контексті педагогічної спадщини Ф. Фребеля. Молодий вчений. 2017. №10. С. 74 – 79.
4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Херсон. ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

УДК 373.51:37.09

Скворцова С.О.

*доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри математики та методики її навчання,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна*

МАТЕМАТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НУШ

Концепція Нової української школи (НУШ) наголошує на тому, що основною передумовою успішної адаптації дітей до шкільного навчання є відповідність змісту, методів, засобів навчання їхнім психофізіологічним та психологічним особливостям. Тому, формування змісту навчання має здійснюватися виходячи з вікових можливостей дитини, а побудова методики навчання – із врахуванням вікових особливостей когнітивних процесів молодшого школяра.

Концепція НУШ орієнтує вчителя на навчання дітей у діяльності. В контексті педагогічного досвіду, якого набуло людство за попередні століття, ця теза не є новою. Зокрема, вона реалізована у працях і досвіді роботи німецького педагога 18-19 століття Ф. Фребеля. Ф. Фребель дійшов висновку про те, що діти дошкільного віку краще засвоюють матеріал у практичній діяльності в процесі гри. Сьогодні спів ставляючи підходи НУШ і педагогіку Ф. Фребеля, проводячи паралелі, бачимо потребу у переосмисленні накопиченого людством педагогічного досвіду в контексті реалізації тези Концепції НУШ – навчання через дослідження.

З метою занурення учнів до навчального дослідження потрібно створити проблемну ситуацію, яка вимагає експериментування з дидактичними матеріалами з метою відкриття нового способу дії. Таким чином, домінуючими стають проблемно-пошукові методи навчання, а засобом навчання – дидактичні математичні матеріали.

З огляду на вікові особливості молодших школярів, зокрема нерозвиненість прифронтальної кори головного мозку та лобових часток, які відповідають за саморегуляцію й довільну увагу, молодшим школярам треба надавати чіткі інструкції щодо проведення дослідження. Тому вчитель має використовувати обґрунтовану систему навчальних задач, яка спрямовує увагу учнів на ті ознаки і властивості математичних об'єктів, які дозволять їм відкрити спосіб дії.

Виходячи із засадничих настанов Концепції НУШ, методика навчання, спрямована на навчання через дослідження, має вибудовуватися із врахуванням вікових особливостей учнів початкової школи. У НМК з математики для 1 – 4 класів Світлани Скворцової та Оксани Онопрієнко реалізовано методичну систему [1; 2], яка враховує дані нейропсихології щодо розвитку когнітивних процесів учнів 6 – 10 років: 1) про важливість сенсорики для розвитку мозку; 2) про формування інваріантності у перцептивній сфері до 6 років; 3) про формування до 6 – 7 років структурно-типологічних і координатних факторів у сфері просторових уявлень; 4) про здійснення у 6 – 7 років по типу дорослого запам'ятовування і розпізнавання геометричних фігур; 5) про вдосконалення рухів дитини, тренування зорової пам'яті і просторового сприйняття у процесі роботи з геометричним матеріалом; 6) про характерне для 7 – 8-річних учнів образне мислення, основою якого є зорове сприймання, а засобом – образ.

Виходячи з цього, центральною ідеєю даної методичної системи є організація навчальних досліджень з використанням математичних матеріалів – комплексу, який складається з: 1) набору геометричних фігур; 2) арифметичних штанг; 3) кісточок доміно; 3) кружків-одиниць та низок-

десятоків; 4) карток з одноцифровими і розрядними числами та ін. [3]. Звичайно, що ці математичні матеріали створені на основі апробації протягом століть відомих дидактичних матеріалів, зокрема Ф. Фребеля. Тому, звернемося до дидактичних матеріалів – дарів Ф. Фребеля.

Ф. Фребель розробив дидактичний – навчальний матеріал для дітей дошкільного віку, який називається «Дари Фребеля». Серед цих дарів різні за формою, кольором і величиною геометричні фігури: кулі, куб, м'ячі, циліндр, палички для викладання, риски для плетіння тощо. Ці дидактичні матеріали випробувані часом, переосмислені сучасними педагогами і творчо застосовані у практиці НУШ. Спів віднесемо дидактичні матеріали Ф. Фребеля та окремі математичні матеріали для 1-го класу С. Скворцової та О. Онопрієнко [3].

Зазначимо, що навчання математики в 1-му класі базується на досвіді математичної діяльності, набутому дітьми у передшкільний період, і загалом перший цикл початкової освіти – 1 – 2 клас – є адаптаційним періодом. Таким чином, реалізуючи наступність між дошкільням і початковою школою потрібно не лише спиратися на математичні уявлення, сформовані у дошкільний період, а й методику навчання узгоджувати з відповідними підходами попереднього етапу. Серед таких підходів є гра з дидактичними матеріалами, але в початковій школі вона спрямована на дослідження математичних фактів, понять, закономірностей, на відкриття способів дій.

Серед дарів Ф. Фребеля є об'ємні фігури: куля, куб, циліндр. Цей дар знайомить дітей з геометричними тілами. До набору математичних матеріалів (кейс «Преміум») входять також геометричні тіла: куля, куб, призма, конус, циліндр, які використовуються з метою дослідження істотних ознак цих об'ємних фігур. Також, серед дарів Ф. Фребеля є куб розділений на маленькі кубики та призми. Цей дар Ф. Фребеля не лише знайомить учнів з геометричними тілами, а є матеріалом для конструювання. Слід зазначити, що сучасні діти дошкільного віку граються з аналогічними конструкторами (дерев'яними чи пластмасовими) з великою кількістю деталей, будуючи різноманітні конструкції. Тому, окремо такі конструктори не включено до набору математичних матеріалів С. Скворцової та О. Онопрієнко, але досвід роботи з ними широко використовується під час розглядання малюнків різноманітних конструкцій та їх 3-D моделей з метою визначення окремих їх частин та описування геометричних фігур, а також з метою опрацювання таких питань, як взаємне розташування предметів у просторі, кількісна і порядкова лічба, засвоєння родо-видових відношень понять.

Звичайно, протягом століть дари Ф. Фребеля розвивалися, вдосконалювалися і поповнювалися. З метою пізнання дітьми азів геометрії

використовуються різнокольорові плоскі фігури різного розміру – трикутники, чотирикутники, круги, півкруги. За допомогою їх діти не лише одержують перші уявлення про різноманітні форми, знайомляться з геометричними фігурами, а й конструюють з них візерунки. В сучасних математичних матеріалах С. Скворцової та О. Онопрієнко також представлено картонні набори геометричних фігур червоного, зеленого, синього кольорів; в межах кожної групи є трикутники, круги, квадрати, прямокутники різного розміру. Крім зазначених функцій, цей набір є ще й лічильним матеріалом, матеріалом для дослідження об'єднання двох множин без спільних елементів, вилучення підмножини з множини, є матеріалом для введення чисел першого десятку як кількісної характеристики рівночисельних множин, для співвіднесення числа та кількості предметів і навпаки, для дослідження складу чисел першого десятку, є матеріалом для ілюстрації арифметичних дій додавання і віднімання, є матеріалом для роботи із порівняння кількостей елементів множин способом утворення пар, для дослідження відношення різницевого порівняння. Також, набір геометричних фігур може бути використаний для зорових диктантів, в тому числі з логічним навантаженням – з вимогою визначення закономірності розташування фігур у ряді і його продовження.

Арифметичні штанги – картонні смужки або смужки на магнітній основі, які розділені на рівні частини синього і червоного кольорів. До математичних матеріалів С. Скворцової та О. Онопрієнко входять два такі набори. З їх допомогою учні досліджують відношення «довше-коротше-однакової довжини», «вище-нижче-однакової висоти»; учні вправляються у кількісній та порядковій лічбі. З цією метою можна використовувати й дар Ф. Фребеля «Палички для викладання». Але, застосування арифметичних штанг у методичній системі навчання математики С. Скворцової та О. Онопрієнко значно ширше. З їх допомогою ілюструється послідовність чисел в натуральному ряді та унаочнюються особливості натурального ряду чисел (кожне наступне число більше за попереднє на 1, а кожне попереднє число менше наступного на 1), порівняння чисел способом утворення пар, ілюструється різницеве відношення чисел. Арифметичні штанги можуть бути застосовані для ілюстрації арифметичних дій додавання та віднімання, дослідження учнями переставного закону додавання, взаємозв'язку арифметичних дій додавання та віднімання. Також вони можуть бути використані для моделювання чисел другого десятку, унаочнення десяткового складу цих чисел та виконання додавання та віднімання на основі десяткового складу числа.

Серед дарів Фребеля є намистинки. Якщо 10 намистин нанизати на

нитку, то одержимо десяток. У такий спосіб можна проілюструвати десятки і одиниці і моделювати числа в межах 100. З цією ж метою у матеріалах для організації математичних досліджень С. Скворцової та О. Онопрієнко використано заміники окремих намистин – кружки-одиниці, і низки з 10 кружків. Але, крім моделювання чисел першої сотні, цей матеріал використовується і для ілюстрації додавання та віднімання на основі десяткового складу числа, і для відкриття учнями способу дії при додаванні/відніманні одноцифрового та круглого числа до/від двоцифрового; порозрядного додавання та віднімання двоцифрових чисел.

Список використаних джерел

1. Скворцова С.О. Нова українська школа: методика навчання математики у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. посіб./ С.О. Скворцова, О.В. Онопрієнко. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. – 352 с.
2. Скворцова С.О. Нова українська школа: методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного і компетентнісного підходів : навч.-метод. Посібн./ С.О. Скворцова, О.В. Онопрієнко.– Харків : Вид-во «Ранок», 2020 – 352 с.
3. Скворцова С.О. Математичні матеріали для організації навчальних досліджень. // С.О. Скворцова, О.В. Онопрієнко. – Харків : Вид-во «Ранок», 2018 – 10 арк.

УДК 373.3-051:378.046-021.68

Примакова В.В.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії й методики виховання,
психології та інклюзивної освіти*

Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»
Херсонської обласної ради
м. Херсон, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ (50-90 рр.. ХХ СТОЛІТТЯ)

Розбудова сучасного освітнього простору в Україні, згідно з положеннями Концепції Нової української школи, вважається ефективною за умови реалізації окреслених у ній пріоритетів. Одним із них названо

«Педагогіку партнерства», в основі якої – гуманістичне спрямування в організації педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Характер такої взаємодії визначатиме якість освіти та ефективність вирішення проблем у навчанні, вихованні та розвитку особистості.

Ідеї педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу в різні часи розвитку освіти були і залишаються актуальними. Однак на різних етапах її розвитку вони зазнавали значних трансформацій. Незмінними у їх висуванні та спробах реалізації завжди було гуманістичне спрямування їх авторів (К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, Г.С. Костюк, В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі та ін.), а також їх прихильників, однодумців.

Студіювання широкого кола джерел показало значний інтерес сучасних вітчизняних (О.Е. Анісімова, О.В. Гончар, Л.Є. Петухова, Т.І. Сущенко та ін.) та іноземних (Д. Джонсон, Р. Джонсон, Р. Селман, М. Хаузен, Ш. Шаран та ін.) науковців до зазначеної проблеми. Водночас нами не знайдено цілісних досліджень, що містили б ретроспективний аналіз розвитку педагогічної взаємодії на різних етапах в Україні, у якому відчувають нині потребу вчені та освітяни-практики. Результатами такого аналізу може стати виявлення досвіду минулого (зокрема періоду другої половини ХХ століття) задля екстраполяції його позитивних прикладів, досягнень у сучасну систему вітчизняної освіти, а також уникнення помилок і слабких тогочасних рішень з негативного досвіду.

Мета статті полягає у виявленні стану розробленості ідей та практичного аспекту організації педагогічної взаємодії в закладах освіти періоду другої половини ХХ століття, зокрема у 1950-90-і роки.

Характерною для повоєнних 40-х років минулого століття була ситуація, коли педагогічна взаємодія учасників освітнього процесу в українських школах мала чіткі риси тогочасної системи. Ознаками освіти зазначеного періоду були її централізація і стандартизація, визнанням пріоритету ідейно-політичної зрілості над інтелектуальним розвитком населення країни. Надмірні заідеологізованість та регламентація змісту освіти часто гальмували прогресивні ідеї, унеможлилювали демократичні процеси, які водночас невтомно продовжувала проголошувати та декларувати пануюча комуністична партія.

Спроби змінити ситуацію в освіті періодично робили прогресивні педагоги, у кожного з яких саме в той час вибудовувалася власна система виховання, спрямована на реальну гуманізацію процесу. Серед них були талановиті вчителі та керівники навчальних закладів – справжні майстри педагогічної праці М. Лисенко (м. Краматорськ, Донецька обл.), М. Самойлик (м. Харків), В. Сухомлинський (с. Павлиш, Кіровоградська обл.), І. Ткаченко (с. Богданівка, Кіровоградська обл.), К. Голобородько (с. Станіслав, Херсонська обл.),

О. Захаренко (с. Сахнівка, Черкаська обл.) і багато інших [5]. В умовах панування тоталітаризму відкрито висловлювати думки, що не збігалися із позицією офіційної педагогіки, було досить небезпечно. Однак зазначені особи у різний спосіб все ж таки у завуальованій формі намагалися просувати певні ідеї, реалізація яких сприяла становленню і розвитку особистості, здатної до самостійного прийняття ефективних рішень, людини з активною життєвою позицією, що любить свій край, поціновує традиції свого народу, поважає людей з багатим внутрішнім світом.

Створення закладу освіти як трудового, оздоровчого, художньо-естетичного та позитивно-емоційного шкільного осередку висувало потребу в оновленні підходів до належного виховання молодого покоління та організації освітнього процесу. Успішними вони стали завдяки умінням лідерів організувати співпрацю батьків, педагогів, громади на засадах партнерства.

Педагогі-гуманісти наголошували на ролі особистості учителя, який має ефективно впливати на гармонійний розвиток учнів, забезпечуючи для цього оптимальні педагогічні умови під час організації освітнього процесу. Їх досвід містив роздуми про те, якими має бути ставлення учителя до учнів, як будувати стосунки в педагогічному колективі, між директором і вчителями, у взаємодії сім'ї і школи, щоб забезпечити не тільки академічну успішність, а й адаптованість дітей до життя в мінливому світі, для належної їх соціалізації.

Педагогічні погляди К. Голобородька, О. Захаренка, В. Сухомлинського, І. Ткаченка та ін. були суголосними і відображали гуманістичне ставлення до особистості, висловлюючи водночас глибоку повагу та високі вимоги до неї. Прогресивним для тих часів стало створення на основі досвіду виховних концепцій, основні положення яких уже на початку 60-х років ХХ століття було проаналізовано, узагальнено та висвітлено ними у змістовних працях, наукових публікаціях, книгах для учителів. Однак, перш ніж потрапити на шпальта газет та на сторінки інших друкованих видань, авторські матеріали педагогів потрапляли до рук цензорів, де їх ідеологічне, ідейно-політичне наповнення істотно посилювалося. І все ж ідеї цих авторів захоплювали багатьох педагогів новизною та співпадали з основними цінностями багатьох освітян.

Створення в наступному десятиріччі спільноти вчителів-новаторів, представників якої об'єднали ідеї педагогіки співробітництва, стало потужним кроком у розвитку педагогічної взаємодії в закладах освіти. Аналізуючи її зміст, діяльність учителів-новаторів, учасників новаторського руху 80-х та початку 90-х років ХХ століття, Ю. Гільбух визнавав педагогіку співробітництва важливим чинником, що позитивно вплинув на інтенсивність «ліквідації в наших школах гіпертрофії (надмірного застосування) контрольної функції педагога і посилення натомість його організаційної функції» [3, с. 17]. Після оголошення курсу на

демократизацію суспільства, подальші події в контексті цього процесу дозволили простежити поступове відновлення громадсько-педагогічного руху, спрямованого на реформування системи освіти на гуманістичних засадах. Важливим аспектом цих змін став характер взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу. Основною ідеєю, яка приваблювала прихильників цієї педагогічної течії, було визнання вихованця центром та водночас рівноправним учасником навчання і виховання. Це означало, що вихованець, так само, як і педагог, мав бути відповідальним за результати навчання. У такому контексті вчитель вже не висуває жорсткі педагогічні вимоги до дитини, а стає ініціатором та активним учасником педагогічних відносин, заснованих на гуманно-особистісному підході до забезпечення інтеграції навчання і виховання особистості[5].

Після оприлюднення змісту педагогіки співробітництва [4] велика кількість вчителів почали впроваджувати оновлені педагогічні підходи у практику організації освітнього процесу. Цих педагогів-новаторів, чия кількість швидко збільшувалася, об'єднували спільні обговорення щодо проблем демократизації особистості, розробки механізмів оновлення системи шкільної освіти, а також можливостей та технологій неперервної педагогічної творчості вчителів.

Пізніше навколо активу, який відомий як «педагогіка співробітництва», об'єдналися педагоги-практики, науковці та члени Творчого союзу вчителів. Пізніше до цього руху приєдналися й педагоги-експериментатори, науковці та публіцисти, такі як В. Давидов, В. Зінченко, Б. Неменський, Е. Дніпров, В. Матвеев, С. Соловейчик [2, с. 2]. Після узагальнення та осуду недоліків системи шкільної освіти активісти визначили суть гуманістичної педагогіки як педагогіки співробітництва та педагогіки розвитку [1]. Згодом, з огляду на популярність висловлених учителями-новаторами ідей, офіційною педагогікою було визнано їх конструктивність та наголошено на всебічній їх підтримці відпочатку проголошення.

Основною ідеєю освіти в пострадянському контексті стало визнання учителя та учня як суб'єктів педагогічної діяльності, які можуть розвиватися і вчитися протягом усього свого професійного життя. Ця концепція дозволяє кожному із них реалізувати індивідуальну освітню програму для власного становлення та саморозвитку. Таким чином, одним із ключових підходів до організації педагогічної взаємодії є особистісно орієнтований або суб'єктний підхід (І. Бех, С. Подмазін, О. Савченко) [5], що полягає в створенні умов для задоволення особистих професійних потреб фахівця, учня, інших учасників освітнього процесу для їх умотивованого зростання.

Підсумовуючи вищезазначене, важливо відзначити значущий внесок видатних українських педагогів протягом аналізованого періоду у розробку та розвиток гуманістичної шкільної освіти. Вони внесли значний вклад у

збагачення науково-педагогічного доробку, розробку ефективних методів організації освітнього процесу та стимулювання когнітивної активності учнів.

Досвід окреслених років, прогресивні ідеї педагогічної взаємодії на втрачають актуальності й сьогодні. Їх реактуалізація є важливою умовою ефективного розвитку сучасної національної системи освіти. Тож дослідження безцінної спадщини тогочасних педагогів-гуманістів є важливим напрямом історії педагогіки. Сучасним вчителям бажано пам'ятати й усвідомлювати, що основною умовою ефективної педагогічної взаємодії залишається ставлення до вихованця з глибокою повагою (А.С. Макаренко), любов'ю (В.О. Сухомлинський), з трепетом (Ш.О. Амонашвілі).

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества : книга для учителя. Київ: Освіта, 1991. 111 с. : іл.
2. Войдем в новую школу: отчет о четвертой встрече педагогов-экспериментаторов, педагогов-ученых и публицистов. Учительская газета. 1988. 18 окт. (№ 123). С. 2.
3. Гільбух Ю.З. Педагогіка співробітництва: досягнення і прорахунки. Радянська школа. 1988. № 1. С. 12–21.
4. Педагогічний пошук: книга для вчителя / упоряд. І. М. Баженова; ред. В. Ф. Бех. Київ: Рад. шк., 1988. 496 с.
5. Примакова В. В. Післядипломна освіта вчителів початкових класів в Україні: генеза та перспективи: монографія. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 320 с.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ФЕНОМЕНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИХОВАННІ

УДК 37.372.03

Козирь А.О.
здобувачка освіти
другого (магістерського) рівня навчання
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОГО КРАЮ В ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ Ф.ФРЕБЕЛЯ

Ідеї патріотичного виховання увійшли в теорію і практику виховання досить давно. Ще на початку 19 століття видатний німецький педагог Фрідріх Фребель висловлював погляди щодо важливості прищеплювати маленькій людині щирі почуття любові до рідного краю. А розпочинати слід, на його думку, із формування інтересу до навколишнього світу, який дитина вважає рідним, відчуває як свою «малу Батьківщину».

Ф. Фребель зазначав, що «дитина, розвиваючись, повторює пройдене попередніми поколіннями. Робить вона це у творчій самодіяльності – у мовленні, малюнках, будівництві, іграх. Процес саморозвитку повинен забезпечуватися відповідними умовами» [3, с.138].

Педагог наполегливо стверджував, що навіть найменша дитина має здатність відчувати красу навколишнього світу та реагувати на неї з жвавістю та безпосередністю. На його переконання, діти природніше та відвертіше сприймають природу та всю її велич, ніж дорослі. Він вважав, що чим менша дитина, тим більше у неї існує гармонії у взаємодії з природою, яка сприймається як щасливе, барвисте об'єднання звуків, рухів та кольорів. [4, с. 229].

Природа мала на Фрідріха Фребеля великий вплив, особливо у дитинстві. В своїх працях він підкреслював виховний вплив на дитячу душу природи рідної землі: «Жодне місце не викликає таке щире почуття причетності, як територія, по якій мандрував босоніж, де відбувалися перші кроки знайомства із красою природи» [4, с. 104].

З огляду на актуальність проблеми патріотичне виховання визначено як

один з пріоритетних напрямів виховної роботи у дошкільному закладі.

Людина вважається моральною особистістю та свідомим громадянином лише якщо відчуває щирю любов до Батьківщини. Вона повинна свідомо ставитись до примноження її багатств, до збереження її честі. Ці почуття повинні виховуватись із самого раннього дитинства.

Національно-патріотичне виховання науковці визнають як процес, що передбачає передачу глибокої громадянської відповідальності, розвиток інтелектуальних, творчих та духовних якостей, підтримку сімейних та патріотичних почуттів, стимулювання працьовитості, відповідальності та ініціативності. Основною метою такого виховання є створення гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної та національно свідомої особистості [2, с.234].

Почати формування патріотизму у дітей рекомендується вже з дошкільного віку, оскільки цей період є найбільш сприятливим для такого виховання. Дошкільники відрізняються емоційною чутливістю та щирістю почуттів. Емоції та почуття, які дитина переживає в дитинстві, можуть вплинути на все її подальше життя.

Згідно з оновленим Державним стандартом дошкільної освіти, діти старшого дошкільного віку повинні набути соціально-громадянську компетентність. Це означає, що вони мають освоїти елементарні знання про свою країну, її символіку, традиції та звичаї [1, с. 24].

Серед основних напрямків патріотичного виховання дітей дошкільного віку можна виділити наступні аспекти.

Формування почуття любові до рідного краю, включаючи в себе відчуття приналежності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка і міста.

Розвиток духовних та моральних взаємин між дітьми.

Виховання почуття любові до культурного спадку свого народу.

Сприяння вихованню поваги і любові до своїх національних особливостей.

Формування усвідомлення власної гідності як представника свого народу.

Поширення толерантного ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів та інших людей [2, с.233].

Сучасна педагогіка визнає патріотичне виховання як процес формування усвідомлення важливості власної причетності до історії, традицій та культури свого народу, а також закликає до розвитку почуття любові до своєї Батьківщини та відчуття відповідальності за долю свого народу та його майбутнє.

Любов до власної землі та рідного краю виражає духовно-моральні принципи, які визначають ставлення до Батьківщини та свого народу. Ця любов

проявляється через відчуття відповідальності перед країною, активну працю на користь Вітчизни, а також захист свободи та честі своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Нерянова С. Національно-патріотичне виховання дошкільників: коротко про головне. Вихователь-методист дошкільного закладу, 2021. № 8. С. 24
2. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ. ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
3. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. К. Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.
4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.С., Анісімова О.Е. Херсон. ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

УДК 37.013(430)(092):373.2

Костик Л.Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ Ф.ФРЕБЕЛЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАКТИКУ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасному процесі реформування дошкільної освіти в Україні посилюються тенденції діяльнісних засад, які висвітлені у системі виховання Фрідріха Фребеля. Ідеї діялісного підходу Фребеля простежуються, зокрема, в сучасних авторських технологіях дошкільного виховання. Серед умінь, які формуються у дитини в дошкільний період її життя, видатний педагог виділяв здатність до самореалізації і самовираження у мистецькій діяльності. Ця ідея втілена у технології театралізованої дизайн-діяльності В. Тименко та Л. Єніної [7]. Провідною у педагогічній системі Фребеля була ідея про важливе значення фізичної активності дітей для їх інтелектуального розвитку. Сучасна авторська технологія М. Єфименка «Казкова фізкультура» передбачає основні види діяльності дітей: ігрову, театральну, музичну, предметну, комунікативну, сенсорно-пізнавальну, мовленнєву, та побудована на «золотих правилах»: «Граючись – розвивати, граючись – навчати, граючись – виховувати» [4]. Ідея Ф. Фребеля щодо вродженої потреби дітей до пізнання, здатності здобути

самостійно відповідь на своє запитання відображена у розвиваючій технології «Радість розвитку» Т. Піроженко [6]. Педагог має можливість залучити дитину до саморозвитку своєї особистості, послідовно впроваджуючи етапи технології психолого-педагогічного проектування. У технології дитячого експериментування у природі Н. Лисенко простежується реалізація ідеї Ф. Фребеля щодо активного пізнання природи під час прогулянок та експериментувань [5].

Інноваційність педагогічних ідей Ф. Фребеля полягала в тому, що його дитячі садки, як виховні заклади для дітей дошкільного віку, значно відрізнялися від існуючих дошкільних закладів, в яких в основному займалися тільки опікою дошкільнят та їх формальним навчанням. До основи навчально-виховного процесу Фребелівського «Дитячого саду» була покладена концепція «сферичної філософії», за якою діти повинні були відчувати себе, «як квіточки в саду, під наглядом виховательок-садівниць»[1].

Ф. Фребель намагався поширити та урізноманітнити виховний процес дітей дошкільного віку, спираючись на їх природну і різноманітну ігрову діяльність. Його концепція про те, що дитячі ігри є основою педагогічного процесу у дитячому садку і вільним проявом внутрішнього світу дитини є невід'ємним компонентом сучасного закладу дошкільної освіти.

Головну мету дошкільного виховання Ф. Фребель вбачав у розвитку природних здібностей дитини, її духовних спрямувань, почуттів та прагнень. Він зауважив, що «подібно до того як садовник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою і доводить їх до розвитку, точнісінько так і ми маємо прагнути ставитися до дитини і взагалі до людини стосовно її природи, її внутрішніх законів маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь-якого життя ... Таке розуміння дитини й людини взагалі є першим вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини»[2].

Важливим аспектом успішного функціонування дитячого садка Ф. Фребель вважав відповідну підготовку педагога. На його думку, «садівниця повинна мати добру методичну підготовку, турбуватися про психофізичний і розумовий розвиток дітей, враховувати у педагогічній праці їх індивідуальні прояви, знати вікові особливості дошкільників».

Основним компонентом педагогічної концепції Ф. Фребеля вважають дидактичні ігри із використанням певних предметів (дарів), які проводяться самостійно дітьми під керівництвом дорослих і застосовуються не тільки як дидактичний матеріал, а також для вивчення дітьми структури цих предметів.

Зроблені самостійно предмети (дари), як зауважує А. Вільчківська, це зокрема: «дерев'яна куля, кубик, циліндр; різнокольорові м'ячі, кожний на мотузочці, що дає дитині змогу маніпулювати ним; куб, поділений на 8 менших кубиків; куб, поділений на 8 брусків, з яких дитина може будувати різні предмети і фігури; куб, поділений на 27 кубиків, 3 з цих кубиків поділені навскіс по діагоналі навпіл, а 3 з них навскіс по діагоналі поділені на чверті, з цих елементів дитина може скласти різноманітні споруди; куб, поділений на 27 дощечок, з яких 3 поділені навпіл уздовж і 12 поділені навпіл уперек, які були запроваджені Ф. Фребелем для розвитку у дітей інтересу до творчої праці. Метою використання «Дарів» за думкою Ф. Фребеля, є опанування дітьми комплексу інтелектуальних операцій: аналізу, зіставлення, порівняння, узагальнення. Тому процес ігрових дій з предметами стимулює психічний розвиток дитини (увагу, пам'ять, уявлення, творчість, вольові якості та ін.)»[3].

Ф. Фребель вважав, що «діти дякуючи активному контакту з різними формами предметів у процесі ігор мають можливість детально ознайомитись в ігровій практиці з їх структурою. Наприклад, викладання з кубиків та інших предметів різних фігур сприяло розвитку у дітей творчості, фантазії, конструкторських якостей, вміння маніпулювати предметами тощо. Виховуючи дитину в сім'ї, мати мала можливість спостерігати за нею, допомагати їй своїми порадами, що було дуже важливо у вихованні малюків»[8]. Ігри з предметами відігравали основну роль в концепції Фребеля, однак поряд із ними, належну увагу він надавав також і рухливим іграм (з бігом, стрибками, танцями та ін.) та праці дітей з природою, догляданням за рослинами й тваринами.

Ф. Фребель на підставі власних багаторічних спостережень за ігровою діяльністю дітей, визначив основні засоби, які повинні застосовуватись у навчально-виховному процесі дошкільників: «першим засобом є музика і співи. Співи рано закріплюють у дитини елемент благородного і роблять дитину ще більш сприятливою у цьому відношенні. Другим засобом є слово – спочатку інстинктивно (що стосується немовлят) у вигляді материнських балачок, а потім у вигляді музичних звуків пісні. Третім засобом є предмет (іграшка) – у своїх зародках почуттів, членів всього тіла і душа дитини потребує предмета, на якому вона могла б самостійно і самодіяльно розвиватись далі і повніше» [8]. Ці засоби розвитку, виховання і навчання дошкільників є головними в реалізації ігрової діяльності дітей.

У дитини дошкільного віку, на думку Фребеля, «формується здатність до самореалізації і самовираження у мистецькій діяльності. Образотворче мистецтво, музика, художнє слово викликають у дитини почуття задоволення. Відкриваючи для себе чарівну силу мистецтва дитина втілює свої естетичні почуття і думки в певні «творчі продукти» через спів, музикування,

малювання, словотворчість. При цьому вона розкриває свій внутрішній світ, реалізує свої емоції, уяву, здібності та інтелект»[8].

Ідеї гуманного ставлення до дітей Фребеля, розвивальний характер виховання, врахування індивідуальності кожної дитини покладено в основу сучасної дошкільної педагогіки.

Завдання освітнього процесу за Фребелем активно впроваджуються в сучасних закладах дошкільної освіти, зокрема: пізнавальний розвиток покликаний вдосконалювати продуктивну уяву дітей та їх креативне, творче мислення у процесі вирішення життєвих задач; соціально-комунікативний розвиток особистості дитини; мовний розвиток малюків, який є надзвичайно важливим для їх подальшої соціалізації; художньо-естетичний розвиток дошкільника відбувається через вміння бачити світ естетики, культури, музики; та важливим й актуальним сьогодні завданням концепції застосування дарунків Ф. Фребеля є фізичний розвиток дитини.

Отже, ідеї діяльнісного підходу до виховання дітей дошкільного віку закладені в основу педагогічної системи Ф. Фребеля, становлять як науковий, так і практичний інтерес та слугують теоретичним підґрунтям модернізації дошкільної освіти в сучасному освітньому просторі України.

Список використаних джерел:

1. Adamek I., Teoria i praktyka przygotowania do szkoły w warunkach rozwoju polskiego przedszkola (druga połowa XIX wieku – 1918 rok), Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.
2. Борисова З., Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка. *Дошкільне виховання*. 2002, № 12.
3. Wilczkowska, A. (2017). Використання ідей Фрідріха Фребеля в практиці виховання дітей дошкільного віку. *Nauczyciel i Szkoła*, 1(61).
<https://czasopisma.ignatianum.edu.pl/nis/article/view/916>
4. Єфименко М. Рух – це життя. *Дошкільне виховання*. 2014. № 7. С. 26-30.
5. Лисенко Н.В. Практична екологія для дошкільників. Ів.-Франківськ, 1999. 178 с.
6. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с.
7. Тименко В., Єніна Л. Театралізована дизайн-діяльність. *Дошкільне виховання*. 2014. № 1. С. 10-13.
8. Фребель Ф., Дитячий садок. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки, за ред. З. Борисової. Київ: Вища школа. 2004.

ФУНКЦІЇ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Сьогодення потребує нових підходів до проведення уроків, організації навчально-виховної роботи у закладах освіти. Реформи Нової української школи посунули сталі форми навчальних занять і переформотували освітній процес. Зміна звичних адміністративно-командного стилю взаємодії між учителем і учнем нині все більше тяжіє до творчої взаємодії і передбачає формування активної креативної особистості вихованця. Важливою ж залишається педагогічна позиція вчителя: широта світогляду, моральні позиції і ціннісні орієнтири, інтелектуальне та духовне наповнення, уявлення про толерантність та готовність до партнерської взаємодії. На основі цього забезпечується можливість перенесення акцентів у взаємодії з учителя на учня, формування в останнього самостійності, творчих якостей, критичного мислення, ініціативності [2].

У царині мистецької освіти взаємодія між педагогом та учнем є вирішальним складником освітнього процесу, що призводить до якісного результату. Вивчивши наукову літературу, можна прийти висновку що термін «педагогічна взаємодія» трактується неоднозначно. У загальному розумінні це «система взаємозумовлених дій, де кожна дія однієї сторони викликає відповідну дію іншої» [1, с.58]. В результаті такої взаємодії створюється певна система спільних уявлень, яка стає основою для подальшої плідної співпраці, співтворчості.

Досліджуючи взаємодію між вчителем та учнем можна з упевненістю стверджувати, що цей процес має властивості необмеженого безпосереднього впливу на особистість і пов'язаний з конкретною виховною ситуацією. Розпочинається він розподілом функцій, які визначають що окреме досягнення поставленої мети неможливе. В. Сергеева виділяє три функції взаємодії: конструктивна (визначається у впливі на особистість учня під час процесу), допоміжна (полягає у створенні конкретних умов для взаємодії), комунікативна (під час якої відбувається обмін необхідною інформацією). Отже під час педагогічної взаємодії відбувається «внутрішній контакт між учнем і

вихованцями, своєрідний підтекст їхніх стосунків, характер особистих зв'язків, в основі яких лежить розуміння учнем мотивів учинків і вимог учителя» [1, с.59]. Саме такі умови допомагають учителю проникнути у внутрішній світ дитини і стають основою для формування вдалої педагогічної стратегії.

Виконання завдань, що постають нині перед вчителями мистецьких дисциплін у закладах спеціалізованої мистецької освіти, потребує високого рівня сформованості його педагогічної майстерності. Окрім обов'язкового викладання матеріалу навчальних програм є необхідність досягти ще однієї мети – навчити учня творчо мислити і діяти. Навчити, чи скоріш допомогти створювати якісно нові духовні чи матеріальні цінності. Звісно, для того, щоб створити нове треба вміти відтворювати прості базові елементи відповідного виду мистецтва. Та досягненню цього результату передують багато годин праці.

На початку роботи з дітьми молодшого шкільного віку, завдання вчителя полягає у тому, щоб познайомити дитину з видом мистецтва, закохати її в нього, допомогти відчувати велич і неповторність вражень від сприймання та втілення творів мистецтва. На цьому етапі відбувається контакт з групою (класом) або індивідуально з учнем, коли надважливим для дитини є харизматичність, зовнішня та поведінкова приємність вчителя. Тембр голосу, пластика, манера спілкування та взаємодії, впевненість, вільність у розмові та ін. – все це складає перше враження і формує відношення, що закарбується надовго.

Дуже важливим є перший урок: за можливості, учителю треба відвідати глядацьку залу чи виставкову аудиторію; спочатку дати можливість кожному учню відчувати себе глядачем, а потім піднятися на сцену, активувати уяву та фантазію, увімкнути освітлювальну апаратуру, дати доторкнутися до декорацій, послухати музику, помріяти і увявити себе артистом. У такій атмосфері, коли активуються всі п'ять органів відчуття, утворюється взаємодія учня з вчителем, яка в подальшому дасть можливість випробувувати, розвивати і вдосконалювати творчі здібності дитини.

Найчастіше до закладів спеціалізованої освіти мистецького спрямування у початкові класи потрапляють учні за рішенням батьків. В багатьох дітей яскраво виражені творчі здібності або задатки обдарованості у конкретному (декількох) виді мистецтва. Проте бувають винятки, і до групи потрапляють діти, що не мають прихильності до мистецтва. В такому випадку виникає потреба зацікавити учня, дати йому можливість спробувати виконати просте але творче завдання, а, отримавши результат підтримати, пояснити що це лише маленький крок на цікавому творчому шляху.

У початковій школі багато творчих завдань виконуються за допомогою

ігрових вправ. Оскільки гра – це найсприятливіша для дитини форма засвоєння знань та пізнання світу, виконуючи ігрові завдання, вчитель розвиває в дитині багато складників виконавської майстерності. Найбільше вправ тренують (відповідно до мети та завдання уроку) довільну і мимовільну, зорову, слухову, дотикову пам'ять, увагу, вміння розуміти і дотримуватися правил, взаємодіяти з предметом, партнером, а якщо вправи групові – навчають відповідати за загальний результат, працювати в команді, розвивають навички комунікації.

Складаючи алгоритм заняття на відповідну тему, вчитель прогнозує очікуваний результат, враховуючи особливості учнівського колективу. Бо у випадку розвитку творчих здібностей дітей, в тому чи іншому виді мистецтва, вагомий вплив мають індивідуальні особливості кожного члена цього учнівського колективу. Не можна порівнювати дітей між собою, кожен може порівнювати себе лише із самим собою в минулому. Але й цього замало. Бо, потрапляючи до навчальної аудиторії, досвідчений учитель, за атмосферою в класі, тишею чи гомоном, посмішками чи посупленими обличчями, може визначити, у якій мірі вдасться втілити заплановане, чи треба вносити корективи. Існує дуже тонка межа між навчанням творити і навчати творчо.

Отже, відданий своїй справі педагог хореографії, театру, музики чи образотворчого мистецтва поєднує у собі риси вимогливого вчителя (без дисципліни неможливо утримати процес), щирого наставника (особистим прикладом мотивує учня до вдосконалення власної майстерності), чуйного вихователя (якому можна довіритися і відкритися). Створюючи атмосферу довіри, відкритості, поваги до мистецтва і прагнення до нових досягнень та звершень, можна досягнути потрібних результатів.

Однією з важливих завдань вчителя мистецьких дисциплін є розвиток емоційного інтелекту дитини. На відміну від інших видів робіт (рішення прикладів з математики, виконання вправ з мови, спостереження чи практичних вправ з природознавства та ін.) лише технічно досконале виконання завдання не має творчо-мистецької складової. Саме тому протягом всього навчання дитина має навчитися «відчувати», визначати що саме вона відчуває, перемикає, керувати своїми почуттями, а у деяких видах мистецтва відтворювати конкретні почуття.

Кінцевим результатом кожного наступного етапу навчання обов'язково має бути виступ, показ творчих робіт. Це вимагає від учня зібраності, зосередженості, відповідального ставлення до виконання завдання, тому підтримка батьків і беззаперечна віра вчителя у гарний результат допомагає учневі відтворивши заплановане, виконавши номер, зігравши роль у виставі, заспівавши пісню, виставивши свою картину на розгляд глядача – відчути задоволення процесом і результатом. Саме цей момент дає поштовх до

подальшої роботи, до визначення нових цілей і спонукає до вдосконалення набутих вмінь і навичок, опанувавши які настане час справжньої креативної творчості.

Список використаних джерел:

1. Сергеева В. Педагогічна комунікативна взаємодія в системі «учитель-учні» та її виховна цінність в умовах спільної творчої діяльності. *Педагогічний часопис Волині*, 2015, с. 57-63
2. Щербина С. Щербина І.Ю. Педагогічна позиція та її роль у взаємодії вчителя і учнів на уроці. Зб. наук. праць *Актуальні проблеми навчання і виховання* № 7(9), 2010, С.233
3. Яковишина Т. Педагогічна взаємодія: ретроспективний аналіз та сучасний стан проблеми. *Наук.-прак. журн. Наука і освіта*, № 4, 2011, С.487

УДК 378.091.3:[373.2.015.31:316.42]

Семеній Н.О.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти*

Київський університет ім. Б. Грінченка

м. Київ, Україна

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ВЧИТЕЛЯ З РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ

Глобалізаційні та інтернаціональні процеси, які відбуваються в нинішньому суспільстві, вимагають суттєвих змін щодо організації освітнього процесу. Наразі виховний і навчальний вплив на дитину справляють не лише батьки та освітні установи, а й інші учасники освітнього процесу. Від злагодженості їхніх дій залежить успішність формування патріотичної особистості, здатної проявляти активність, брати на себе відповідальність, бути готовою до різних життєвих викликів та реалізовувати свої задатки і здібності. Цьому має сприяти атмосфера взаємодії всіх учасників освітнього процесу і включення ціннісних установок у життя дитини. Інноваційною ідеєю, яка містить творчий зміст, ілюструє і відображає модель вищезазначених установок, безумовно, є педагогічне партнерство.

У сучасному розумінні дефініція «педагогіка партнерства» в українській освіті почала розглядатися починаючи з 2016 р., під час упровадження Концепції Нової української школи. Цей феном став ідейною складовою Концепції та впливає на реформування загальної середньої освіти. У Концепції

«педагогіка партнерства» розглядається не тільки як співпраця вчителів з дітьми, а й з батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [3]. Ця Концепція активно впроваджується та вдосконалюється за рахунок учителів, методистів, науковців, управлінців сучасності.

Одним із варіантів педагогічного партнерства є взаємодія вчителя початкової школи з бібліотеками, що має реалізовуватися як у контексті уроку, так і як позакласний захід, спрямований на прищеплення любові учнів до книг, на розширення їхніх уявлень щодо можливостей бібліотечної сфери. Таким чином учні культурно збагачуються, дізнаються нових, цікавих фактів про книжкову справу та краще усвідомлюють роль бібліотеки у житті кожної людини. Адже без інформації, яку вона накопичує та трансформує, жодна людина не здатна оперувати достовірними фактами.

Популяризація бібліотек як засобу розширення читацьких інтересів та підвищення рівня читацької культури учнів допоможе вчителю у навчально-виховному процесі [1, с.183].

Основними формами залучення фахівців бібліотеки до педагогічного партнерства є проведення бінарних уроків, екскурсій, майстер-класів, тренінгів, створення проєктів, спрямованих на залучення учнів до бібліотеки школи. Можна запропонувати школярам вибрати професію бібліотекаря та дослідити її особливості, пізнати світ бібліотеки через її провідників, у ролі яких і виступатимуть бібліотекарі. Потім учні можуть обмінятися інформацією про найцікавіші знання з цієї професії. Також бібліотека є незамінним помічником для вчителя у пошуку різного роду інформації, отож вчителю варто відвідувати заходи, майстер-класи, вебінари, які проводять місцеві бібліотеки задля збагачення професійних знань та підвищення свого професійного рівня.

Осередком знань, яким часто нехтують, є музеї. Музей є невід'ємним культурно-освітнім центром, призначенням якого є відкриття перед особистістю розмаїтності матеріальної та духовної спадщини нації. Це особливо актуально в контексті сучасних процесів модернізації освіти в Україні, де однією з головних цілей є формування активного громадянина, свідомої особистості та всебічно розвиненої людини.

Більшість шкіл мають власні музеї, однак у них немає стільки можливостей для розкриття, трансляції різних життєвих та історичних фактів, як у міських музеїв. На сучасному етапі особливо важливо плекати у дітей любов до пізнання свого регіону, звичаїв та традицій народу, культурної та природничої спадщини тощо. Саме тому педагогічне партнерство з цією інституцією є досить корисним та продуктивним.

Таким чином, поєднання різних форм роботи: ознайомлення зі здобутками сучасних музеезнавчих наук; творче спілкування з працівниками державних музеїв; підготовка презентацій, публікацій; проведення бінарних уроків – допомагають підвищувати кваліфікацію та фаховий рівень учителів, при цьому урізноманітнюючи форми викладання та активізуючи пізнавальну діяльність учнів.

Останні роки свідчать про зростання впливу неурядових організацій в сфері соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Діяльність цих організацій стала об'єктом досліджень соціологів, педагогів і інших фахівців сучасного суспільства. Неурядові організації, такі як громадські об'єднання та благодійні фонди, базуються на принципах добровільності і не мають прибуткової мети. Вони незалежні від урядових структур і спрямовані на захист інтересів конкретних груп людей відповідно до свого статуту [2, с. 8].

Залучення таких організацій до розв'язання освітніх проблем акцентує увагу на таких питаннях: підтримка дітей, які належать до групи ризику, включає в себе захист їхніх прав на сприятливе соціальне середовище, а також профілактику негативних явищ серед неповнолітніх. Основними завданнями в цьому контексті є організація дозвілля для цих дітей та розробка та впровадження нових освітніх технологій тощо.

Серед таких організацій значна роль належить дитячим та молодіжним громадським організаціям, які є значимим фактором соціалізації дитини та виступають у ролі інституту громадянського суспільства.

Роль таких установ є ваговою, однак недооціненою. На сьогодні таких організацій досить незначна кількість, а взаємодія з ними не знаходить свого повного відображення у педагогічній діяльності.

Означені організації є тим осередком, який орієнтований на самостійне зростання дитини, на розвиток її комунікативних якостей та подальшу соціалізацію, що є значимим у загальній системі освіти. Учителі мають можливість взаємодіяти з такими громадськими організаціями та запрошувати їх для проведення цікавих, інтерактивних заходів, для обміну досвідом чи реалізації спільних проєктів. Таке партнерство допоможе учням відчувати свою значимість у суспільстві та продемонструє, яким чином вони зможуть впливати не лише на власний добробут, а й на добробут інших.

Загалом партнерство між дитячими організаціями та школою, вчителями є з'єднуючою ланкою між особистістю і державно-громадськими службами, організаціями і закладами, що впливають на становлення дитини та допомагають їй реалізувати свій потенціал у різних умовах сьогодення. Такими громадськими організаціями є: дитячий фонд ООН (Unicef), «Партнерство «Кожній дитині», «Ла Страда-Україна», «СПОК» та ін.

Досліджуючи науково-методичну, публіцистичну літературу, сайти різних організацій та установ, ми визначили, що всі вони безпосередньо задіяні у створенні сприятливого середовища для учнів, спрямованого на саморозвиток, самоосвіту та збагачення свого потенціалу. Тому вчитель має бути тим посередником, який допоможе учням розширити свої уявлення щодо можливостей громади та соціуму у підтримці їхніх задатків та здібностей. Необхідним є ініціювання партнерства між усіма зазначеними організаціями, кожна з яких допоможе налагодити надійні відносини у партнерстві з батьками та значно їх розвинути.

Основними організаційно-методичними засадами залучення вчителя початкової школи до педагогічного партнерства зі соціальними інституціями є:

- здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки діяльності різних соціальних інституцій задля визначення найбільш вдалої для педагогічного партнерства;

- забезпечення системного підвищення кваліфікації вчителів, які ініціюються вчителями та адміністрацією закладу;

- створення сприятливого середовища для педагогічного партнерства зі соціальними інституціями;

- запровадження технологій ефективної комунікації з різними соціальними інституціями;

- використання інтерактивних методів та форм залучення представників соціальних інституцій до висвітлення навчально-виховних питань на бінарних уроках.

Педагогічне партнерство є тим інструментом, що допоможе вчителю підвищити свій професійний рівень, налагодити тісні взаємозв'язки з родиною та збагатити рівень знань та умінь своїх вихованців за рахунок їх долученості до варіативних форм та методів взаємодії з різними соціальними інституціями.

Список використаних джерел:

1. Демченко О. П. Задоволення особливих освітніх потреб обдарованих дітей в умовах бібліотеки. *Обдаровані діти – скарб нації: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 18–22 серпня 2021 року)*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С.179–185.
2. Пащенко В. І. Неурядові організації як інститут громадянського суспільства: методологія дослідження та стан в Україні: автореф. дис. на здобуття канд. політ. наук: 23.00.02. / Пащенко Віктор Іванович, НАН України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Київ, 2005. 16 с.
3. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 06.04.2023).

ВПРОВАДЖЕННЯ ФРЕБЕЛІВСЬКИХ ІДЕЙ В ОРГАНІЗАЦІЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

УДК 372.4

Владимирова А.Л.
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
дошкільної та початкової освіти*
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ІГРОМАЙСТЕРНІСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

«Майстер», «майстерний», «майстерність», «майструвати» – ці слова ми чуємо із дитинства і з часом починаємо розуміти, що це є чимось досконалим у роботі, виконаним дуже вміло, а може і неповторно й довершено. Все починається у сім'ї, коли дитина спостерігає за батьками, їхньою працею, творчістю, фантазією, а також спілкуванні, яке не проходить без ігрової діяльності, посмішки, діалогу.

Нажаль, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства (особливо під час війни), більшість дітей дивляться на оточуючий світ без інтересу: хто зі страхом, хто із надією... Самий надійний шлях – це шлях через ігрову діяльність, дитячу творчість, гармонізацію відношення дитини з оточуючим її світом, що в майбутньому стане захистом від соціальних і міжособистісних протистоянь.

Головна мета сьогодення – виховання дитини на пріоритетах загальнолюдських цінностей, формування людини, яка вміє думати, мислити, любити, відчувати і бути готовою до творчої діяльності в будь-якій сфері. І цьому допомагає ігрова діяльність.

За словами Л. Толкачової, гра не є спробою імітувати життя, але представляє собою значущу діяльність, яка надає дітям можливість виявити себе, втілити в життя свої уявлення та цінності. Беручи участь у різних іграх, діти обирають ролі, які відповідають їхнім моральним переконанням та установкам. У такий спосіб гра стає ключовим чинником у розвитку особистості [4, с. 4].

Залежно від змісту гри, ролі дитини в цій грі, яку позицію вона займає, розвиваються певні риси характеру, артистичність, пам'ять, уява, емоційність. Головну роль займає ігромайстер – мама, тато, бабуся, дідусь, вихователь закладу дошкільної освіти, музичний керівник, хореограф, учитель та ін.

В методичних рекомендаціях до програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» йде пояснення понять «гра» та «ігрова діяльність».

Ігрова діяльність є динамічною системою взаємодії дитини з навколишнім середовищем. Цей процес сприяє пізнанню, засвоєнню культурно-історичного досвіду та формуванню особистості дитини. Особливість ігрової діяльності полягає в тому, що її результативність залежить від активної уяви дітей і міжособистісного спілкування. Термін «ігрова діяльність» є загальним для поняття гри. Гра – це конкретний вияв індивідуальної і колективної ігрової діяльності дитини, яка має конкретний історичний, різноманітний і творчий характер [2, с. 11 - 25].

В. Сухомлинський констатує: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [3, с. 103].

Сучасний ігромайстер, поет, композитор, науковець М. Шуть розробив методику організації гри як для гравців так і для тих, хто буде проводити ігри, а також надав влучні методичні рекомендації, які можуть використовувати в роботі вихователі закладів дошкільної освіти.

Автор виокремлює сім фаз для гравців, а саме:

1. Первинне сприйняття аудиторії (що буде ?).
2. Сприйняття ігромайстра (підготовка ігрової атмосфери).
3. Сприймання, емоції, реакція учасників (підготовчі дії до гри).
4. Сприйняття умов і правил гри (хто грає, хто вболіває, хто рахує та ін.).
5. Спільність інтелектуально-практичних дій.
6. Досягнення спільності інтересів.
7. Ігрове спілкування (комфорт, задоволення).

Для ігромайстра існують наступні фази:

1. Генеративна (постановка теми).
2. Інкубаційна (метод перебору варіантів гри).
3. Верифікація (остаточний вибір гри).
4. Продуктивна фаза (підготовка до реалізації гри).
5. Орієнтовна фаза (підготовка до моменту початку гри).
6. Практичний метод (втілення задуму гри).
7. Діагностика (аналіз проведення гри).

Вчений наголошує на тому, що «Справжній ігромайстер також приходиться до професійної майстерності через надбання умінь почергового «приміряння» на себе і програвання серії ролей та напрацювання готовності рішуче й коректно діяти у будь-яких напрямках розгортання гри! Таке уміння ми вважаємо одним з ключових у підготовці справжнього ігромайстра» [5, с. 9 – 10].

Ігромайстер активізує в дітей пізнавальний інтерес, виховує доброзичливість та контактність у спілкуванні як в групі так і з однолітками інших груп.

Професійна ігрова майстерність вихователя розвиває зорову та слухову увагу, уяву, образне мислення. На музичних та хореографічних заняттях у дошкільників розвиваються відчуття ритму, координація рухів, пластичність, музикальність, а також дикція та артикуляція.

Як зазначає А. Богуш: «Ігри та забави становлять чималий розділ народної дидактики й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбито сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею. Народні ігри – це історія народу, оскільки вони відображають життя кожної епохи» [1, с. 155 – 156].

Ігромайстерність вихователя закладу дошкільної освіти є засобом всебічного розвитку дитини, починаючи з віку немовляти, коли на кінець року дитина опановує найпростіші вправи («полетіли», «на голівку сіли», звуконаслідування, міміка, жестикуляція та ін.). Вихователь виступає в ролі ініціатора, дитина – учасник ігрової дії.

В ранньому віці дитина чує і запам'ятовує утішки, потішки, невеличкі віршики та ін. Вихователь – імпровізатор. Діти – ініціатори власних рухів (Печу-печу хлібчик», «Кую, кую чобіток», «Чуки-чуки» та ін. Молодший вік передбачає з боку вихователя – ініціатора спільної ігрової діяльності, помічника. Дитина – учасник гри, імітатор. В старшому дошкільному віці дитина вже добре оволодіває вміннями та навичками. Вихователь і діти – організатори ігор-імітацій, розігрування казок, інсценування пісень, театралізації, самостійної та групової роботи, співпраці з однолітками та дорослими.

Отже, «кожна гра в доробку справжнього ігромайстра реалізується на трьох рівнях: інтелектуальному (розум), практично-дійовому (руки), духовно-почуттєвому (серце)» [5, с. 13].

Список використаних джерел:

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ, Вища шк. 2002. 407 с.
2. Кудикіна Н.В. Ігрова діяльність дітей: теоретичні основи й методика педагогічного керівництва. *Її величність ГРА: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей* за ред. Г.С. Тарасенко. Вінниця ВДПУ ім. М. Коцюбинського. 2009. С. 11 – 25.
3. Сухомлинський В. Роки дитинства. Твори : в 6 т. Київ, 1977. Т. 3. С. 103.
4. Толкачова Л., Шелестова Л., Чиренко Н. Інтерактивні прийоми у вихованні. Київ, Шк. Світ, 2013. 120 с.
5. Шуть, Микола. Майстерність проведення гри. К.: Шк. Світ, 2007. 128 с.

УДК 373.2.091:17.022

Горлова А.В.
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та психології дошкільної та початкової освіти*
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Багато видатних педагогів минулого вивчали проблему індивідуального підходу у вихованні дітей. Фрідріх Фребель був одним із них. У своїй педагогічній системі він проголосив ідеї свободи в розвитку та пізнанні індивідуальності кожної дитини. Він наголошував, що виховання повинно бути «обережним, а не спрямовуючим і активним»[4, с. 12].

В основі індивідуального підходу лежить виявлення особливостей дитини, що прослідковується в педагогічних ідеях видатного педагога: «У дитині слід бачити людину. Перші роки життя – це немов дитинство людства. У дитячих іграх зароджується майбутня діяльність людини. Звідси формулюється висновок: «Людина, щоб розвинути її як людину і у ній людство, вже у дитинстві повинна розглядатися у сукупності загальнолюдських відношень як неподільна і цільна одиниця» [4, с. 15].

Необхідною умовою здійснення індивідуального підходу є органічне поєднання виховання і формування цілісного колективу та диференційований підхід до кожної дитини.

Німецький вчений пропонував виховний процес у дитячих садках організовувати таким чином: «Не можна підводити під один рівень дітей від 3-х до 7-ми років. Трирічна дитина, вступаючи до дитсадка, часто не вміє провести пряму лінію у одній клітинці сітки, розмістити перед собою предмети так, як вказано, не розрізняє ліву та праву руку. Хіба можна ставитись до неї так, як і до того, хто відвідував садок два або три роки? Садівниця обов'язково розділить дітей на групи таким чином, щоб було зручно і працювати, і гратися, і навчатися. Керівниця кожної групи розсаджує дітей за окремими столами, кожному дає особливу справу, потім слідкує за усіма почергово, переходячи від одного столу до іншого» [4, с. 121].

Фрідріх Фребель наполягав на дуже делікатному, уважному ставленні до потреб кожної окремої дитини. Усі запропоновані ним форми взаємодії з дітьми розроблені з урахуванням індивідуальних особливостей вихованців. Серед найголовніших вимог до садівниці є те, вона «повинна вміти застосовувати своє навчання до понять учня та обирати те, що є доступним віку та відповідає рівню розвитку дитини» [4, с. 134].

Схожі вимоги можна відзначити і у сучасній дошкільній педагогіці.

Так у програмі «Дитина» зазначено, що «урахування індивідуальних особливостей дітей, їхнього темпераменту й упровадження родинного клімату в українських дитячих садках – важливий напрям модернізації освіти» [1].

Технології індивідуального виховання передбачають дії вихователя щодо систематичного вивчення індивідуальних особливостей темпераменту, рис характеру, поглядів, смаків, звичок своїх вихованців; умінь діагностувати реальний рівень сформованості таких базових особистісних якостей, як самостійність, активність, толерантність, критичність мислення, оптимістичне ставлення до життя та інших людей тощо.

Необхідно постійно залучати кожного вихованця до посильної для нього і все ускладненої діяльності, що забезпечує прогресивний розвиток особистості; своєчасно виявляти та усувати причини, перешкоджаючі досягненню мети. Якщо ці причини не вдається своєчасно виявити та позбавитись їх, педагогу треба змінити тактику виховання, врахувавши нові умов та непередбачувані обставини. Важливим є поєднання виховання з самовихованням особистості; розвиток самостійності, ініціативності, самодіяльності дітей.

Найважливіше значення у вихованні дітей має здатність педагога враховувати особисті характеристики та можливості своїх вихованців, зорієнтовувати свою професійну діяльність на специфічні якості особистості.

Особистісні характеристики (життєві перспективи, мотиви діяльності та поведінки, ціннісні орієнтири, сформовані настанови) повинні враховуватися при організації технологій індивідуального виховання дошкільників.

Діагностуються потенційні можливості, найближчі перспективи. Не слід забувати і про внутрішній світ дитини, який слід неодмінно поважати. Комплексне здійснення цих вимог «усуває спрощеність вікового та індивідуального підходів, зобов'язує вихователя враховувати не поверхневий, а глибинний розвиток процесів, спиратись на закономірності причинно-наслідкових відношень» [2, с. 13].

«Дошкільний вік є періодом творчого розвитку дитини. У дитячому закладі вона повинна почуватися спокійно та невимушено. Неприпустимо, щоб діти були обмежені заборонами вільного використання іграшок, книжок, різних матеріалів тощо. Вони повинні відчувати свободу і діяти на власний розсуд, але не за рахунок інших» [3, с. 78].

Пошуки форм і методів творчого розвитку дітей довели важливість створення розвивального середовища, у якому панує атмосфера ініціативності, експериментування, доброзичливості та позитивних емоцій.

Наведемо приклади форм взаємодії дошкільників з метою індивідуального виховання: коло спілкування «Почуй мене», парад ідей «Я так думаю...», творча майстерня «Садочок моєї мрії», проєкт «Світ моїх мрій», едьютейнмент «Україна в моєму серці», горизонтальний пластичний балет за методикою М. Єфіменка «Діти-квіти», воркшоп «Подарунок другу», ранкові зустрічі «Моя квітка бажань». Такі заходи позитивно впливають на духовний світ дитини, а оточуюче середовище опосередковано впливає на формування та розвиток позитивних моральних якостей.

За словами теоретика дошкільного виховання Ф. Фребеля: «Духовний світ дитини поповнюється навколишнім світом. Він має для дитини те ж значення, що й для рослини – тепло, вода, ґрунт, повітря. Це середовище так чи інакше розвиває її зовнішні почуття, через які отримують свої враження. Під їх впливом ці враження переробляються у більш ясні та визначені уявлення та вільно втілюються у діяльність» [4, с. 12].

Отже, актуальними залишаються проголошені Ф. Фребелем ідеї про гуманне ставлення до дітей та врахування індивідуальності та неповторності кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проєкту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура. Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
2. Зязюн І.А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти. Теорія і практика управління соціальними системами. 2000. № 1. С.11-19.
3. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р., Педагогіка українського дошкілля: у 2 ч.: навч. посібник. К.: Вища школа, 2006. ч.1. 302 с.

4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Є. Херсон. ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

УДК 37.06

Ілішова О.М.

К.пед.наук, доцентка кафедри дошкільної освіти
Бердянського державного педагогічного університету,
м.Запоріжжя, Україна

ФЕНОМЕН ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИХОВАННІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна ситуація здобуття дошкільної освіти у форматі дистанційного навчання актуалізувала увагу всіх учасників цього процесу на усвідомленні єдності вимог до особистості дошкільника, його індивідуальної ситуації розвитку та необхідності встановлення педагогічної взаємодії, без якої неможлива ситуація досягнення спільного успіху щодо всебічного розвитку вихованця.

Так, взаємодія – це встановлення зв'язків та взаємин між людьми, які взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху у досягненні спільної мети. Тобто разом – означає покращувати та взаємодоповнювати.

На думку Б. Грудиніна, зміст взаємодії буде представлений як в контексті спільної діяльності, так і на рівні окремих контактів між учасниками, а точніше, співвідношення індивідуального внеску у загальну справу. Зазвичай виокремлюють три моделі спільної діяльності:

- спільно-індивідуальну (кожен учасник вкладає свою частку до загальної справи);
- спільно-послідовну (послідовно кожним виконується спільне завдання);
- спільно-взаємопов'язану (передбачається одночасна взаємодія всіх учасників).

Основними ознаками спільної діяльності є:

- приналежність спільної мети для всіх учасників взаємодії;
- наявність спільної мотивацію для всіх учасників взаємодії; розподіл обов'язків для досягнення колективної мети;
- цілісність спільної діяльності, а також виникнення взаємозв'язків і взаємозалежностей між учасниками;

- необхідність в управлінні (включаючи самоуправління);
- характерність спільного результату;
- єдині просторово-часові умови для всіх учасників взаємодії [2].

Так, педагогічною взаємодією буде виступати система взаємовпливу всіх суб'єктів, учасників освітнього процесу на базі відповідної ланки освіти.

Л. Велитченко запропонував базову модель педагогічної взаємодії, яка розглядає міжособистісну взаємодію в системі «суб'єкт – суб'єкт» як психологічно конститутивну. Відповідно до неї реальністю педагогічної взаємодії є особистісні та діяльнісні зв'язки вчителя та учня, які за умов узгодженості діють як поєднаний суб'єкт стосовно спільного об'єкта. Ці взаємозв'язки відбиваються у свідомості як факти взаємовідображення, особистісних та діяльнісних стосунків [1].

Враховуючи особистісно зорієнтовану спрямованість навчання, педагогічна взаємодія набула таких позитивних моментів: 1) шанування демократичних свобод на вільний вибір освіти; 2) функціонування освіти шляхом переорієнтації на задоволення потреб громадян; 3) поширення ідей гуманізації освіти; 4) реалізація можливостей кожної людини відповідно до її життєвих орієнтирів [4, 110–111].

На думку Т. Іванової, особистісно зорієнтовані технології освіти передбачають існування рівних стосунків між усіма учасниками спільної діяльності, а також адекватне залучення до цього процесу особистісного досвіду (почуттів, переживань, емоцій, відповідних їм дій і вчинків) суб'єктів комунікації і спираються на застосування системи форм співробітництва. При цьому повинна дотримуватися певна умова партнерської взаємодії: від максимальної допомоги до повної саморегуляції в навчанні й появи відносин партнерства між ними [3, 90].

Отже, перспективами розвитку феномену педагогічної взаємодії вважаємо у подальшому вивчені та впроваджені в освітній процес партнерської взаємодії, яка має бути цілісною відкритою системою з власною структурою, зовнішніми та внутрішніми зв'язками, набором певних функцій, у тому числі й розвивальних по відношенню до всіх її учасників.

Список використаних джерел

1. Велитченко Л. К. Психологічні основи педагогічної взаємодії : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 508 с.
2. Грудинін Б.О. Педагогічна взаємодія: вимоги в контексті особистісно орієнтованої освітньої парадигми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2014. № 5 (39).С. 248.
3. Іванова Т. В. Культурологічний підхід до формування педагогічної майстерності. *Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти* : монографія. К., 2003. С. 83–95.

4. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

УДК 371.3:378

Ковальчук А.А.
директорка Херсонського закладу дошкільної освіти № 33
ім. Ф.Фребеля Херсонської міської ради
м. Херсон, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ІДЕЙ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДІ ДІТЕЙ

В Державному стандарті дошкільної освіти визначено мету діяльності закладу дошкільної освіти. Вона полягає в гармонійному розвитку особистості дитини, підтримці її фізичного та психічного здоров'я, вихованні ціннісного ставлення до природного та соціального оточення, а також до самої себе. Важливим завданням є формування механізмів соціальної адаптації та творчого розвитку, особливо в умовах взаємодії з іншими дітьми і дорослими. Дошкільна освіта, як перша ланка освіти, повинна бути гнучкою і відповідати сучасним соціокультурним вимогам, збагачувати знання дитини якісною інформацією, а також допомагати розвивати її природний потенціал і спрямовувати увагу на загальнолюдські та національні цінності [1, с. 3].

«В основу нової освітньої політики має бути покладено пріоритетність дошкільної освіти як фундаменту цілісної системи неперервної освіти. Від якості цього фундаменту, закладеного у перші роки життя, залежить динаміка особистісного зростання дитини, її життєві установки та світосприйняття в майбутньому» [3, с.6].

Громадська та просвітницька діяльність видатних педагогів минулого дає сучасним фахівцям дошкільної галузі орієнтир, який спрямовує їх педагогічну діяльність та сприяє формуванню життєво компетентної дитини, гармонійно розвиненої особистості.

Важливість педагогічної концепції Фрідріха Фребеля полягає у тому, що теоретична істина була покладена у практичні справи.

Німецький вчений запропонував власну систему суспільного виховання дітей дошкільного віку, а заклад, в якому воно буде здійснюватись, назвав «дитячий сад».

Називаючи так цю установу, він мав на увазі, що діти більшу частину

часу будуть проводити на свіжому повітрі, в саду, під безпосереднім впливом природи.

У цьому є і переносне значення, коли вказується на природне й вільне зростання дітей, на зразок садових рослин, оскільки завдання садівника полягає, головним чином, у полегшенні процесу природного розвитку. Цю останню роль у дитячих садках мають виконувати, так звані «дитячі садівниці», спеціально підготовлені фахівці, які сприяють активності дітей, здійснюють керівні функції дитячих занять. Саме вони повинні регулювати дії малюків, усувати з них деякі негативні прояви дитячої природи і сприяти розвитку соціальних якостей, які не завжди достатньо культивуються в умовах звичайних домашніх обставин [2, с.6].

Фрідріх Фребель здійснив значний внесок у педагогіку. Особливо значущі ідеї щодо ролі дитячої гри та її впливу на розвиток і виховання дитини. Він підкреслював, що в дитячій грі проявляються творчість та самодіяльність дитини. Педагог проголошував, що в дитячій грі реалізуються творчість і самодіяльність. Всесвітньо відомі шість «дарунків» – дидактичні матеріали для дитячих ігор, допомагають малюку відобразити об'єкти навколишнього світу, відображувати свої враження, демонструвати наявні знання.

У сучасній дидактиці особлива увага приділяється розвитку основ логічного мислення. Метою використання запропонованих Ф. Фребелем дидактичних матеріалів є опанування дітьми таких інтелектуальних операцій, як аналіз, зіставлення, порівняння, узагальнення. У процесі дій з предметами розвивається пам'ять, увага, сприймання, уявлення, вольові якості, тобто відбувається повноцінний психічний розвиток дошкільника. Дошкільник через різноманітні інформаційні канали приймає слухову, зорову, смакову, тактильну інформацію. Збагачена словом, вона стає основою цілісної системи знань.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О.Е., Ковальчук А.А. Педагогіка погляди Ф.Фребеля у практиці роботи сучасного дитсадка. Дошкільне виховання: щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України для педагогів і батьків. 2017. - № 9. С.22-25
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
3. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина. Мін. осв. і наук., мол. та спорту України. Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е., Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с

Луценко І.О.,
*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник лабораторії
дошкільної освіти Центру раннього
розвитку дитини та дошкільної освіти,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ, Україна*

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Якість освіти дітей раннього віку розглядаємо як сукупність визначених істотних, характерних особливостей організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, збалансовану відповідність освітнього середовища, організації життєдіяльності, моделі освітньо-виховного процесу віковим особливостям, закономірностям виховання і розвитку дітей.

Серед складників, що визначені як компоненти внутрішньої системи забезпечення якості освіти [3], особливу роль відводимо освітньому середовищу закладу дошкільної освіти, фаховій діяльності педагогічних працівників. Звернемо увагу, що показниками (індикаторами) оцінювання фахової діяльності визначено: планування освітнього процесу; застосування сучасних технологій; створення та використання власних освітніх ресурсів; проведення освітньої роботи з дітьми державною мовою [3].

Не заперечуючи важливості виділених компонентів, вважаємо що ними не охоплено такий вагомий, специфічний для педагогічної професії аспект професійної діяльності як педагогічна взаємодія, яка є оптимальною формою зв'язку між учасниками освітнього процесу.

Важливість урахування педагогічної взаємодії для забезпечення якості освіти обґрунтовуємо такими характерними для неї ознаками як: узгодженість діяльності, спрямованість на досягнення спільних цілей, взаємна згода, співпраця [1]. Однак, важливо враховувати той факт, що педагогічна взаємодія з дітьми раннього віку набуває специфічних ознак.

У процесі педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку перше місце посідає емоційний контакт, який є процесом досягнення взаємності і уможливорює як здійснення педагогічного впливу, так і появу відгуку на нього у формі позитивної емоційної реакції дитини, її включення у запропоновану педагогом діяльність, а також прояв нею зустрічної ініціативи. Отже, емоційний контакт, як складник педагогічної взаємодії, є метою, а далі –

умовою встановлення ділового контакту – практичного співробітництва, у ході якого дитина й одержуватиме освіту, тобто буде докладати певних зусиль, виконуючи та опановуючи ті дії, до яких її залучає педагог.

Якість освіти дітей раннього віку важливо розглядати у контексті розуміння того, що освітні заклади не надають освіту у прямому розумінні цього вислову. Їх завдання – забезпечувати якісну освітню діяльність, яка відповідає вимогам про надання освітніх послуг. Вихованці освітніх закладів є здобувачами освіти і споживачами освітньої послуги, що надає заклад [4].

Педагогічна взаємодія у межах надання освітньої послуги є єдністю педагогічного впливу і подальшої взаємної активності вихователя і вихованців. Як система дій, педагогічна взаємодія уможлиблює «здобуття освіти» дитиною раннього віку, забезпечує її активне включення в освітній процес.

З метою вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку нами виділено такі параметри й показники її оцінювання:

- **емоційно-ціннісне ставлення педагога до дитини:** вияв позитивного емоційного ставлення за допомогою вербальних та / або невербальних засобів; емоційне співпереживання; повага до особистісних проявів дитини, прийняття її індивідуальності [2];
- **налагодження педагогом емоційного контакту з дитиною:** позитивний емоційний відгук дитини на особистість педагога; довірливе ставлення дитини до запропонованої педагогом діяльності; емоційна спільність педагога і дитини; вияв прихильності дитини до особистості педагога [2];
- **налагодження ділового контакту педагога з дитиною:** дитина включається у запропоновану дорослим практичну діяльність; дитина співробітничав з дорослим у спільній діяльності; дитина залучає дорослого до налагодження спільної діяльності; дитина позитивно ставиться до спільної з дорослим діяльності [2];
- **взаємоузгодження педагогічного впливу і активності дитини:** адекватні дії-реакції дитини на дії дорослого; зустрічні ініціативні дії дитини; ініціативні дії дитини; прояви вибору дитини; урахування педагогом ініціативи і вибору дитини [2].

На основі виділених параметрів і показників можна оцінювати наскільки педагогічна взаємодія, що здійснюється, відповідає віковим особливостям дітей раннього віку і є ефективною, а, отже, забезпечує якісну освіту. При цьому важливо досліджувати ефективність дій педагога в індивідуальному, індивідуально-груповому і груповому форматах взаємодії, в ситуаціях вільного спілкування, спілкування, що супроводжує життєдіяльність дітей протягом

їхнього перебування в закладі освіти, а також в процесі організованої педагогом діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бутенко Л.Л., Ігнатович О.Г. *Сходинки до педагогічної майстерності : словник з курсу «Основи педагогічної майстерності»*. 2015. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/405/Slovnuk%20Osnovu%20ped%20masterstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 14.04.2023)
2. Луценко І. Параметри та показники оцінки ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку *Дошкільна освіта: світові тенденції* Т.1 2022. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/11/6> (дата звернення: 11.04.2023)
3. Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти/ Міністерство освіти і науки України. 2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf (дата звернення 13.04.2023).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 13.03.2023).

УДК : 373.2.015.31:7

Ольга Супрунова
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності
011 Освітні, педагогічні науки

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

Науковий керівник: Олена Трифонова
д. пед. н., проф., професорка кафедри початкової та дошкільної освіти
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сьогодення української держави вимагає здійснення реформ культурних та економічних галузей життя суспільства, особливої актуальності набуває проблема естетичного виховання духовно-культурної особистості.

Сучасна освіта, орієнтована на особистість, завбачає стимулювання молоді до естетичного досвіду суспільства, формуючи не тільки багатство і світ

естетичних набутків та потреб, а й систему категорій та розумінь, в яких зафіксовано надбання естетичного освоєння світу суспільством.

Безсумнівно, питання естетичного виховання дошкільників потребує розширеного вивчення. Тому необхідно акцентувати увагу на важливій ролі, яку відіграв Фрідріх Фребель – один із найвидатніших теоретиків і практиків західноєвропейської дошкільної педагогіки першої половини XIX століття.

Головними засобами загального виховання та освіти з ранніх років педагог уважав різні види мистецтва, особливо музичне, підкреслюючи у своїй праці «Дитячий садок» необхідність введення дитини в ранньому віці «у світ гармонії і співзвуччя, у світ ритмічного, мелодійного та динамічного, а отже, у світ музичних звуків і співу, до якого діти самі мають великий нахил, навіть вимагають цього» [1, с.425].

Ми вважаємо, що основна думка Ф. Фребеля є ціною, де він наголошував, що для формування творчої особистості дитини, окрім співів та ритмічних рухів, необхідно розвивати такі види діяльності, як малювання, складання паличок, робота з гілочками, горохом, складання та вирізання з паперу, ліплення й моделювання. Педагог зазначав, що яскраве відображення естетичного виховання виявляється в малюванні. Разом із цим він зауважував, що «оволодіння тією чи іншою навичкою не повинно ставати самоціллю: не слід прагнути зробити з дитини художника, музиканта» [1, с. 56].

Окрім методики ліплення, малювання, ручних робіт, Ф. Фребелем було розроблено методику «наближення дітей до природи», адже педагог був впевнений, що наближення дітей до природнього середовища має прекрасний вплив на їхній естетичний розвиток.

Слід зазначити, що саме Ф. Фребель одним із перших у західноєвропейській педагогіці довів потребу поєднання в процесі одного заняття інших різновидів мистецької діяльності дітей. Теоретик уважав, що об'єднавши малювання з бесідою, розповіддю та особливо зі співом викличе у дитини почуття прекрасного й приємного: «Тон, який утворюється власним голосом або іншими предметами (склом, дзвоном тощо) повинен слугувати для творчих відображень внутрішніх уявлень, відчуттів, почуттів і навіть думок» [1, с.460].

Найліпшим місцем для «розкриття дитячих сил завдяки їх творчості» є, на його думку, дитячий садок [1,с.388]. У першому закладі для дітей до семи років, відкритому в 1837році Ф. Фребелем у м. Бланкенбург, навчання та виховання дітей здійснювалося за розробленою ним педагогічною системою з використанням дидактичного матеріалу під назвою «Дарунки для дитячих ігор». Дітей ознайомлювали з геометричними формами, математичними поняттями розвивали конструкторські здібності.

Отже, «дарунки» Ф. Фребеля передбачали і естетичний розвиток дитини. Зміст «дарунка» полягав в системі ігор-занять, метою якого було сформувати в дітей уявлення про форми життя, пізнання та краси. Сам Ф. Фребель, спостерігаючи за цими заняттями, зазначав, що іноді вони складаються з кубиків такі форми, які можна назвати «формами краси або образними формами» [1, с.477]. Акцентував теоретик на тому, що необхідно звертати особливу увагу дитини саме на створений нею образ, адже вона повинна зрозуміти й відчути те, що «це дійсно красиво» [1, с.477].

За системою Ф. Фребеля в дитячому садку проводилися ігри для дітей, використовуючи такі природні матеріали, як: вологий пісок, камінчики, глина, папір, дерево, нитки, палички.

Є важливим й те, що Ф. Фребель наголошував, що естетичне виховання дитини повинно відбуватися не тільки в закладах освіти, а й у сім'ї. У своїй праці «Виховання людини» він виділив, що новонародженій дитині розумна мати повинна дати можливість «відчути та зрозуміти життя засобом закономірного, тактичного, ритмічного руху під ритмічні, тактичні звуки», бо виконання пісень і мелодій маленьким дітям є «першим зерном майбутнього мелодійного та вокального розвитку», який сприятиме у подальшому «більш глибокому розумінню природи та мистецтва, музичних і поетичних творів» [1, с.404-405]. Саме для батьків Ф. Фребель видав навчальні посібники з керівництва музично-ігровою діяльністю дітей «Материнські та пестувальні пісні» (1843 р.) і «Сто пісень для ігор у м'яч» (1844 р.).

Актуальними є методики великого педагога і в наш час. Широко застосовуються в сучасних закладах дошкільної освіти «дарунки Фребеля» в процесі життєдіяльності дітей дошкільного віку, завдяки яким, формується естетичне виховання дошкільнят. Також використовується методика поєднання різних видів мистецької діяльності на одному занятті, педагоги поєднують малювання з бесідою, розповіддю, застосовуючи природні матеріали (вологий пісок, камінчики, глину, папір, дерево, нитки, палички тощо), розвивають такі види діяльності, як малювання, складання паличок, роботу з гілочками, горохом, квасолею, складання та вирізання з паперу, ліплення й моделювання, конструювання тощо.

Отже, використання фребельпедагогіки в сучасних закладах освіти забезпечує ефективний розвиток естетичного виховання, формує естетичний смак, розвиває естетичні потреби й інтереси у дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Тумим-Альмединген Н.А. История дошкольной педагогики: Хрестоматия. Л.: Гос. уч.-пед. изд-во Наркомпроса РСФСР, 1940. 479 с.

2. Егоров С.Ф., Лыков С.В., Волобуева Л.М. Введение в историю дошкольной педагогики. М.: Академия, 2001. 319 с.

УДК 373.2.064.1

Суятинова К.Є.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Не новою, проте надзвичайно актуальною проблемою залишається роль та значення сім'ї для підростаючого покоління, питання взаємодії, підтримки, співпраці закладу освіти та родини. Партнерська взаємодія закладу освіти і сім'ї у вихованні дітей дошкільного віку є важливим фактором, умовою соціалізації. Позитивна взаємодія учасників освітнього процесу підвищить ефективність освітнього процесу в цілому.

Педагогічний словник за редакцією М. Ярмаченка так визначає зміст дефініції. «Взаємодія – філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого» [5, С. 82].

Актуальними дослідженнями щодо проблеми педагогічної взаємодії вважаємо праці таких науковців: І. Андрощук, І. Бех, С. Гаврилюк, Б. Грудинін, А. Залізник, О. Коберник, Ю. Косенко, В. Кузь, В. Панок та ін.

Соціально-економічні, політичні події останніх років, що відбуваються в суспільстві, істотно впливають на організацію, керівництво та планування роботи в закладах дошкільної освіти. Особливої уваги потребує робота з батьками або особами, які їх замінюють, оскільки родина є первинною ланкою соціалізації, джерелом гармонійного розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Метою дослідження є аналіз змісту поняття «педагогічна взаємодія» та аналіз нормативних документів у галузі дошкільної освіти; досвід роботи за ОК «Теорія і методика співпраці ЗДО з родинами».

Проблема педагогічної взаємодії бере свій початок із середини ХХ ст. Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність єдиного розуміння даного поняття. У дослідженні І. Андрощук зазначено, «Більшість дослідників

схиляються до думки, що поняття «педагогічна взаємодія», насамперед, виражає реальність передачі досвіду поколінь на основі принципу «свідомість від свідомості, особистість від особистості» і свідчить про наявність в історико-культурній реальності усвідомленої й цілеспрямованої діяльності, мета якої – становлення іншого суб'єкта, генезис людської якості, особистості в людині. Проблема педагогічної взаємодії – це саме проблема цілеутворення для людей, що перебувають у стосунках під час навчання» [1, С. 17].

У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» (ст. 8, ст. 27, ст. 36) визначено, що батьки або особи, які їх замінюють, є учасниками освітнього процесу і мають певні права та обов'язки. У Базовому компоненті дошкільної освіти – державному стандарті – зазначено, що документ спрямовано в тому числі й на «соціальну підтримку сім'ї та родинних стосунків», а одним із базових принципів є «соціально-педагогічне партнерство громади та всіх учасників освітнього процесу (засновників закладів освіти, батьків, або осіб, які їх замінюють, керівників та працівників закладів дошкільної освіти, фахівців, що надають освітні послуги дітям дошкільного віку, інших фахівців)» [2].

У чинних комплексних освітніх програмах, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання у ЗДО у 2022-2023 н.р., є розділи, присвячені роботі з батьками. Так, наприклад, у комплексній програмі розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» (авторка Любомира Калуська) запропоновано заходи співпраці з родиною відповідно розділів: розвиток і виховання тіла; розвиток і виховання душі та серця; мовленнєво-комунікативний розвиток; розвиток і виховання розуму та ін. [4, С. 198-200].

У програмі освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» пропонуються варіативні форми, методи та засоби реалізації програми. Так, одним із видів діяльності та співпраці ЗДО з родинами є співпраця із практичним психологом закладу освіти, а в програмі передбачено розділи «Взаємодія психолога з педагогами та батьками дітей», «Взаємодія педагогів з родинами дітей» [6, С. 376-396].

В освітній програмі для дітей віком від 2 до 7 років «Дитина» присвячено розділ «Родини вихованців і дитячий садок: єдність мети, варіативність засобів» [3]. Розробники програми акцентують, що «взаємодія з батьками є напрямом діяльності закладу дошкільної освіти, який був і залишається одним із найважливіших і стратегічних [3, С. 13]. Подано й визначення понять «взаємодія» та «партнерство», які, на нашу думку, є фактично тотожними. Чітко прописано обов'язки сім'ї, педагогів; завдання педагогічного колективу запропоновано форми роботи з батьками – інформаційно-просвітницькі

(надання різноманітної інформації для членів родин у формі енциклопедично-літературного матеріалу до певного тематичного блоку із дидактичними вправами і завданнями для спільного розв'язування з дітьми, психолого-педагогічних рекомендацій, порад спеціалістів); забезпечення зворотного зв'язку опитувальники та анкети; організація роботи бібліотеки просвітницького психолого-педагогічного спрямування); індивідуальні й бесіди, індивідуальні листи до батьків, відвідування педагогами своїх вихованців удома, телефонний зв'язок, вступне анкетування, попередні візити батьків з дітьми до ЗДО) та групові (колективні) (створення умов для систематичної психолого-педагогічної просвіти, проведення заходів, дебати, дискусії, ділові та рольові ігри та ін.); творчі (спільні святкові ранки й розваги для дітей і дорослих; пізнавально-розважальні заходи, тематичні, благодійні акції, виставки, тематичні тижні); інформаційно-комунікаційні (сайт, блог, viber-група, методичний навчальний чат, вебконференція, онлайнвий педагогічний марафон) [3, С. 14-16]. А також звернуто увагу на умови результативної роботи партнерської взаємодії ЗДО та батьків.

На нашу думку, педагогічна взаємодія – це організована діяльність, де всі зацікавлені учасники освітнього процесу об'єднані у часі і просторі, впливають один на одного, а результатом є зворотній зв'язок, вирішення спільної педагогічної мети, отримання кінцевого результату.

У навчальній дисципліні «Теорія і методика співпраці ЗДО з родинами» зі студентами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта ми вивчаємо особливості становлення та розвитку сім'ї; роботу з різними типами сімей; зміст і завдання родинного та суспільного виховання; шляхи взаємодії родинного та суспільного виховання; організацію взаємодії з родинами; правила взаємодії педагогічних працівників ЗДО з батьками; актуальні проблеми взаємодії педагогів і батьків вихованців; психолого-педагогічні основи взаємодії ЗДО і сім'ї; потреби сучасних родин та важливість їх врахування у подальшій роботі та ін.

Висновки. Отже, педагогічна взаємодія як педагогічне явище, процес, дія, має свої особливості. Роль сім'ї в освітньому процесі останні десятиліття суттєво змінилась, на сьогодні вони є активними його учасниками. Для практичної діяльності це означає, що необхідно змінювати і / або оновлювати / трансформувати форми та методи роботи з батьками або особами, які їх замінюють. *Перспективами подальшого дослідження є вивчення закордонного досвіду співпраці та взаємодії вихователів ЗДО і сім'ї; вивчення потреб сучасних сімей в умовах воєнних дій, дистанційного розвитку, навчання, виховання дошкільників.*

Список використаних джерел:

1. Андрощук І. В. Взаємодія як педагогічна категорія. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. пр. Хмельницький : ХГПА, 2013. Вип. 14. С. 15-20.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Дитина : програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту О.В.Огнев'юк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В.Проскура, В.У.Кузьменко, Н.В.Кудикіна; авт. кол. : Г.В.Беленька, Е.В.Белкіна, О.Л.Богініч та ін. Київ : КМІУВ ім. Б. Грінченка, 2020. 492 с.
4. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівенць, 2023. — 210 с, С, 198-200.
5. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
6. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В.А. Воронов, К.В. Ковальчук, Н.В. Піканова, О.Д. Рейпольська, С.О. Сисоєва, К.Ю. Станкевич. Київ : ФОП В.Б. Ференець, 2021, С. 376-396

УДК 373.2.015.31

Трусілова А.
здобувачка освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ПЕДАГОГІВ ТА РОДИНИ ДОШКІЛЬНИКА

Фрідріх Вільгельм Август Фребель – видатний німецький педагог, який розробив цілісну систему дошкільного виховання. Її основу складає дидактика, що реалізується через організацію різних видів діяльності дітей. А саме: через ігри, співи, ручну працю, конструювання, екскурсії у природу, елементарні трудові дії на невеликих земельних ділянках [3, с.133].

Особливий інтерес викликає думка про взаємозв'язок суспільного та родинного виховання. Ця ідея була невід'ємною складовою виховної системи німецького вченого, і обумовлювала необхідність встановлення педагогічного партнерства з батьками, що на сучасному етапі є компонентом цілісного процесу педагогізації батьків.

Фрідріх Фребель вважав, що виховання – це процес, який має сильне

соціальне обумовлення, оскільки життя окремої людини нерозривно пов'язане з життям всього людства. Він наголошував на важливості взаємодії між сімейним та суспільним вихованням, вказуючи на те, що єдність діяльності дошкільного садка та школи з родинним життям є основною закономірністю виховного процесу.

Дуже цінним є погляд педагога на роль матері у життя дитини. «Ф. Фребель створює не штучну обстановку для дитини, а керується вказівками природи і реального досвіду. Він навчається у матерів та у самих дітей, спостерігає за малюками, ближче знайомиться з їх справжніми потребами, пропонує, як відрізнити їх від несправжніх, спотворених впливів. У матерів він навчається прийомам спілкування з дітьми, їх невичерпній винахідливості і тактовності. Але все це Ф. Фребель строго аналізує, поповнює прогалини, упорядковує і повертає в оновленому вигляді дітям та їх матерям. Мати, навіть розвинена та освічена, діє в основному інтуїтивно, їй не вистачає педагогічної підготовки та досвіду. Вона навчається разом із своєю дитиною, і чим більше вона роздумує, чим більше бере участь у її справі свідомість, тим більше вона схильна експериментувати та досліджувати. Тому у справі виховання вона не має логічної системи, усвідомленої методики. їй необхідно допомога у справі виховання дітей» [4, с. 20].

Дитячий садок педагог вважав просвітницькою установою. Важливість цієї думки визначається призначенням суспільного закладу, що полягає не лише у здійсненні розвивально-виховної функції, а й просвітництві батьків дошкільників.

У своїй праці «Виховання дитини» німецький педагог так висловив погляди щодо якості батьківського впливу на дитину: «Неможливо, щоб до нас з якогось іншого боку приходила найбільша радість, найвища насолода, ніж від наших дітей, від життя з нашими дітьми, від того, що живемо для наших дітей. Будемо жити для наших дітей: тоді і життя їх принесе нам мир та відраду, тоді ми самі почнемо ставати і бути мудрими!» [4, с.32].

Думка про те, що батьки є першими вихователями дитини, залишається надзвичайно актуальною. Сучасний підхід до виховання базується на партнерстві між сім'єю та дошкільним закладом. У програмі виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» чітко визначено необхідність перегляду ролі батьків, а також коригування державної освітньої політики, з внесенням пріоритетів. В цьому контексті, сім'я та дошкільні роки дитини повинні займати центральне місце в виховних пріоритетах.

Програма включає положення про необхідність взаємодії між сім'єю та дошкільним закладом, включаючи психолого-педагогічну підтримку для батьків, вивчення умов виховання в родині та залучення батьків до освітньої

роботи у дошкільному закладі.

Досвідчені педагоги відзначають, що сімейне виховання фактично є самовихованням батьків. Важливо, щоб батьки мали якості, які вони хочуть передати своїй дитині. Це передбачає свідоме формування рольової поведінки у батьків. Сучасні вчені підкреслюють «пріоритет сім'ї в вихованні», який виявляється у багатовимірності форм впливу, безперервності та тривалості цього впливу, а також в різноманітті цінностей, які дитина засвоює [2, с. 307].

Сім'я, як особисте середовище розвитку, є одним з найважливіших інститутів соціалізації особистості. Вона визначає спосіб життя дитини, її соціальне існування і має вплив на формування нових соціальних якостей, вмінь та навичок. Такий підхід створює розвивальний простір, який позитивно впливає на життя дитини як в дошкільному закладі, так і в родині. Ідея соціально-педагогічного партнерства між педагогами та родиною дошкільника виявилася настільки життєво важливою, що проблема, на яку вказував Ф. Фребель у свій час, залишається актуальною і через століття.

Список використаних джерел:

1. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О.В. Огневюк, К.І. Волинець; наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина. Мін. осв. і наук., мол. та спорту України. Київ, ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 492 с.
2. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкільця: у 2 ч.: навч. посібник. К. Вища школа, 2006. ч.1. 302 с.
3. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. К. Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.
4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Херсон. ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

Хома В.,
магістрантка I курсу
спеціальності «Початкова освіта»
Херсонський державний університет,
м. Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ «ДАРІВ ФРЕБЕЛЯ» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Математика займає особливе місце у житті людини, адже математичні уміння і навички, сформовані у молодшому шкільному віці дозволяють успішно вирішувати повсякденні життєві проблеми. Тому формування математичної компетентності є одним із актуальних завдань сучасної початкової школи.

Слід зазначити, що на сьогодні не існує єдиного підходу до трактування поняття «математична компетентність». У Державному стандарті початкової освіти дається визначення математичної компетентності як «здатності людини бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час виконання навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань» [1]. Про сформовану математичну компетентність ми говоримо, коли здобувач має інтерес до математики й розуміє, навіщо вона йому потрібна; вміє орієнтуватися у просторі та на площині, застосовувати обчислювальні й вимірювальні навички; знає як вирішити проблему, використовуючи математичні методи.

У структурі математичної компетентності виокремлюємо її внутрішній ресурс: обчислювальну, інформаційно-графічну, логічну, геометричну компетентності [3].

У Типовій освітній зазначено вимоги до геометричної компетентності: володіння просторовою уявою, просторовими відношеннями (уміння визначати місце знаходження об'єкта на площині і в просторі, розкладати і переміщувати предмети на площині, уміння розрізняти геометричні фігури за їх істотними ознаками); володіння вимірювальними та конструкторськими вміннями і навичками (моделювати геометричні фігури, конструювати геометричні фігури з інших фігур, розбивати фігуру на частини) [2].

Враховуючи завдання, визначені типовою освітньою програмою, для опанування здобувачами зазначеними вище компетентностями з геометрії,

значущими є ідеї видатного педагога-реформатора Фрідріха Фребеля, які збагачують та осучаснюють освітнє середовище. У Новій українській школі фребелівський дидактичний матеріал використовують як матеріал для ознайомлення дітей з числом, розміром, формою, властивостями геометричних тіл.

Розглянемо більш детально ці «дари». Для розвитку просторових уявлень, сприйняття форми, розміру використовуються перші чотири дари. Вони представляють систему занять-ігор з геометричними тілами та їх складовими (кубики, циліндри, брусочки, кулі), м'ячами. Для розвитку конструкторських навичок (побудова палацу, римського водопроводу, житлового масиву, паркінгу, дитячого містечка тощо), уявлень про площини, лінії застосовується п'ятий, шостий, сьомий дари. Вони дають велику кількість різноманітних геометричних тіл, необхідних для моделювання. Так, наприклад, використовуючи набір «Пропорції», який складається з кубиків, квадратних блоків, вузьких колон, заохочуємо дітей до сортування геометричних фігур, розуміння поняття простору, виявляти явища фізики (деякі тіла легко перекочувати, а деякі не зовсім), створення конструкцій.

До складу сьомого дару «Поверхня» входять різнокольорові квадрати, трикутники, круги, ромби та півкруги. На відміну перших шести дарів, які допомагають сформувати уявлення у дітей про тривимірні фігури, сьомий дозволяє уявити ці об'єкти у двовимірній формі.

Восьмий дар «Прямі та криві лінії», до складу якого входять різнокольорові дерев'яні палички, допоможуть у розвитку просторової орієнтації, уваги, вимірюванні на око. Акцентуємо увагу на завданнях, які можна запропонувати дітям, використовуючи восьмий дар:

1. Складання фігур з певної кількості паличок.
2. Перетворення заданої фігури перекладанням паличок.
3. Перетворення фігури додаванням або прибиранням вказаної кількості паличок.
4. Задачі -жарти, лабіринти.

Особливістю дев'ятого дару «Кільця і півкільця» є можливість познайомити дітей з елементами кола і круга, їх моделями. Під час виконання практичних вправ, діти, зіставивши кут з багатокутником, встановлюють, що межею багатокутника є замкнена лінія, межею круга – крива замкнена лінія – коло. У процесі конструювання діти відображають реальні предмети довкілля та їх зображення.

Мобільний методичний комплекс цінний тим, що послідовно ознайомлює молодших школярів із найпростішими геометричними фігурами та їх властивостями за допомогою розроблених дидактичних ігор, наприклад:

«Назви геометричну фігуру», «Віддзеркалення», «Чарівний мішечок, «Створи нове» «Симетричність», «Побудуй маршрут», «Чарівний будинок», «Що в мішечку?», «Будинок майбутнього».

Використання «Дарів Ф. Фребеля» сприяє опануванню не тільки геометричною компетентністю, а й ключовими компетентностями, такими як: будувати зв'язні висловлювання з використанням математичної термінології, критично мислити, складати алгоритм виконання дій, працювати в групі, взаємодіяти в команді.

Вивчення творчого доробку педагога-вченого доводить його значущість та надзвичайний потенціал у контексті формування геометричної компетентності здобувачів початкової ланки освіти.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf>
3. Онопрієнко О.В. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84273723.pdf>
4. Дари Фребеля: кроки від гри до знань. URL: <https://naurok.com.ua/post/dari-frebelya-kroki-vid-gri-do-znan>

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОТИВАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2:612

Бондаренко Р.О.
здобувачка освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ФРЕБЕЛІВСЬКІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ РУК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Рухові можливості пальців і головний мозок людини мають тісний взаємозв'язок. Кора головного мозку складається з різних ділянок, кожна з яких відповідає за певні функції. Одна з таких ділянок, розташована близько до мовленнєвої зони мозку, відповідає за рухові можливості кистей рук. Саме через цей фізіологічний зв'язок можна стверджувати, що недостатні рухові навички пальців рук можуть призвести до порушень в мовленні і навпаки. Самі вчені навіть називають кисті рук «органом мовлення».

«Дрібна моторика – сукупність скоординованих дій м'язової, кісткової і нервової систем людини, часто в поєднанні із зоровою системою у рухових можливостях дрібних, точних рухів кистями і пальцями рук і ніг. Рівень її сформованості має суттєвий вплив на загальний розвиток дитини» [1, с. 37].

Дрібна моторика впливає також й на увагу, пам'ять, мислення і уяву дитини. Часто в якості застереження звучать висновки педагогів дитячих закладів про недостатньо розвинену у вихованців дрібну моторику. І дійсно, в порівнянні з минулими роками, ця проблема має місце. Якщо раніше більше доводилося власноруч зашнуровувати черевики, вручну перебирати крупу, самостійно в'язати, застібати гудзики на куртці тощо, то сьогодні практично все дитяче взуття на липучках, крупа продається вже в чистому вигляді, в'язані вироби можна без проблем придбати в магазинах, а гудзики на куртках замінено липучками і заклепками. Звичайно, все це дуже зручно, але не сприяє розвитку дрібної моторики [1, с. 39].

На думку видатних представників психологічної та педагогічної науки розвивати дрібну моторику дитини варто в ранньому віці шляхом активного тренування пальців рук.

Як засіб розвитку можна використовувати дидактичний матеріал, розроблений німецьким педагогом Фрідріхом Фребелем. До набору дидактичних матеріалів належать кульки, кубики, цеглинки, пірамідки та інші предмети. Ігри з дидактичним матеріалом «Дари Фребеля» мають супроводжуватися виконанням віршиків, пісень. Саме у такому вигляді діти знайомляться та усвідомлюють сенс використання різноманітних предметів та геометричних фігур.

Активний контакт з різними предметами під час гри надає дітям можливість докладно ознайомитися з їх структурою і особливостями. Маніпуляції з кубиками сприяють розвитку конструкторських навичок та здатності здійснювати елементарні логіко-математичні операції.

Використовуючи перший «дар» (різнокольорові м'ячики) для розвитку моторики можна запропонувати вправи з м'ячем, а саме: вчитися утримувати, відпускати м'яч всією кистю, торкатися окремими пальчиками, обертати їх повільніше та швидше; утримувати однією рукою або двома руками тощо. Виконувати вправи треба обов'язково кожною рукою по черзі [3, с. 10].

Для різноманітних дитячих ігор, за Ф. Фребелем, треба використовувати папір, пісок, хутро, нитки, палички, горох, глину тощо. За їх допомогою можна вивчати колір, форму, величину, вагу, число, рух.

«Якщо задуматись над сенсом усіх цих робіт, зразу в око впадає їх чітка, класична простота. Адже матеріал найпростіший, а поміж тим, яке різноманіття використання їх дитиною! Механічна робота, яка живить думку, вдвічі корисна» [4, с. 114].

Застосування пальчикових ігор та вправ сприяє підвищенню позитивного емоційного настрою, активізує функціональний стан мозку та сприяє покращенню розвитку мовлення.

За рекомендаціями Ф. Фребеля у роботі з дітьми використовують нанизані на мотузку кульки або намистини. Дитина промовляє рядок вірша і рухає намистинку. Вправа виконується по черзі кожною рукою. Чим менший вік дитини, тим більшими повинні бути намистини. Вони також змішуються в одній ємкості, а потім їх упорядковують за кольором, формою, розміром. Це заняття вимагає посидючості та уваги.

Старших дошкільників можна зацікавити такою корисною справою, як нанизування бісеру, можна власноруч виготовити буси, браслети, підвіски, кулони тощо.

Позитивний вплив на розвиток мілкої моторики має гудзиковий масаж. Дитині пропонують утримати у долоньці певну кількість цих предметів, маніпулювати ними, пересипати з долоні в долоню. Можна відшукати найбільший гудзик, найменший, квадратний, гладкий тощо.

Ф. Фребель пропонував дітям ігри з крупою, горохом, квасолею. Крупи є хорошим масажним матеріалом. Дитина повинна їх перебрати у різні ємкості, розтирати в руках. В сучасних умовах активно застосовують ігри з пластиліном, глиною, солоним тістом. Починати можна з простих кульок і ковбасок, поступово ускладнюючи завдання. За допомогою таких дій та маніпуляцій дитина розвиває гнучкість і рухливість своїх пальців.

Ще однією корисною рекомендацією Ф. Фребеля для дітей є використання ігор з папером. Папір можна м'яти, рвати, складати, або розрізати ножицями. Ці ігри та вправи допомагають дітям вивчити, як звичайний папір може перетворитися на об'ємні предмети, гарні аплікації та цікаві іграшки. Плетіння килимків з паперових смужок і заняття технікою «орігамі», такі як складання корабликів, квітів, тварин тощо, сприяють розвитку точних рухів та пам'яті дитини.

Німецький вчений рекомендував проводити з дітьми ігри з природним матеріалом. За допомогою мушлів, камінчиків, паличок можна створювати творчі композиції. Ці дії розвивають тактильно-рухове сприйняття дитини. Вони прекрасно розвивають мускулатуру пальчиків дитини, сприяють координації рухів рук [2, с. 152].

Ф. Фребель рекомендував, «щоб зовнішні почуття та органи були справжніми слугами нашої волі та підкорювалися також один одному, слід приділяти особливе значення такими вправам» [4, с. 113].

Таким чином, розвиток дрібної моторики та тактильно-рухового сприйняття у дітей не лише сприяє розвитку мовлення, але також надає можливість дітям опанувати малювання, аплікацію та інші види ручної праці. Ці навички, у свою чергу, допомагають уникнути навчальних проблем при вступі до школи.

Список використаних джерел:

1. Дуд'єв В.П. Засоби розвитку моторики рук у дітей з порушенням мови. Дефектологія. 1999. № 4. С. 36-40.
2. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів минулого. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського: зб. наукових праць. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. № 3. С. 151-153.
3. Ніколенко Д. Дарунки Фрідріха Фребеля. Дошкільне виховання. № 9, 1991. С. 10-12.
4. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Є., Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с

Воляннюк А.С.

викладач кафедри педагогіки та психології

дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СТАЛОЇ МОТИВАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні психолого-педагогічні дослідження своїми витокami сягають ідей світових класиків, які вплинули на становлення освітньої системи в цілому. Однією з таких постатей є постать Ф. Фребеля – німецького педагога, який заклав основи системи дошкільної освіти. В Херсонському державному університеті педагогічну спадщину Ф. Фребеля досліджують у системі фребельпедагогіки, яку започатковано педагогами Петуховою Л. та Анісімовою О. Предметом фребельпедагогіки є «спеціально організована, цілеспрямована і систематична діяльність фахівця з формування людини, заснована на ідеях німецького педагога» [4, с.61]. На нашу думку, аспект довготривалого впровадження даної концепції представляє собою науковий інтерес у контексті розвитку сталої мотивації дитини.

Дослідниця фребелівських ідей О. Анісімова зазначає, що «модернізація галузі дошкільної освіти потребує творчого використання педагогічної спадщини різних історичних епох і цивілізацій, їх переосмислення» [1, с.269]. Ми погоджуємось з даною думкою, оскільки реформування неможливе без аналізу досвіду минулих поколінь, без врахування постулатів педагогів-класиків. Спробуємо проаналізувати відповідність ідей Ф. Фребеля та сучасних поглядів на розвиток сталої мотивації дітей.

Зазначимо, що сьогодні реалії української системи освіти пов'язані з війною Російської федерації на території України, що визначає деякі особливості розвитку мотивації у закладах дошкільної освіти та початкової ланки школи, особливо на небезпечних та тимчасово окупованих територіях. По-перше, освітній процес здебільшого відбувається у дистанційному або змішаному форматах, тож виникає потреба «переосмислення підходів, осучаснення змісту навчання та вивчення характеристик мотиваційної сфери» [3, с.51]. По-друге, в цих форматах освітнього процесу виникає необхідність «високого рівня вмотивованості здобувачів освіти та педагогів» [2, с.56].

Так, основою мотивів є первинні та вторинні потреби особистості, які в умовах війни зазнають певних змін. Однак, залишається незмінним той факт, що дошкільний та молодший шкільний вік є періодами активного розвитку мотиваційної сфери, формування різних типів мотивів, що пов'язано насамперед з формуванням самосвідомості.

Педагог О. Анісімова визначає такі характерні особливості фребелівської педагогічної системи: «обґрунтування засобів і методів виховання дітей дошкільного віку; розробку теорії гри та створення практичних посібників для дитячих ігор; організацію закладу для виховання дітей та введення терміну «дитячий сад», як назви для закладу суспільного дошкільного виховання» [1, с.270]. Дані особливості співпадають і з сучасними поглядами на освіту, адже основні потреби дошкільника напряду пов'язані з грою, що вимагає додаткового дослідження мотиваційної сфери. З переходом дитини від дошкільного до молодшого шкільного віку змінюється її провідна діяльність (з ігрової – на навчальну), що відповідно впливає на мотиви.

У працях педагогів Л. Петухової та О. Анісімової зазначено, що «основою усієї концепції Ф. Фребеля є закони єдності, розвитку та природовідповідності» [4, с.61-62]. Зазначимо, що під законом єдності розуміється поєднання внутрішнього та зовнішнього, тож ми можемо прослідкувати аналогію із зовнішньою та внутрішньою мотивацією особистості. Закони розвитку та природовідповідності у своїй основі мають потреби дитини розвиватись відповідно до вікових особливостей природним чином. Потреби ж є першою ланкою мотиваційного процесу, що власне і запускає складний механізм здійснення певної дії для задоволення потреби. Дослідники фребельпедагогіки зазначають, що «саморозкриття дитини неможливе без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби виховання й види діяльності, що і забезпечать розвиток здібностей, задатків та інтересів дитини» [1, с.271]. Зовнішній вплив у даному контексті можна розглядати, як стимулювання або мотивування, а інтереси є компонентом мотиваційної сфери. Згідно з поглядами фребельпедагогіки метою освіти є надання можливості для кожної дитини стати розвиненою особистістю. Реалізувати дану мету дозволяє взаємодія у педагогічному процесі з врахуванням виду діяльності дитини. Як ми вже зазначили, провідною діяльністю дошкільного віку є ігрова. Ми стверджуємо, що під час гри працює саме механізм внутрішньої мотивації дитини, яка грає власне заради гри, а не через зовнішній вплив на мотиваційну сферу. Оскільки під час ігрової діяльності у дошкільному віці та під час навчальної діяльності у молодшому шкільному віці дитина активно залучена до самого процесу, то звертаємо увагу на те, що приналежність до групи й залученість є одними з мотивуючих чинників.

Отже, на основі короткого аналізу ідей фребельпедагогіки ми можемо зробити висновок, що вони підтверджують сучасні погляди на розвиток сталої мотивації у декількох аспектах: мотиваційна спрямованість ігрової діяльності, необхідність розвитку мотивації під час навчання, роль компонентів мотиваційної сфери, обов'язковий високий рівень вмотивованості педагога, особливо в умовах воєнного стану. Концепція фребельпедагогіки ґрунтується на законах єдності, природовідповідності та розвитку, які відображають поєднання внутрішньої та зовнішньої мотивації під час природнього розвитку дитини дошкільного й молодшого шкільного віку. Наші висновки дають підстави вважати вивчення розвитку сталої мотивації з врахуванням ідей фребельпедагогіки перспективним напрямом, що містить теоретичний науковий інтерес та може бути основою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О. Забезпечення якісної підготовки фахівців дошкільної освіти в контексті викладання спецкурсу за вибором «Фребельпедагогіка». Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсонський державний університет, 2014. Вип. 65. С. 269-273.
2. Воляннюк А. Розвиток сталої мотивації у майбутніх вчителів початкової школи в умовах змішаного навчання. OpenEdu. 2021. №10. С. 56–66. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.106>
3. Воляннюк А. Умови формування позитивної мотивації учнів початкової школи у воєнний час. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : зб. матер. VI Міжнар. наук. практ. конф., 11 листопада 2022 р. / відп. ред. : Г. С. Голуб, М. О. Зінченко. Луцьк, 2022. С. 51-53.
4. Петухова Л., Анісімова О. Основні ідеї педагогічної системи Фрідріха Фребеля : інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка. Київ : РА «Освіта України», 2019. 1 (89). С. 57–65.

Демченко Ю.М.,
*кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри дошкільної та
початкової освіти*
Центральноукраїнський державний
університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Сучасний освітньо-виховний процес становлення системи дошкільного виховання в Україні потребує творчого та креативного використання педагогічної спадщини різних історичних епох і європейських країн світу. В основу гуманістичної педагогіки покладена система формування всебічно розвиненої творчої та здібної дитини, тому завжди є притаманним вивчення історії розвитку педагогічної думки і аналіз діяльності й наукових здобутків видатних педагогів-новаторів, що дає можливість розробляти і впроваджувати сучасні освітні концепції.

Для розвитку сучасної дошкільної освіти важливим є ідеї видатного педагога й науковця Фрідріха Фребеля – засновника дитячого садка, який є одним із видатних педагогів-гуманістів, розробивши унікальну теорію й обґрунтувавши її в практичній діяльності суспільного дошкільного виховання. З періоду плідної педагогічної діяльності Фрідріха Фребеля, дошкільна педагогіка почала своє становлення й активний розвиток як самостійна галузь педагогічної науки.

Фребельпедагогіка в системі дошкільного виховання базується на ідеях німецького педагога Фрідріха Фребеля й створена педагогом у ХІХ столітті, засновника першої дитячої садкової системи. Ця педагогічна концепція використовується в багатьох країнах світу і широко застосовується на практиці дошкільної освіти.

Фребельпедагогіка – це педагогічна система, яка базується на розвитку дитини через гру, самовираження і творчість. Виховання дитини відбувається на основі рівності, співпраці та самостійності. Фребель вірив у те, що діти повинні навчатися через діяльність і самостійне дослідження, а не лише через передачу знань вчителем.

Здійснивши аналіз педагогічних джерел, ми зробили висновок, що для практичної реалізації фребельпедагогіки в системі дошкільного виховання потрібно враховувати наступні принципи:

- Гра як основа виховання – діти повинні мати можливість грати і вчитися через гру. Вихователі повинні забезпечити дітям доступ до різноманітних ігор та іграшок, які сприяють розвитку різних навичок і здібностей.
- Самостійність та творчість – діти повинні мати можливість розвивати свої здібності та інтереси в процесі самостійної діяльності. Вихователі повинні забезпечувати дітям можливість створювати свої власні іграшки та проекти.
- Розвиток здібностей через діяльність – діти повинні мати можливість виконувати різні види діяльності, які допомагають розвивати різні здібності та навички. Вихователі повинні забезпечувати дітям доступ до різних матеріалів та інструментів для творчої діяльності.
- Розвиток соціальних навичок – діти повинні навчатися спілкуватися та працювати в групі. Вихователі повинні створювати сприятливу атмосферу для спілкування та спільної діяльності дітей.

Практична реалізація фребельпедагогіки в системі дошкільного виховання передбачає створення сприятливого середовища для розвитку дитини. Найголовнішим принципом виховання є гра, яка сприяє не лише розвитку розумових здібностей, але й фізичного, емоційного та соціального розвитку дитини. Ігри та іграшки повинні бути відібрані таким чином, щоб вони сприяли розвитку різних навичок та здібностей.

Дитина повинна мати можливість самостійно досліджувати світ, розуміти його закони та закономірності. Вихователі повинні забезпечувати дітям можливість творити свої іграшки, створювати свої проекти та дослідження. Для цього варто використовувати різноманітні матеріали та інструменти.

Важливим аспектом розвитку дитини є розвиток соціальних навичок та спілкування. Дитина повинна навчатися працювати в групі, виконувати спільні завдання, виконувати рольові ігри, де вона може проявити свою творчість та індивідуальність.

Фребельпедагогіка сприяє розвитку творчих та технічних здібностей дитини, а також сприяє розвитку її соціальної адаптації та комунікативних навичок.

Ф. Фребель вважав, що основою педагогіки закладу дошкільної освіти є гра. Під час гри дитина розкриває свої здібності, самодіяльність. Гра є головним засобом морального виховання.

- Фребель вважав, що дитина має природний інстинкт до дослідження і вивчення світу навколо себе. Тому основним завданням виховання є забезпечення умов для розвитку цього інстинкту.

До основних ідей фребельпедагогіки, віднесемо:

- Гру, як основний метод виховання: Фребель вважав гру основою педагогічного процесу, через яку дитина вчиться сприймати і пізнати світ. Грає справу засобом розвитку дитини і сприяє формуванню її творчих здібностей.
- Природа, як основа навчання: Фребель підкреслював важливість вивчення природи та використання її елементів у навчальному процесі. Наприклад, він запропонував використовувати природні матеріали (пісок, гілки, камінці) для заняття і гри.
- Система дитячого садка: Фребель створив перші дошкільні навчальні заклади, які він назвав «дитячими садками» (Kindergarten). Вони були орієнтовані на виховання і розвиток дитини з урахуванням природних потреб та інтересів.
- Розвивальні ігри та вправи: використовуйте спеціально розроблені ігри та вправи для розвитку різних сторін особистості дитини, зокрема, мовлення, мислення, уваги, координації рухів.
- Творчість і самовираження [3].

До основних принципів фребельпедагогіки в системі дошкільного виховання включають:

- Принцип гармонії: Ф. Фребель вважав, що дитина повинна бути розумна в контексті свого повного розвитку – фізичного, психічного, емоційного і соціального. Тому дошкільне виховання має створювати умови для гармонійного розвитку всіх аспектів особистості.
- Принцип самореалізації: Ф. Фребель вірив у потенціал кожної дитини для самовираження і творчості. Він вважав, що діти повинні мати можливість вільно досліджувати світ через гру і практичну діяльність.
- Принцип активності: Ф. Фребель поклав акцент на активну участь дитини у власному навчанні і вихованні. Він рекомендував використовувати навчальні ігри, конструкційні матеріали та творчі завдання, щоб сприяти фізичному, когнітивному та соціальному розвитку дітей.
- Принцип цільності: Ф. Фребель вважав, що навчання має бути цільним і пов'язаним з реальним життям дитини. Він пропонував використовувати різні види діяльності – музику, малювання, ліплення, садіння рослин і т. д. – щоб допомогти дітям розуміти світ навколо себе.

Ф. Фребель обґрунтував можливості і виокремив виховні види дитячих ігор: рухливі, пізнавальні, самостійні [2]. Важливим є у вихованні, щоб три

основні елементи існування дитини – творчість, почуття і думка – склали щось єдине, неподільне, щоб дитина проявляла дію, відчуття і мислення одночасно. У своїй методиці науковець постійно зосереджує увагу єднання між розумом і почуттям.

Одним із ключових елементів фребельпедагогіки є фребельівські матеріали або «дари», які включають такі предмети, як кубики, сфери, конуси, паралелепіпеди, різноколірні м'ячі на мотузочці, що дає дитині змогу маніпулювати ним та ін. Ці матеріали призначені для стимулювання фантазії і творчого мислення дитини. Вони не зможуть відкривати світ форм, кольорів і текстур через гру і конструювання.

У 1836 р. Ф. Фребель відкрив в Тюрінгії заклад для розвитку у дітей та молоді інтересу до творчої праці. Цей заклад по суті був фабрикою для вироблення іграшок. Фребель також розробив систему символів, яку він називав «грифами». Ці символи були спеціально створені для дошкільнят і включали геометричні форми, які відображалися у фребельівських матеріалах. Символи Фребеля допомагали дітям розуміти та виражати свої спостереження та ідеї [3].

На думку Ф. Фребеля метою використання «Дарів», є опанування дітьми комплексу інтелектуальних операцій: аналізу, зіставлення, порівняння, узагальнення. Отже, процес ігрових дій з предметами стимулює психічний розвиток дитини (увагу, пам'ять, уявлення, творчість, вольові якості та ін.).

В інструктивно-методичному листі Інституту інноваційних технологій і змісту освіти викладено рекомендації вихователям щодо здійснення керівництва самостійною діяльністю дітей дошкільного віку: надавати дітям можливість виявляти власну активність і креативність, не пригнічуючи їхньої ініціативи; відмовитись від надмірної опіки дітей [4].

Висновки. Вважаємо, що у сучасній системі дошкільної освіти фребельпедагогіка залишає свій значущий слід через використання ідей Фребеля у практиці. Багато закладів дошкільної освіти використовують фребельівські матеріали та методи, щоб сприяти розвитку дітей. Принципи гри, самореалізації, творчості і взаємодії залишаються місцем складових дошкільної освіти.

У системі дошкільного виховання фребельпедагогіка акцент робиться на індивідуальний розвиток дитини, відповідно до її віку, потреб та інтересів. Вона сприяє розвитку пізнавальних, мовленнєвих, моторних, соціальних та емоційних навичок. Крім того, фребельпедагогіка враховує значення природного середовища та сприяння вивченню природи через спостереження, експерименти і гру.

Загалом, фребельпедагогіка в системі дошкільного виховання покликана надати дітям можливість активно досліджувати світ, розвивати творчість і самостійність, а також набувати навички, необхідні для подальшого навчання і життя. В основу сучасної дошкільної педагогіки покладено Фребелівські ідеї гуманного ставлення до дітей, розвивальний характер виховання й врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф. Фребеля / Іванна Каташинська // Рідна школа. – 2004. – № 7/8. – С. 62–65., с. 32-33
2. Ключнікова Т. А. Особливості виховання дітей дошкільного віку у Фребелівському сирітському будинку швейцарського міста Бургдорф / Тетяна Андріївна Ключнікова // Інтеграція сучасних освітніх систем Європи та світу в контексті впровадження педагогічних ідей Ф. Фрєобеля: зб. матеріалів міжн. наук.-прак. семінару (Херсон, 22 березня 2012 р.). – Херсон, 2012. – С. 24–28.
3. Ніколаєнко Д., Дарунки Ф. Фребеля «Дошкільне виховання» 1991, № 9, с. 10-12.
4. Про організовану самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.tutor.in.ua/index.php?option=com_content&view=article .

Дроздова В.М.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 2 курсу факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Науковий керівник: Ольга Качерова, старша викладачка
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Що таке мистецтво? *«Мистецтво – вираження найглибших думок найпростішим способом» (Альберт Ейнштейн).* Мистецтво – це щось прекрасне, щось що дозволяє нам подивитись на світ під іншим кутом. Часто, мистецтво допомагає досягнути те, що ми не в змозі досягнути за допомогою життєвого досвіду.

Наявність інтегрованого курсу «Мистецтво» у початковій школі дозволяє виховати у дітей любов до прекрасного, розвинути творче та критичне мислення. Якщо проводити паралель з власним досвідом, то я особисто пригадую уроки «Трудового навчання» та «Малювання» на яких ми малювали

малюнки на різні теми, клеїли аплікації, складали оригамі, робили витинанки і т.д. На сьогодні, це вже не актуально. Сучасних дітей навряд чи можна зацікавити звичайними поробками з паперу чи пластиліну, якщо не додати до завдання чогось цікавого, нестандартного, новітніх технологій чи чогось подібного.

Уроки «Мистецтва» мають стати для дітей чимось легким і цікавим одночасно, адже саме на цих уроках ми маємо можливість розкрити дитину з різних сторін: ми можемо розвинути різні таланти, зацікавити мистецтвом і, навіть, роздивитися психологічний стан дитини, що є дуже важливим моментом. Отже, настав час застосувати своє творче мислення і допомогти дітям полюбити мистецтво і, більше того, стати його частиною. У цьому нам допоможуть нестандартні уроки з образотворчого мистецтва.

Пропоную розглянути декілька нестандартних вправ, які можна використати на уроках з образотворчого мистецтва у молодших класах:

Вправа №1 «Я – відомий художник»

Мета: Розвинути у дітей творчу уяву; познайомити з відомими художниками та їх картинами; привити дітям любов до прекрасного.

Хід роботи:

1. Обираємо одного відомого художника (за потреби можна взяти декількох). Розповідаємо дітям про нього. Обираємо для кожної дитини окрему картину та надаємо певні відомості про неї. Для кожної дитини можна зробити окрему картку з коротким описом картини.

2. Після того як діти отримали і розглянули картки, озвучуємо завдання: потрібно самостійно намалювати малюнок відповідно до отриманого опису.

Відомості про художника:

Неділко Микола Семенович. Його називають українським Ван Гогом. Працював декоратором вистав у Київському театрі музичної комедії та Оперному театрі. Його картини були на виставках у Києві, Харкові, Львові, Мюнхені та Регенсбурзі (Німеччина), а також в Аргентині, США, Канаді. Микола Семенович розписав іконостас у церкві Св. Миколая у Брукліні (Нью-Йорк). Деякі його роботи зберігаються в українському музеї в Нью-Йорку. Неділко писав роботи із зображенням краєвидів, зображав стан і настрої природи, натюрморти.

Картка №1:

Картина «Човни». На картині зображено багато човників різних кольорів: жовтого, червоного, зеленого. Для зображення води митець обрав фарбу брудного відтінку, неначе декілька кольорів змішалися в одну водойму. Окрім води і кораблів на картині більше нічого не зображено.

Картка №2:

Картина «Зелене озеро». На картині багато червоного кольору та його відтінків. Біля берега озера зображено голі дерева. На задньому плані видно пагорби. На картині також присутній зелений колір.

Картка №3:

Картина «Зима». На картині переважають синій і білий колір. На передньому плані зображено дерева, а на задньому гори і водойма. Вода в озері зелена.

Картка №4:

Картина «Самотнє дерево». На передньому плані зображене самотнє голе дерево. На задньому плані видніється ряд дерев. Небо зафарбоване фарбою брудно-блакитного кольору. На картині також присутні зелений та жовтий колір.

Картка №5:

Картина «Човен». На картині яскраво-блакитним кольором зображено водойму, вона займає весь простір полотна. На водоймі зображено декілька човнів. Автор зобразив їх червоним та рожевим кольором.

Вправа №2 «Мальований вірш»

Мета: розвинути у дітей уяву, творче та критичне мислення; показати тісний зв'язок різних видів мистецтва (література та живопис).

Хід роботи: Обираємо вірш, з описом пейзажу (можна щось інше за бажанням вчителя). Логічно ділимо вірш на декілька частин. Завдання дітей намалювати те, що вони уявляють, коли чують рядки, які зачитує вчитель. Послідовно має утворитися певний малюнок.

| Все навколо зеленіє,
Річка ллється і шумить. |
| Тихо, тихо вітер віє
І з травою гомонить. |
| Як тут всидіти у хаті,
Коли все живе, цвіте, |
| Скрізь дзвенять пташки крилаті,
Сяє сонце золоте! |
| «Швидше, мамо, черевички!
Глянь, як весело в саду! |
| Ти не бійся — до кринички
Я і сам не підійду». |
(Олександр Олесь)

Вправа №3 «Відгадай і намалюй»

Мета: Розвинути логічне мислення у дітей; перевірити знання хроматичних кольорів; навчити орієнтуватися в кольорах та концентрувати увагу на потрібних деталях.

Хід роботи:

Вчитель зачитує по черзі шість завдань. Кожне завдання дає вказівку що потрібно зобразити. І підказку, якого кольору має бути та чи інша деталь. Кольори не називаються прямо. В уяві дитини має утворитися логічний ланцюжок, за допомогою якого можна визначити колір.

Завдання №1: Візьми аркуш паперу. Він має бути такого кольору, як **сніг**.

Завдання №2: По центру намалюй рибку середніх розмірів. Нехай її тулуб буде такого ж кольору, як **сонце**, а плавники та хвостик кольору весняних **маків**.

Завдання №3: Намалюй дно водойми. Це має бути **пісок**.

Завдання №4: Домалюй водорості, за кольором вони нагадують **траву**.

Завдання №5: Зобрази на дні водойми камінчики. За кольором вони схожі на **дорогу**, якою ти йдеш до школи.

Завдання №6: Замалюй фон таким кольором, як і колір безхмарного **неба**.

Вправа №4

«Напиши власну історію»

Мета: Розвинути у дітей уяву, слухове та зорове сприймання; навчити висловлювати та формулювати свої думки; описувати побачене та почуте.

Хід роботи: пропонуємо дітям до розгляду картину Кевіна Волша «Зимовий день», можемо додати музичний супровід, українську народну колядку «Щедрик» (картину і музикальний супровід можна запропонувати будь-яку за вибором вчителя). Пропонуємо дітям уважно роздивитись картину і, одночасно, послухати музику. Після цього, завдання дітей, написати власну історію (6-10 речень).

Список використаних джерел:

1. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. для вчителів початкової школи. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с.
2. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів. Харків: Веста: «Ранок», 2016. 256 с.
3. Павленко Л. П. Сучасний урок у початковій школі. Теорія і практика. Харків : Основа, 2005.
4. Ярошук Л. Г. Теорія та методика виховання : навч. посіб. Бердянськ, 2018. 374 с.

Лисак С.М.

*здобувачка I курсу, другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта*

педагогічного факультету

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Ціннісне ставлення до природного довкілля визначається як комплексне сприйняття дитиною навколишнього світу, основане на його естетичних та емоційних якостях. Це відношення виражається через сприйняття природних об'єктів і явищ, а також вміння поводитись з ними. Важливо розуміти, що природне середовище для дитини не лише служить тлом для її зростання, але й відіграє роль у задоволенні її матеріальних, духовних та естетичних потреб [4].

Одним із перших емоційних вражень щодо пізнання природи дитина отримує через казку.

Казкові образи сприяють формуванню синкретичних уявлень про зображені в них об'єкти та явища. На думку багатьох науковців, казки, а особливо авторські, що ґрунтуються на конкретних наукових фактах, можуть суттєво сприяти екологічному вихованню дітей дошкільного віку [1].

Фізіологічні та психологічні особливості дітей дошкільного віку не дозволяють перевантажувати їхню когнітивну сферу. Як зазначав К. Ушинський: «Діти мислять образами, формами, фарбами і звуками» [3]. Це дозволяє їм систематизувати сприйняття знань через конкретні образи. Чим яскравіший образ, тим більше він впливає на емоції дитини і забезпечує запам'ятовування отриманої інформації. Саме це і забезпечує казка.

Роль казки у вихованні дітей дошкільного віку завжди викликала жваву дискусію серед науковців, адже за допомогою дитячих історій можна в доступній формі донести до дітей складні явища природного світу, взаємозв'язок між природою і людиною та важливість людської праці. Крім того, казки, авторами яких є самі діти, займають особливе місце як втілення їх уявлень про природу і навколишнє середовище [3].

Природу та значення казки у формуванні та розвитку особистості дитини розкрито багатьма класиками педагогіки, зокрема К. Ушинським, С. Русовою та В. Сухомлинським. Використання казки у вихованні ціннісного ставлення

дитини до природи вивчали і сучасні дослідники: Г. Беленька, Н. Горопаха, Н. Лисенко [2].

Щоб оцінити ефективність казок, вихователям необхідно керуватися низкою критеріїв, які свідчать про рівень сформованості у дошкільників ціннісного ставлення до природи, серед яких:

- вираження позитивних емоційних реакцій на об'єкти і явища в природі;
- вираження відповідного емоційного ставлення порушення правил поведінки в природі;
- наявність або відсутність сукупності знань про рослини, тварин і неживу природу;
- знання про об'єкти природи, їхні взаємозв'язки та взаємозалежності;
- дбайливе ставлення до землі, води і повітря як середовища існування;
- вироблення певних моделей поведінки на прогулянках та на екскурсіях в природу [2].

Казки мають сприяти закріпленню знань, отриманих на заняттях з пізнання природного довкілля. Тому, перш ніж читати або розповідати казки про природу, необхідно безпосередньо осягнути її красу під час прогулянки.

Історії про природу завжди інтригували дошкільників. По-перше, дітям цікаві форми, в яких вони сприймають світ через уяву та фантазію. По-друге, неймовірно цікавий світ природи постає перед ними в несподіваних образах, забарвлених чуттєвими, містичними та емоційними аспектами [3].

Дуже важливим є підбір персонажів для дитячих історій та розвиток стосунків між ними. Для ефективного результату важливо підібрати відповідну казку або створити власну казку і додати персонажів, приближених до досліджуваної ситуації.

Казки про природу можна класифікувати на три основні групи. Перша група охоплює казки, у яких дитина отримує знання про певний природний об'єкт або явище. Ці казки надають інформацію щодо зовнішнього вигляду, умов існування, особливостей пристосування та поведінки цього об'єкта в природі.

Образи в сюжеті казок викликають у дітей позитивні почуття та емоції, допомагають краще запам'ятати інформацію: «Їжачок», «Зозуля», «Весняні казки», «Чому у зозулі немає дітей» тощо. Важливою складовою читання цих казок є розглядання ілюстрації або безпосереднє спостереження за предметами та явищами в природі. Другу групу складають дитячі оповідання, які дають можливість дітям отримати знання про окремі об'єкти та явища, про зв'язки та залежності, які існують у природі. До них відносяться «Пригоди мурашок», «Битва куща з деревом», «Підземний лабіринт» тощо. Ці казки

використовуються тоді, коли діти мають знання про природні об'єкти, але не розуміють їх зв'язків та залежностей і потребують систематизації та розуміння. Третя група – дитячі казки, які узагальнюють попередні знання про природу і допомагають дітям побачити природу як єдине ціле [5].

Вибір казок для дітей є процесом, який не може бути випадковим чи спонтанним. Він повинен базуватися на підготовці дітей до сприймання літератури, їхніх потребах та інтересах, а також на вміннях вихователя вирішувати як колективні, так і індивідуальні педагогічні завдання. Вихователь має бути відповідальним при виборі казок, враховуючи свій власний педагогічний досвід і художній смак. Важливо мати чітке розуміння мети педагогічної діяльності, відповідно до власних переконань і уявлень про природу дитини і те, як вона повинна взаємодіяти з природним світом.

Отже, казки мають неупереджений та глибокий вплив на виховання у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи, забезпечуючи систематизацію і розширення уявлення про окремі об'єкти і явищ в природі, формування уявлень про зв'язки і залежності в ній.

Список використаних джерел:

1. Борисенко У. В. Роль казки в екологічному вихованні дітей дошкільного віку. URL:<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/036b5e4f-6a05-47df-a8c1-d2cd5457ec32/content>
2. Вахняк Н., Божко А. Формування екологічної культури у дітей дошкільного віку засобами казки. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка, 2(13), 232-237. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/268/1/938-1954-1-PB.pdf>
3. Каліцун О. Т., Супрун, М. О. Казкотерапія як засіб формування в учнів з особливими освітніми потребами ціннісного ставлення до природи. Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка URL: http://eprints.zu.edu.ua/34704/7/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B8_22.pdf#page=150
4. Роганова, М. Формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи засобами мистецтв. URL: <http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/174>
5. Семенець, А. В. Формування природодоцільного світогляду старших дошкільників засобами природознавчої казки. URL: <http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/3186/1/%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%20%D0%90.%D0%92..pdf>

Миколаєнко Дарія Андріївна
здобувачка вищої освіти
за освітньою програмою
першого (бакалаврського) рівня
педагогічного факультету
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ Ф.ФРЕБЕЛЯ

Дитинство – унікальний період життя дитини, період енергійного соціального «розвитку» підростаючого покоління, період випробувань і самовизначень в соціальному просторі світу людини. Світ відкривається перед дітьми почасти в системі цілісного орієнтаційного, рольового відношення, правила соціальної поведінки, культурних норм взаємодії.

Вагомі ідеї з питання соціалізації здобувачів дошкільної освіти належать таким дослідникам, як А.М. Богуш, Т.Г. Жаровцева, О.Л. Кононко, А.Г. Колесник, І.П. Печенко, Т.І. Поніманська та інші.

Водночас для ефективного вирішення даних завдань потрібно не лише створювати новітні освітні технології, але й керуватись здобутками провідних педагогів світу.

Однією з ключових фігур у світовій педагогічній спадщині є німецький педагог Фрідріх Фребель. Його внесок в сферу освіти здійснює незаперечний вплив на науковців та практиків у галузі педагогіки.

Німецький вчений стверджував, що основи педагогічної науки можна організувати лише при своєрідному синтезі теорії пізнання, психології, логіки і дидактики [1,с.5].

Основою педагогічної системи Ф. Фребель є вчення про природні інстинкти, на розвиток яких спрямоване виховання дошкільника. Це, інстинкти пізнання, творчості, діяльності, а також релігійний інстинкт [2,с.63].

Соціалізація характеризується моральними правилами і цінностями людини, а також правилами соціальної поведінки. Процес соціалізації дітей дошкільного віку – це засвоєння і набуття елементарних навичок взаємодії між членами соціуму. Соціалізація необхідна, перш за все, для того, щоб підготувати маленьку людину до життя в групі людей, з якою вона зіткнеться зовсім скоро, коли піде до школи.

Науковці виділяють зовнішні та внутрішні чинники соціалізації особистості дитини дошкільного віку. Проаналізуємо їх.

Зовнішні чинники визначають зміст і форму соціалізації дошкільників, визначаючи вектор їх подальшого розвитку. До них відносяться сім'я, група дітей, скажімо, у дворі, гуртки за інтересами.

Надаючи головного значення сім'ї та, особливо, матері у виховання дошкільників, Ф. Фребель стверджував, що виховання - це процес соціально обумовлений, оскільки життя людини пов'язано із життям усього людства [4, с.216].

Внутрішні чинники – особистісні особливості дитини, які безпосередньо впливають на формування її картини світу та визначають стиль переживання міжособистісних стосунків [3,с.136].

Процес соціалізації дитини в молодшому дошкільному віці передбачає моделювання і поєднання гри з науковими методами і прийомами, використання різноманітних розвиваючих вправ та ігор. Це необхідно для формування соціальних якостей, таких як емпатія, співпереживання, рефлексія.

Розглянемо шляхи і засоби соціалізації особистості дошкільника більш детально. Основними факторами особистісного становлення дитини в залежності від віку є: до року – емоційне спілкування у сім'ї (дитина розуміє базову інформацію через призму сімейних стосунків); з 1 по 3 рік – взаємодія з однолітками; 3-6 років - розвиток власного мовлення. Це дає дитині можливість розвиватися, розмірковувати та відповідати соціальним очікуванням суспільства [3,с.138].

Розглядаючи проблему соціалізації дітей дошкільного віку з проекцією на фребельпедагогіку, можна констатувати, що вчений акцентував на тому, що викладання і навчання має поєднуватися з первинними силами: «головою, руками та серцем, для гарантування повного навчання» [1,с.7.]. Освіта повинна володіти глобальним характером та три аспекти: «фізично-мануальним та пізнавально-інтелектуальним, крім того пошук людської сили задля розуміння соціальних та релігійних світів» [2,с.63.]. У випадку сучасної соціалізації дошкільника цей підхід є важливим та актуальним та знаходить підтвердження в нинішніх теоріях розвитку дитини, оптимізацією її досягнень і потоку розширень творчості як обставина ефективного самопізнання в непостійному світі.

Використання у освітній діяльності закладів дошкільної освіти ідей Ф. Фребеля, що стосується соціалізації дошкільників, збагачує сучасну педагогіку та сприяє генеруванню нових освітніх програм для дітей.

У безперервній співпраці з родиною соціалізація у закладі дошкільної освіти може виконувати якісні та кількісні зміни, наслідком чого є доступ

дитини до соціального, економічного і культурного медіа – наукового капіталу та можливостей.

Література:

1. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народж. та 150 років від дня смерті). Дошкіл. виховання. 2012. № 12. С. 5-7.
2. Каташинська І. Концепція гри у педагогічній системі Ф.Фребеля: [Реформування освітньої практики. Вплив ідей провідних педагогів Заходу на характер, зміст і методику навчально-виховного процесу в школах України]. Рідна школа. 2014. № 7 – 8. С. 62 – 64.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. „Академвидав”, 2006. с.134-139.
4. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. За заг. ред. З.Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. с. 215-221.

УДК 373.3

Нікітіна О.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

МАНІПУЛЯЦІЯ З ПРЕДМЕТАМИ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

Сучасна редакція Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.) визначає ігровий процес зоною найближчого розвитку дитини. Зокрема, вказано, що «гра відіграє ключову роль в освітньому процесі закладу дошкільної освіти» [1, с. 14], адже фізичний розвиток дошкільника, моральне, трудове та естетичне виховання дітей організовується педагогом в ігрових формах, методах і з використанням різноманітних ігрових засобів. Очевидно, що розвиток пізнавальних процесів ефективно відбувається через гру, адже ігрова діяльність задовольняє особисті інтереси та соціальні потреби, в доступній формі пояснює зв'язки між об'єктами та предметами навколишнього світу, зацікавлює дітей. У наукових розвідках гра визначена як засіб пізнавальної активності дитини дошкільного віку та найбільш доступне для сприймання джерело інформації про довкілля.

Окрім знань, якими оволодівають здобувачі в процесі навчання, пріоритетного значення набуває готовність дитини до здобування нових знань та оволодіння новими способами дії. Тому педагог скеровує свою діяльність на розвиток мислення, зокрема критичного, фантазію, увагу та уяву, уміння узагальнювати та робити елементарні висновки тощо. Це відображає основу наскрізних умінь та компетентностей, які прагне розвивати в дітях сучасна дошкільна та початкова освіта. Ураховуючи принцип наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, нормативними документами визначено: «Ключові для дошкільної освіти компетентності дитини (рухова і здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична та технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична та дослідницька, природничо-екологічна та навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча (художньо-продуктивна, музична, театралізована) та інші мають продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя» [1, с. 5].

Оволодіння зазначеними компетентностями в початковій школі передбачає певний рівень сформованості пізнавальних процесів уже в дошкільлі. Рівень оволодіння будь якою інформацією прямо залежить від рівня сформованості основних пізнавальних процесів, а саме: сприймання, пам'яті, мислення, уяви, які складають основу будь якої діяльності людини. Вони дозволяють заздалегідь визначати зміст майбутньої діяльності та проєктувати її хід: визначати мету, обирати способи дії для вирішення певної навчальної задачі, контролювати та оцінювати свою діяльність.

Розвиток пізнавального інтересу та позитивної мотивації дітей до оволодіння новими знаннями є необхідною передумовою розумового розвитку, виховання самостійності та наполегливості, здатності розв'язувати навчальні задачі. Тому проблема вибору ефективних засобів впливу на дитину є актуальним на часі для педагогів дошкільної та початкової ланок освіти [2, с. 12].

Пізнавальний інтерес, пізнавальні процеси та розумовий розвиток пов'язані між собою. У дітей дошкільного віку пізнавальний інтерес складає основу для розвитку всіх мисленнєвих процесів. Без спеціально організованої методичної роботи щодо розвитку пізнавальних інтересів сам розумовий розвиток відбуватиметься дуже повільно, з супротивом дитини, небажанням цілеспрямовано сприймати навчальний матеріал. Оскільки гра – провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, то ігрові технології виступають вирішальним інструментом створення розвивального освітнього середовища закладу освіти. Забезпечення життєдіяльності в закладі дошкільної освіти, зокрема навчання та виховання дітей, передбачає урахування вікових

особливостей психофізичного розвитку дітей, звернення до ігрової діяльності як провідної та дотримання принципу навчання через гру як наскрізного у взаємодії з дитиною [1, с. 14]. З перебігом дошкільного дитинства, змінюються і провідні різновиди гри дитини. Спочатку переважає предметно-маніпулятивна (1-3 роки), потім сюжетно-рольова (3-7 років), конструктивна, будівельна, дидактична, рухлива, гра з правилами. Перші два види виступають у відповідних вікових періодах провідними [3, с. 99].

Ураховуючи те, що сьогодні першокласники це діти 6-7 років, то ігрова діяльність займає чільне місце й в освітньому процесі початкової школи. Створення ігрових ситуацій на уроках підвищує інтерес до предмету, вносить різноманітність, емоційне забарвлення у навчальну діяльність, розвиває кмітливість і спостережливість, дозволяє уникати переобтяження та втоми дітей. Використання на уроках дидактичних ігор з елементами предметної маніпуляції виступає стратегією не лише навчання, а й розвитку пізнавального інтересу, що є передумовою мотивації до навчання взагалі. Саме у процесі гри в школярів формуються навички самостійного мислення, розвиваються увага і жага до знань. Граючи, учні навчаються, пізнають, запам'ятовують нове, поповнюють запас уявлень, понять, орієнтуються в надзвичайних ситуаціях, розвивають фантазію. Навіть пасивні діти стають активними учасниками навчально-пізнавального процесу.

Якісна математична освіта – одна з головних задач навчання в початковій школі. Пріоритетом у виконанні цієї задачі визначено активізацію навчальної діяльності учнів на уроці. Такий підхід передбачає:

- кожне завдання має бути обміркованим та зрозумілим для дитини;
- поняття усвідомлюється не пасивно, а завдяки активній розумовій діяльності на базі вже існуючих знань, умінь та навичок. Разом із тим, розумова діяльність потребує постійного розвитку мисленневих операцій. Тому, в систему роботи з учнями на уроках математики доречно включати вправи з маніпуляцією предметами на розвиток різних видів пам'яті, спостережливості, вміння порівнювати, класифікувати, узагальнювати, встановлювати послідовність, вміння конструювати, прогнозувати результат, перевіряти правильність результату. Вирішувати проблему наочності допомагає теорія поетапного формування розумових дій (П. Гальперін) та дослідження Н. Салміної відносно знаково-символічної функції мислення дітей, які покладені в основу теорії розвиваючого навчання молодших школярів. Відповідно цій теорії спочатку навчальні завдання спрямовуються на безпосереднє маніпулювання з предметами або їхніми моделями, тому на уроках математики в першому класі використовується як традиційна предметна наочність, так і різні види «модельовання».

Використання засобів сучасних технологій дозволяє урізноманітнити освітній процес та формувати математичні уявлення і поняття через маніпуляцію з предметами. Математика дається легко тим, у кого добре розвинена просторова уява. Всі математичні дії, закони, явища доцільно пояснювати через дію з предметами. На заняттях з сенсорного чи логіко-математичного розвитку, діти через практичну взаємодію з предметами засвоюють поняття про число та кількість, знайомляться з цифрами, опановують десяткову систему числення, вчаться додавати та віднімати, в них формується уявлення про форму та величину предметів. Розвиток дрібної моторики суттєво впливає на розумовий розвиток дитини, оскільки розвиток точних рухів руки розвиває мовлення дитини. Ефективними для розвитку пізнавального інтересу та формування математичних понять будуть такі засоби як:

- кольорові палички Кюїзенера (формування поняття про число і кількість);
- Танграм (розвиток просторово-координаційної діяльності, уяви та формування понять про геометричні фігури та величину);
- блоки Дьенеша (вивчення складу числа, порівняння чисельності множин і формування уявлень про величину в дошкільників);
- конструктор Lego (розвиток конструктивного мислення, просторової уяви, формування поняття про частини і дробі тощо);
- намистини із набору «Золотий банк» М. Монтесорі (формування поняття про число і кількість, утворення нового числа, вивчення чисел за концентрами);
- ігри з набором «Дарунки Фребеля» (формування уявлень про сенсорні еталони для дітей дошкільного віку, уявлення про число і кількість та подальше формування понять у початковій школі).

Отже, формування у дітей математичних понять має відбуватися через безпосередню маніпуляцію з предметами. Перш ніж познайомити дітей з певним математичним поняттям, потрібно «дати це поняття дитині в руки», щоб вона обстежила предмет руховим і дотиковим способом. Спочатку мислимо предметно, а потім абстрактно – на рівні знаків і символів. Сучасні дидактичні посібники відкривають перед вчителями-практиками великі можливості для створення цікавого, дидактично-наповненого розвивального освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. Міністерство освіти і науки України. URL:

[https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro novu redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf) (дата звернення: 09.04.2023).

2. Буздуган О. А., Єгорова Г. М. Педагогічні умови виховання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з оточуючою дійсністю. *Дошкільна освіта у вимірі сучасності :педагогічний альманах*. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2019. С. 11-16.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

УДК 373.29

Нікішенко А. М.
здобувачка освіти 4 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонського державного університету
м. Херсон, Україна

ЗНАЧЕННЯ РУЧНОЇ ПРАЦІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДИТИНИ У ПОГЛЯДАХ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ

Основна проблема сучасності – надання переваги гаджетам тоді, коли дитину можна зайняти іншою, не менш цікавою справою. Саме ручна праця у дитячому віці розвиває моторику, мислення, мовлення та творчу уяву. Велике значення у розвитку цього питання, належить Фрідріху Фребелю, педагогічна спадщина якого є на сьогоднішній день актуальною і цікавою для закладів дошкільної освіти та батьків. Саме він наголошував на важливості впровадження в освіту ручної праці та детально описав її способи використання в занятті з дошкільниками.

Фрідріх Фребель – німецький педагог, теорія виховання якого набула великого поширення у другій половині XIX – початку XX століття, наголошував наступне: «Праця є обов'язком кожного. Отже, необхідно, щоб кожен звикав до праці. Для дитини праця розумова і ручна повинна бути об'єднана. Потрібно дати всім вродженим здібностям дитини можливість для їх поступового розвитку». Він помітив, що «дитина має нахил до ручної праці, та має бажання подарувати задоволення своїм батькам, друзям, даруючи їм речі, виготовлені власноруч. Таке заняття дає дитині засіб виготовлення гарних речей, які можна подарувати тим, кого люблять» [2].

Ф. Фребель пропонує дітям виготовляти вироби з паперу, шкіри, соломи, глини та здійснювати елементарні трудові дії по догляду за рослинами.

Папір вважається невичерпним матеріалом для дитячих робіт. При цьому педагог розробив детальні рекомендації щодо організації різних видів ручної праці. Наприклад, виготовлення паперових килимків пропонується за таким алгоритмом. По-перше, лист паперу одного кольору слід розрізати в довжину на окремі полоси завширшки 1-2 сантиметрів, навколо слід залишити недоторкану паперову стрічку. Потім маленькі паперові стрічки такої ж ширини, як і полоси, прорізані на листку, переплітаються за допомогою дерев'яної голки або спеціальної палички. Спочатку дитині даються широкі полоси, потім все вужчі і вужчі. Розпочинати слід з найпростішого узору, поступово ускладнюючи його [3]. Така діяльність розвиває пам'ять, увагу, кмітливість та естетичний смак дитини. Поступово виготовлення килимків ускладнюється, вони стають гарніші та різнобарвніші. Таким чином досягаються позитивні емоції малюків у результаті виготовлення простих, але гарних виробів.

Бобровська С.Л. у своїй книзі «Сутність системи Фребеля та її використання у дитячих садках Німеччини» звертає увагу на принципове врахування віку дітей, до чого і закликав Ф. Фребель: «Якщо дати трирічній дитині вузькі полоси, буде ускладнено механізм такої ручної праці, віддалено кінцевий результаті, як наслідок, це заняття відштовхне дитину назавжди. Але якщо малюку запропонувати найкрупніше плетіння (приблизно шириною у палець людини) та найтовщу дерев'яну голку, він із задоволенням буде поєднувати працю з грою і це принесе позитивні плоди» [1].

Також, Фребель пропонує згинання паперу, яке з першого погляду має здаватися порожньою грою, незначним заняттям, але має в дитячих садках вельми знаменне заняття.

У паперовому чотирикутнику, який Фребель дає дитині, вміщується цілий курс геометрії, цілий підручник мистецтва. Згинаючи його, дитина вправляє свою руку, тоді як геометричні пояснення розвивають її поняття, а вироби, що отримуються, формують витончене естетичне почуття [2].

Іншим, не менш цікавим та привабливим заняттям Ф. Фребель вважав ліплення із глини. Педагог спрощує та полегшує цю роботу, використовуючи закон послідовності. Розпочинає він з найпростішої та досконалої форми – кулі. «Видозмінюючи за допомогою притискання, отримують іншу, близьку, форму яблука, груші, конуса та ін. Розкочуючи кульку рукою по столу, отримується циліндрична форма. Також із кулі можна виготовити куб та близькі йому форми – все залежить від фантазії та вміння дитини. Коли фігури висохнуть, їх покривають лаком, що додає міцності та блиску. Таким чином діти самі виготовляють собі іграшки, які будуть дорожчі за ті, які придбали готовими» Коли задуматися над сенсом всіх цих робіт, то в очі впадає, перш за все, їх суворі, класичні, якщо можна так висловитися, простота [2].

Усюди використовується найпростіший матеріал і діє простий математичний закон і в той же час різноманітність в різних доповненнях до цього закону [3].

Видатний педагог зазначав, що треба дати дитині справу, розумні, розвивальні заняття, тоді отримаєте діяльну та думаючу людину...» [4].

Видатний педагог зазначав, що треба дати дитині справу, розумні, розвивальні заняття, тоді отримаєте діяльну та думаючу людину...» [4]. Ф. Фребель звертав особливу увагу на те, що до праці привчати дітей потрібно змалечку і зазначав, що так, як важливарання освіта для релігії, так і важлива рання освіта для справжньої продуктивності та для працелюбності». Отже, видатний педагог звертає увагу на те, що саме завдяки ручній праці дитина розвивається не тільки фізично. В неї формуються такі важливі якості, як потреба в праці, акуратність, сумлінність, працелюбність, вміння виявляти ініціативу у прийнятті рішень. Німецький вчений кілька століть тому звернув увагу на надзвичайний вплив прекрасного на життя людини. А це має вплив на виникнення і розвиток у дітей справжніх естетичних почуттів. Прекрасне породжує думки та формує інтереси, тим самим, впливаючи на почуття людини. Під час естетичного сприймання дитина починає вперше узагальнювати, у неї виникають певні асоціації та порівняння, вона має бажання дізнатися про щось нове та ще невідоме. Це змушує дітей придивлятися до барв і ліній. Поступово розвивається активна зорова спостережливність. Діти поступово помічають нерозривний зв'язок навколишньої дійсності з мистецтвом, що її відображає [2].

Отже, Фрідріх Фребель зазначав про користь використання ручної праці в навчанні та вихованні дітей, практично прервірив свої ідеї та розробив досконалу систему занять з ручної праці для дитячого садка, які впроваджують у свою роботу сучасні педагоги.

Список використаної літератури:

1. Бобровська С.Л. Сущность системы Фребеля и применения ее в некоторых садах Германии. Москва, 1872. 92 с.
2. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р., Педагогіка українського доккілля: у 3 ч. – Ч.2: Навч. Посібник – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 360 с.
3. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Використання дидактичного матеріалу «Дари Ф.Фребеля» в роботі з дітьми дошкільного віку. Методичний посібник.: Навч. Посіб. для студентів педагогічних факультетів закладів вищої освіти, навчальних закладів системи післядипломної освіти. / укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. – Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2019. – 87 с.
4. Петухова, Л. Є. Фребельпедагогіка. Хрестоматія. Практикум : навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти / уклад. : Л. Є. Петухова, О. Е. Анісімова. – Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. – 276 с.

Раєвська І.М.
кандидат педагогічних наук, доцентка
кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти,
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ФОРМУВАННЯ STEM-МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНОЇ СИСТЕМИ Ф. ФРЕБЕЛЯ

Найсучаснішим освітнім трендом, що відноситься до інноваційних технологій Нової української школи, безперечно вважають STEM-освіту. Трактування її у нормативних документах подається як «цілісна система природничої і математичної освітніх галузей, метою якої є розвиток особистості через формування компетентностей, природничо наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням транс дисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем для подальшого використання цих знань і вмінь у професійній діяльності» [1]. Серед принципів на яких ґрунтується навчання акцент зроблено на особистісному підході, врахуванні індивідуальних, вікових особливостей здобувачів освіти, їх наявних інтересів, нахилів; оновлення змісту відповідно до розвитку науки та технологій; формуванні продуктивної мотивації школярів до винахідництва, проєктної, дослідницької діяльності. Використання цих принципів дозволяє здійснювати технологізацію освітнього процесу, зробити навчання значущим для учнів та формувати у них особливий стиль мислення.

Оскільки мислення – процес опосередкованого і узагальненого відображення в нашій свідомості навколишньої дійсності та їх взаємозв'язків, ця здатність багато в чому визначає успішність людини в житті. Кожна епоха вимагає від людей вироблення нового стилю мислення. З точки зору STEM-навчання актуальним сьогодні є оволодіння системним мисленням, що дозволяє цілісно сприймати предмети та явища з огляду на їх зв'язки між собою.

Системне мислення схарактеризоване Л. Шрагіною, С. Максименко, М. Меєровичем як таке, «рівень розвитку якого дозволяє виконувати основні функції найбільш ефективно, і яке виявляється в наступних уміннях:

- розглядати об'єкти та явища навколишнього світу як системи в їхньому розвитку й взаємозв'язку;

- аналізувати ситуації, явища й процеси, що відбуваються в природі й суспільстві, уміти встановлювати їх закономірності, виявляти суперечності, що їх спричиняють, та причинно-наслідкові зв'язки між окремими елементами;
- виявляти приховані залежності й зв'язки;
- вирішувати проблемні ситуації, знаходити нові ідеї;
- передбачити наслідки» [2, с.8].

Основи системного мислення закладаються в дитинстві. Перший крок до його розвитку – логічне мислення. Починаємо з тренування вміння помічати системи навкруги, виявляючи їх складові і зв'язки між ними, вміння моделювати процеси і ситуації, досліджувати явища та об'єкти, створювати інформаційні продукти та вироби. Це, в свою чергу, сприяє формуванню в учнів цілісної картини світу, спрямованості власної діяльності особистості.

Створити ефективні умови для формування системного мислення у молодшого школяра можливо з використанням «Дидактичної системи Фрідріха Фребеля 15+1», оскільки теоретичні та практичні напрацювання автора співзвучні сучасним педагогічним ідеям, що лежать в основі STEM-освіти.

Згідно Ф. Фребеля, всебічний розвиток особистості можливий лише у тому випадку, якщо «педагогічний процес зможе виконувати нерозривні зв'язки між мисленням і дією, пізнанням і вчинками, знанням і умінням» і дати «як тілу, так і розуму людини всебічну, всеосяжну освіту відповідно до його внутрішньої природи» [2]. Це означає, що справжнє виховання не знає меж і є безперервним процесом упродовж усього життя.

Фрідріх Фребель пропонував розглядати світ як комплекс взаємопов'язаних компонентів. Розроблений ним навчальний план включав усі основні сфери громадського і культурного життя того часу: «мистецтво», «природознавство», навчання засобами знання про «природні речовини», «природну історію та історію людства й окремих країн», «математику» і «мови» і був спрямований на формування системного світогляду, цілісної картини світу.

Важливим аспектом пов'язаним із формуванням системного мислення вважаються дидактичні ігри із використанням певних наборів-дарів Ф. Фребеля. На думку педагога, під час ігрових дій з предметами відбувається розвиток психічних процесів у дитини: пам'яті, уваги, уявлення, творчості. Опанування дітьми комплексу інтелектуальних операцій: аналізу, зіставлення, порівняння, узагальнення відбувається в процесі ігор, де контактуючи з різними формами предметів, діти мають змогу детально ознайомитись із їх структурою, формою, розміром, властивостями. Під час гри створюються ситуації,

вирішення яких передбачає пошук різних шляхів, дитина навчається прогнозувати наслідки прийнятих рішень та їх довгострокові перспективи.

Цікаві ігри, спрямовані на розвиток системного мислення, з широким використанням третього, четвертого, п'ятого, шостого наборів-дарів. Фігури цих наборів – куб, призми, розділені на дрібні частини, можна використовувати як конструктор для побудови найрізноманітніших споруд. Завдання, де дітям пропонується назвати з яких головних деталей складається предмет (наприклад, автомобіль, дитяча коляска, будинок, велосипед), з'ясувати як вони пов'язані між собою, без чого не можливо побудувати дім, тощо. Виконання запропонованих вправ за спеціально розробленими алгоритмами формує навички системного мислення.

Важливим кроком у формуванні системного мислення є використання «дарів Фребеля» для конструювання, варіації використання якого створюють великі можливості для:

- народження інженерної думки (молодші школярі навчаються планувати свою роботу, діяти згідно плану, досягати результату);
- удосконалення навички моделювання та експериментування;
- формування узагальнених уявлень про об'єкти навколишнього світу (поняття симетрії, пропорції), вміння їх аналізувати.

Використання дидактичної системи Фрідріха Фребеля допомагає формуванню у молодших школярів здатності створювати нові образи, що є фундаментом у розвитку системного мислення й доводить актуальність та своєчасність її застосування.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>
2. Максименко С.Д., Меєрович М.Й., Шрагіна Л.І.: Системне мислення. Формування і розвиток. К.: Києво-Могилянська академія. 2020. 246 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ

Фундаментальні зміни системи освіти на тлі перебудови державної, культурної та духовної сферах потребують підвищення соціокультурної активності усіх громадян, починаючи з дітей дошкільного віку.

Сьогодні, коли активно впроваджуються нові тенденції у системі дошкільної освіти, вкрай важливо звернути увагу на педагогічну спадщину минулого, яка відкриє нові перспективи реформування та впливає на її подальший розвиток.

Особливої актуальності набуває педагогічна спадщина Фрідріха Фребеля, німецького гуманіста першої половини ХІХ століття, педагога-філософа, автора оригінальної системи освіти та виховання дошкільників у колективі, творця перших садків та письменника, котрий складав свої вірші та пісні для дітей. У працях «Виховання людини», «Виховання шляхом розвитку», «Педагогіка дитячого садка» автор виклав свої погляди.

Фрідріх Фребель, вважаючи дитинство найважливішим етапом розвитку дітей, у 1837 році заснував перший у світі суспільний заклад для дітей. За його переконанням, дитячий садок дає дитині те, чого сім'я дати не може – спільне з однолітками життя: «... єднання сімейного і шкільного життя є незмінна умова людського виховання в цей період» [1].

Його обґрунтування поступового розвитку, формування людини є вкрай важливим для педагогів, а також для дорослих. Вчений попередив, що жоден період життя дитини не може бути втрачений, «не можна перестрибнути і не помічати» окремих вікових етапів становлення, чекаючи подальших виховних успіхів [2].

Основна мета педагогічних ідей Ф. Фребеля – стимулювати розвиток природних особливостей дитини, її духовної орієнтації, почуттів та прагнень. Він визначив шлях досягнення цієї мети так: «Подібно до того як садівник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою, і доводить їх до розвитку, точнісінько так і ми маємо прагнути ставитися до дитини і взагалі до людини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і

природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь-якого життя...Таке розуміння дитини й людини взагалі... є першим і вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини» [1].

У системі Фребеля головна увага приділяється активності дитини, необхідності її спонукання до діяльності. Таким чином, гра має величезний виховний та навчальний зміст у вихованні дошкільників. Педагог звертав увагу на важливість діяльнісного підходу до вивчення рослинного і тваринного світу. У формі ігор діти навчаються бігу, стрибкам, музично-ритмічним вправам, танцям тощо.

Зазначимо, що вчений не лише розробляв та перевіряв свої ідеї на практиці, але й визначав організаційну та педагогічну основу їх реалізації, за допомогою публікацій у газетах та журналах.

Основний дидактичний матеріал, який застосовується у дитячих садках, відомий педагогічною практикою під назвою «Дари Фребеля».

Позитивна особливість цих матеріалів полягає у простоті та доступності. Кульки, кубики, пірамідки, брусочки використовуються як ефективний будівельний матеріал. Застосування цих предметів розвивають просторові уявлення, допомагають сприймати форму, колір, розмір, число, комбінаторні здібності мислення дитини.

Важливим аспектом, що забезпечує функціонування дитячого садка, Ф. Фребель вважає відповідну освіту педагогів, садівниць, матерів, вихователів. Це мають бути люди з особливою підготовкою, так звані «дитячі садівниці», які організують різні види дитячої діяльності, сприяють активності дитини, усувають деякі негативні явища функціонування дитячого садка та допомагають розвивати найкращі моральні якості дошкільників.

Таким чином, фребелівські ідеї та методики, які поширені в сучасній дошкільній освіті, вимагають глибокого і уважного вивчення.

Педагогічна система Фрідріха Вільгельма Августа Фребеля належить до концепцій, актуальних до використання в сучасному освітньому просторі. Потрібно лише вміло в ній розібратися та застосовувати те, що залишається цінним та актуальним.

Список використаних джерел:

1. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. За заг.ред. З.Н. Борисової. К.: Вища шк., 2004. 511 с.
2. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народження та 150 років від дня смерті). Дошкільне виховання, 2002. № 12. С. 5-7.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІДЕЙ Ф.ФРЕБЕЛЯ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

УДК 37.016.3-053.2.

Гаврилюк Т.В.

*студентка 4 курсу педагогічного факультету
спеціальності «Дошкільна освіта»
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСОБУ ПРОПЕДЕВТИКИ СЕНСОРНИХ ВАД У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Згідно з листом МОН №1/3845-22 від 02.04.2022 року заклади дошкільної освіти повинні частково або повністю припинити свою діяльність у зв'язку з введенням правового воєнного стану через повномасштабне вторгнення на територію країни. Тобто, сьогодні в Україні диктує такі умови, в котрих освітній процес відбувається у дистанційній або змішаній формі, що значно впливає на якість отриманих дошкільниками компетенцій [3, с.7].

Одним із провідних питань, що стосуються дошкільного віку, є розвиток сенсорних здібностей у дітей. Висока чутливість та допитливість до оточуючого світу є запорукою гармонійного розвитку всіх органів чуття. Але сучасність створює маломобільний простір, котрий з кожним роком все більше звужується до малорухомого способу життя, збільшення використання інформаційних технологій та акцентуванні уваги дорослих саме на інтелектуальному розвитку дітей, що створює підґрунтя для формування сенсорних вад [2, с.1].

Загальновідомим є той факт, що процес якісної профілактики щодо будь-яких вад здоров'я людини набагато легший, ніж повноцінне лікування. Тому архіважливо проводити пропедевтику та надавати дитині дошкільного віку простір для дослідження навколишнього середовища.

Не можна не зазначити, що на думку видатного педагога Фрідріха Фребеля саме сенсорне виховання закладає фундамент інших сфер розвитку, що має надзвичайно важливе значення. Варіації використання його методик та «дарів» з кожним роком розширюються, надаючи круг новітніх можливостей та способів взаємодії дітей зі світом [2, с.2].

Розглянемо фребельпедагогіку в контексті пропедевтики сенсорних вад дітей дошкільного віку.

В першу чергу варто зазначити, що безпосередня участь дітей у конструкторській та творчій діяльності, на думку видатного німецького педагога, найбільш ефективно впливає на органи чуття. Так, наприклад, конструювання не тільки допомагає навчити дитину орієнтуватися у величинах, розмірах, а й формує просторові уявлення, координацію рухів, дрібну моторику, окомір. Дії з конструкторським матеріалом, впливають на сприйняття кольору, форми, розвиток зору. Ефективним буде використання не тільки сучасних будівельних наборів (типу конструкторських наборів «Lego Duplo», «Magformes», «К'пех» тощо) і матеріалів для ліплення (пластилін, кінетичний пісок), а й природних матеріалів – глини, снігу, піску, круп.

У своїй ігровій діяльності на природі, дитина дошкільного віку пізнає світ через спостереження та практичну діяльність, що дуже ефективно при дистанційному навчанні. У якості профілактики захворювань, дошкільнятам можна пропонувати як самостійну діяльність, так і велику кількість вправ на розвиток зору, слуху, нюху, смаку, тактильних чуттів тощо [1, с.4].

Так, наприклад, використовувати «дарунки для дитячих ігор» можна в аспекті пропедевтики вад розвитку слухового апарату дитини, навчання розрізняти висоту звуку та його гучність. Для цього можна запропонувати дітям заплющити очі та постукувати предметами на різній відстані та з різною силою. Під час гри діти дошкільного віку фіксують увагу та розвивають свій слух.

Доречним та цікавим буде проведення гімнастики для очей та їх відпочинку. Для цього можна використовувати перший дар Фрідріха Фребеля – вовняні різнокольорові м'ячики. Один м'ячик розмістити поближче до очей дитини, а інший розташувати подалі, але залишаючи його у полі зору дошкільника. Варто запропонувати дитині спочатку сконцентрувати погляд на м'ячику, що знаходиться поряд, а потім на тому, що знаходиться на відстані. Під час вправи можна ускладнювати завдання: наприклад, запропонувати малюку знайти, вказати та доторкнутися до предметів такого ж кольору. У такому випадку дитина розвиває ще й дотик, адже взаємодіє з текстурами.

Окрім цього, можна виконувати гімнастику для очей за допомогою переведення погляду з одного предмету на інший. Для цього можна використати другий дар творця ідей і практики суспільного дошкільного виховання. При цьому розміщувати предмети варто в такій послідовності: для початку один високо, а інший низько; потім один зліва, а другий справа, один у правому верхньому куту; один у лівому нижньому куту, один у лівому верхньому куту, один у нижньому правому; а також обертання одного з предметів по колу. «Дари» краще постійно змінювати, використовуючи по два: кулю і циліндр, куб і кулю, циліндр і куб тощо. Таким чином дитина буде

запам'ятовувати форми, орієнтуватися у просторі, русі, напрямках, а також концентруватися на різних об'єктах. Коментуючи свої дії (наприклад, «Я дивлюсь вліво», «Я дивлюсь вгору») дитина вчиться проговорювати та розвиває власне мовлення, що також є не менш важливим для розвитку сенсорних чуттів (в першу чергу слуху). Зачинатель фребельпедагогіки зазначав: «Гра і мова – ось стихія, в якій живе дитина» [1, с.5].

Отже, можна зробити висновок, що використання фребельпедагогіки є надзвичайно ефективним засобом для профілактики сенсорних вад дітей дошкільного віку. Крім цього, «дари» Фребеля є дуже яскравими, захоплюючими та цікавими для малюків. За допомогою них можна залучати дошкільників у будь-яку діяльність, розвивати та компенсувати відсутність офлайн-відвідувань закладів дошкільної освіти або доповнювати змішаний формат освітнього процесу. Зміни сьогодення створили колосальний вплив на дошкільну педагогіку, але за допомогою поєднання сучасних і класичних методів розвитку, можна досягти бажаного результату.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О.Е. Формування особистості дитини з особливими потребами засобами фребельпедагогіки. Збірник наукових праць «Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання з закладах освіти. Наукові записки рівненського державного гуманітарного університету». Випуск 10 (53). Рівне: РДГУ, 2014. С. 33-36.
2. Кабельнікова Н.В. Особливості системи сенсорного виховання дітей дошкільного віку в аспекті педагогіки Фрідріха Фребеля. Актуалізація педагогічних ідей Фрідріха Фрьобеля в сучасному просторі освіти: [мат.Міжнародного науково-практичного семінару]. заг. ред. О.Е. Анісімова. Херсон: Айлант, 2016. С. 7-9.
3. Лист МОН України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні». С. 1-15.

Левітан Є.С.
студентка 5 курсу, ІІІМ групи,
педагогічного факультету
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ-ПЕДАГОГІВ ЗА ІДЕЯМИ Ф.ФРЕБЕЛЯ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Процес підготовки вчителів є тривалим процесом, який включає себе як теоретичне навантаження, так і надання можливості проявити себе студентам під час педагогічної практики в системі інклюзивного та спеціального навчання. Значення останнього переоцінити, на нашу думку, неможливо.

Для закріплення вказаної тези ми погоджуємося із твердженням Підгурської В.Ю. щодо сутності педагогічної практики: «Як педагогічна категорія, практика є складовою навчально-виховного процесу. Вона покликана навчити студентів застосовувати науково-теоретичні знання з педагогіки, психології, фахових методик та спеціальних дисциплін у педагогічній діяльності, а також удосконалювати відповідні практичні навички. Мета практики – оволодіння студентами сучасними методами, формами організації в усіх аспектах їхньої майбутньої професійної діяльності; формування у них на ґрунті здобутих у ЗВО знань, професійних умінь і навичок приймати самостійні рішення у процесі роботи в реальних ринкових і виробничих умовах; виховання потреби систематично поновлювати свої знання й творчо їх застосовувати в практичній діяльності. Педагогічна практика розглядається як компонент загального змісту освіти, орієнтований на сучасні вимоги до педагогічної професії. Проблема організації і проведення педагогічної практики присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців. Вони по-різному дають їй визначення. Так, за педагогічним словником, «це спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів, мета якої – виробити у них уміння і навички, необхідні в майбутній професійній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх на педагогічній практиці» [3, с. 4-5].

Головні завдання педагогічної практики були окреслені Уйсімбаєвою Н.В. Вченою пропонується наступний перелік завдань, які передбачає педагогічна практика: «вироблення комплексу вмінь та навичок, необхідних для здійснення всіх видів навчально-виховної роботи в школі; оволодіння майбутніми педагогами формами, засобами, технологіями навчально-виховної роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних

закладів; розвиток у студентів умінь застосовувати в практичній діяльності знання з основ теорії педагогіки, психології та методики навчання історії, усвідомлення ними професійної значущості цих знань, виховання у студентів потреби постійного удосконалення професійних знань, умінь, навичок та їх педагогічної майстерності; розвиток творчої ініціативи, реалізація особистісного творчого потенціалу кожного студента; подальший розвиток дослідницьких умінь у конкретній професійній діяльності» [5, с. 226].

Як бачимо із викладеного, педагогічна практика є повноцінним елементом підготовки фахівця, відповідно до своєї спеціалізації, яке полягає у наданні можливості самостійно здійснювати завдання спираючись на теоретичні знання та здобуті навички під час навчання.

Звернемося до педагогічних поглядів Ф. Фребеля, який неодноразово наголошував, що кожна дитина заслуговує на увагу вихователя та особливий підхід. Підготовка майбутніх педагогів для використання фребелівських методик в інклюзивному середовищі в закладі вищої освіти повинна бути комплексною та спрямована на набуття студентами ряду професійно-ціннісних підходів: визнання цінності особистості дитини, незалежно від її особистих особливостей і порушень; спрямованість на розвиток особистості дитини в цілому, а не лише на досягнення освітнього результату; усвідомлення власної відповідальності як носія культури та її транслятора для дітей з особливостями психофізичного розвитку. Підготовка також має включати розвиток професійних та особистісних якостей, включаючи співчуття, емпатію, толерантність, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю і саморегуляції. Крім цього, здобувачі освіти повинні розвивати професійно-особистісні навички, такі як творчий підхід до вирішення проблем, креативність, а також вміння дотримуватися конфіденційності особистих таємниць вихованця. Одним із ключових аспектів є інклюзивна компетентність, яка гарантує можливість майбутнім вихователям дошкільних закладів проводити моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей. Вони повинні застосовувати особистісно-орієнтований підхід, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, та створювати умови для успішного включення дітей з обмеженими можливостями в освітнє середовище [4, с. 79].

Розглядаючи вказану проблему, О. Коржук також виявила не менш важливий, психологічний аспект підготовки майбутнього педагога під час відповідної практики: «Однією з важливих умов і засобом професійної підготовки та формування професійної компетентності психолого-педагогічною наукою традиційно розглядається педагогічна практика студентів. Оволодіння педагогічною діяльністю та формування готовності до неї можливі лише за умови взаємопроникнення теоретичної та практичної

підготовки, адже жоден з компонентів готовності не можна сформулювати лише в умовах навчально-виховного процесу в аудиторіях вищого навчального закладу. Педагогічна практика розв'язує наступні завдання: забезпечує фундаментальний науковий всебічний розвиток особистості; впливає на психолого-педагогічну підготовку; сприяє виробленню умінь та навичок професійної діяльності; формує розуміння необхідності володіти навичками неперервної освіти; розвиває здібності спілкуватися з дітьми, колегами, батьками» [2, с. 79].

Отже, як можемо помітити, практична складова навчання у формі педагогічної практики передбачає не тільки закріплення теоретичних знань, а також і морально-психологічна підготовка здобувачів до відповідної форми діяльності.

Важливим питанням щодо важливості проведення педагогічної практики полягають у принципах, які закладені в неї. Принципами є відповідні ідеї, на яких орієнтується подальша організація проведення педагогічної практики.

У даному питанні ми погодилися із пропозицією О. Бреславської. Вчена окреслила наступні принципи: «– особистісно орієнтований характер підготовки студента; – неперервність, систематичність педагогічних практик, що проводяться протягом всього періоду навчання студентів за наскрізною програмою, з поступовим ускладненням завдань, змісту, форм і методів її проведення від курсу до курсу; – зв'язок практики з вивченням теоретичних дисциплін, єдність науково-теоретичного і психолого-педагогічного обґрунтування практики і реалій навчально-виховної діяльності школи; – творчий характер практики; залучення студентів до пошуково-дослідницької діяльності, до вирішення конкретних педагогічних проблем і ситуацій, що виникають під час практики; – змістовий зв'язок практики з елементами лабораторних завдань, практичних робіт, курсових і дипломних робіт; – комплексний характер практики, що передбачає здійснення міжпредметних зв'язків психолого-педагогічних і фахових дисциплін, співвідношення різних видів діяльності студентів у школі; – інтеграція ВНЗ і освітніх установ, де здійснюється практика; – диференціація й індивідуалізація змісту і організації педагогічної практики з урахуванням специфіки факультету, особливостей студентів, конкретних умов роботи університету і школи; – інноваційний підхід та впровадження педагогічних технологій у практичну підготовку студентів» [1, с. 55].

Вказані принципи повною мірою висвітлюють сутність і принцип проведення педагогічної практики. Вказані принципи знову акцентують увагу на зв'язку теорії та практики, а отже відповідають сутності і завданням проведенню педагогічної практики.

Отже, педагогічна практика в інклюзивному середовищі є важливим етапом підготовки майбутніх фахівців вказаної спеціальності, який дозволяє поєднати теоретичні знання, із практичними навичками та знаннями, здобутими не тільки під час навчання, але і безпосередньої роботи здобувача у якості фахівця. Поєднання теорії і практики є важливим аспектом навчання майбутніх педагогів, а педагогічна практика, на нашу думку є важливим елементом навчання майбутніх фахівців за ідеями Ф. Фребеля.

Список використаних джерел:

1. Бреславська О., Макаревич І. Сучасні підходи до створення організаційно-педагогічних умов педагогічної практики студентів внз. *Збірник наукових праць: зб. наук. Праць. № 1. 2014.С. 54-55* URL: <http://znp.udpu.edu.ua/article/view/197512>
2. Коржук О. Педагогічна практика як складова професійної підготовки компетентного вихователя. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. № 29, 2013. С. 77-82.*
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19227/Korzjuk.pdf?sequence=3>
3. Підгурська В.Ю. Педагогічна практика як важлива передумова становлення майбутнього вчителя-класовода. *Вісник житомирського державного університету Сер. педагогічні науки: зб. наук. праць. № 68. 2013. С 3-7.* URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9444/1/1.pdf>
4. Стасюк Д.О. Підготовка майбутніх вихователів до використання дарунків Ф. Фребеля в інклюзивному освітньому середовищі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: зб. наук. праць. № 73. 2020. С. 78-81.*
URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32577/Stasiuk.pdf?sequence=1>
5. Уйсімбаєва В.В. Вплив педагогічної практики на формування професійної компетентності майбутнього педагога. *Наукові записки кафедри педагогіки: зб. наук. праць. № 28. 2012. С. 223-228.* URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/3637/3203>

УДК 37.02

Макарова А.П.
здобувачка освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Дошкільна освіта», Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО НАБОРУ «ДАРИ ФРЕБЕЛЯ» В КОНТЕКСТІ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Широке обговорення і подальше впровадження нової концепції розвитку дошкільної освіти в Україні, оновленої редакції Базового компоненту

дошкільної освіти висуває нові вимоги щодо організації навчання дошкільників.

Освітня діяльність має базуватися на основі індивідуальних особливостей дитини у постійній співпраці з дорослими, забезпечувати умови для підтримки ініціативи, повноцінного розвитку малечі за допомогою численних інтегрованих операцій, з урахуванням реалізації провідної діяльності [3, с.23].

На наш погляд, ідеальним поєднанням вище представлених вимог є система педагогіки Фрідріха Фребеля, як унікальний, самобутній феномен практики дошкільного виховання, що і зумовило вибір теми статті.

Фрідріх Фребель є засновником перших в світі дитячих садків, завдання яких колосально відрізнялися від популярних, на той час, притулків. Основну мету педагог вбачав у сприянні розвитку природних здібностей дітей. Особливе ставлення до людського скарбу підкреслює і назва посади виховательок – «садівниця», що турботливими обіймами огортає маленьку квіточку, зрошуючи її в любові [3, с.87].

Дитячі садки орієнтовані на гармонійний розвиток кожної дитини, саме тому, в них створюється особлива атмосфера, що спонукає вихованців до свободи спілкування, самовираження, толерантності і рівній повазі до абсолютно всіх дітей. І тут ми звертаємо увагу не тільки на індивідуальні особливості вихованців, розвиток яких прийнято вважати нормотиповим, а, перш за все, дітей з особливими освітніми потребами.

Чисельний показник серед категорії особливих дітей належить «дітям дощу», тобто тим, що мають розлади аутистичного спектру.

Розлади аутистичного спектру являють собою відхилення психічного розвитку, що характеризуються порушенням соціальної взаємодії і спілкування, повторюваними і стереотипними моделями поведінки і нерівномірним інтелектуальним розвитком.

Симптоми аутизму можуть проявлятися в ранньому дитинстві, хоча причина його виникнення і досі залишається до кінця не вивченою.

Здібності і потреби людей, які страждають на аутизм, можуть бути різними і з часом змінюватися. Одні з таким діагнозом здатні жити самостійним і продуктивним життям, інші – набувають важких форм інвалідності і потребують довічного догляду та підтримки. Аутизм часто негативно відбивається на можливостях здобуття освіти чи працевлаштування. Крім того, для членів сімей людей, які страждають на аутизм, обов'язки з догляду та підтримки часто можуть бути джерелом значних труднощів. Відношення суспільства та рівень підтримки з боку місцевих та національних органів влади є важливими факторами, що визначають якість життя.

За офіційними даними Всесвітньої організації охорони здоров'я кожна сота дитина має розлади аутистичного спектру. 90-ті роки ХХ століття відзначились детальним вивченням дітей дощу, їх специфічних особливостей, логіки їх розвитку, а також, пошуку першопричин дизонтогенезу. Пошуку відповідей на ці питання присвятили свої праці чимало закордонних вчених, серед яких L. Wing, E. Ornitz, B. Hermelin & N.O'Connor, F. Volkmar, H. Tager-Flusberg, C. Lord. Українські дослідники продовжують працювати над проблемами виникнення і корекції розладів аутистичного спектру. Серед них Я. Багрій., І. Марценківський, К. Островська, О. Романчук, Г. Смоляр, В. Тарасун, Г. Хворова, А. Чуприков, Д. Шульженко та ін.

Багато вчених приділяють особливу увагу розвитку сенсорних систем «дітей дощу», що надає змогу ліпше відчувати, побачити, розпізнати і зрозуміти навколишній світ. В зазначеному напрямі педагогіка Ф. Фребеля також містить значні потенційні можливості, адже спираючись на філософську систему Ф. Гегеля, Ф. Фребель підкреслював внутрішній зв'язок речей, і був впевнений, що будь-яка річ здатна відкрити дитині всі закони світу. Поклавши за основу принцип природовідповідності, педагог дійшов резонансного, на той час, висновку, що дитяча гра несе у собі величезне виховне і освітнє значення. Ф. Фребель називав гру «дзеркалом життя» і «вільним проявом внутрішнього світу». Для організації ігрової діяльності та пізнання дітьми оточуючого світу ним було створено ігровий набір, який отримав назву «Дари Фребеля».

Прагнення дітей з аутизмом уникнути контакту з довкіллям, особливий специфічний мовленнєвий розвиток, а також розвиток нервової системи, проблеми особистісного характеру (такі як негативізм, агресія, стереотипія та інші) утруднюють «встановлення контакту» з оточуючим світом і, відповідно, пізнання його законів[2, с.76]. Унікальний дидактичний матеріал «Дари Фребеля» дозволяє інтегрувати світ дітей і дорослих та може бути ефективно використаний при побудові корекційно-розвивальної роботи з аутичними дітьми. Розглянемо цей набір та можливості його використання з означеною категорією дітей.

Перший «дар» – різнокольорові текстильні м'ячики.

Гра з м'ячами всіх кольорів веселки і білим, тренують зосередженість, просторові орієнтири, а також тактильні відчуття, адже м'ячики дуже м'якенькі і абсолютно безпечні, тож підходять для ігор з дітьми раннього віку, із порушеним інтелектуальним розвитком або схильних до агресії.

Величезним плюсом виступає і те, що для здійснення кожного руху потрібно по-особливому вести руку, що розвиває сенсомоторну координацію.

Другий «дар» – шар, куб і циліндр.

Кардинально різні геометричні фігури дозволяють чітко побачити

відмінності, наприклад: куля котиться, а кубик-нерухомий і має ребра, циліндр виявляє різні властивості залежно від свого положення.

Наступні чотири дари Фребеля – це куб, який педагог розділив на дрібні кубики і призми. Зазвичай, вони використовуються як конструктор для зведення споруд. Так дошкільники отримували уявлення про ціле і його частини. П'ятий і шостий дар дозволяють створювати складніші архітектурні конструкторські елементи. Третій-шостий дари, виступають у ролі своєрідного мультиприладдя, покликані поліпшувати координацію рухів, знайомити з прислівниками на позначення простору (над, під, вгорі, внизу тощо) та з поняттями довжини і ширини [1, с.76].

Дидактичні матеріали Ф. Фребеля відрізняються не лише простотою, а й відповідають різноманітним особливостям дитячого розуму і творчості, а також, хисту до певного виду діяльності. Набір можна використовувати на всіх етапах корекційно-розвиваючої роботи з аутичними дітьми:

- 1) встановлення емоційного контакту;
- 2) стимуляція активності, спрямованої на взаємодію, зняття страхів, усунення агресії та самоагресії;
- 3) формування цілеспрямованої поведінки.

Важливим нюансом при побудові корекційного процесу є те, що педагог повинен орієнтуватися на реальні можливості дитини. Корекційна робота повинна вестись у кількох напрямках одночасно, серед яких одним із пріоритетних є ігрова діяльність (уміння та бажання дитини грати) [1, с.110]. Імпламентуючи досвід Ф. Фребеля у сучасність, вважаємо доцільним використання ігрового набору під час формування таких форм ігрової поведінки дітей з розладами аутистичного спектру:

- маніпулятивна гра (катання, обмацування, підкидання іграшки, не зважаючи на її «функції»);
- упорядкування (класифікація предметів, розкладання їх в ряди тощо);
- функціональна гра (гра з конструктором або його частинами, відповідно до функцій (наприклад, будує з кубиків будинок);
- символічна гра (використання одного об'єкту, замість іншого(наприклад, дитина замінює новорічну ялинку конусом); наділення об'єкту певними властивостями, яких той не має («У цього яблучка червоний бік»)[2, с.220].

Враховуючи рекомендації Ф. Фребеля, доцільно розпочинати роботу з «дітьми дощу» з найелементарніших завдань:

- Спостереження та відтворення предметно-ігрових дій дорослого.
- Обігравання іграшок.

- Виховання емоційного ставлення до збірно-розбірних ігор.
- Виховання інтересу до рухливих ігор.
- Заохочення дітей до участі в інсценувальній діяльності.
- Заохочення малечі до спільної гри за правилами.

Доцільно наголосити, що сучасна корекція порушення обов'язково проходить комплексно: спеціалісти корекційної освіти допомагають розставляти пріоритети, скласти список актуальних завдань, віддавши «пальму першості» найбільш нагальним. Використання елементів системи Фрідріха Фребеля у корекційно-розвитковій роботі з дітьми аутистами, індивідуальних та групових заняттях, підтримка та розуміння з боку сім'ї – забезпечить дитині максимально комфортні можливості для її всебічного розвитку та ефективній корекції порушення, у кожному конкретному випадку.

Список використаних джерел:

1. Бази́ма Н. В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Київ: Літера ЛТД, 2019. 144 с.
2. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Житомир: Вид-во «Волинь», 2008. 232 с.
3. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади. К.: Педагогічна думка, 2007. 458 с.

УДК 376.091.2:342.951:37

Чекан О.І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедри дошкільної та спеціальної освіти
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Один з найважливіших аспектів забезпечення прав освіти дітей з особливими освітніми потребами – це правове регулювання цієї сфери. У нашій країні існує законодавство, що регулює права дітей на якісну освіту і встановлює обов'язки держави забезпечити доступ до освіти для дітей з особливими освітніми потребами.

А саме, в Україні є Конституція [5], яка гарантує право на освіту для всіх громадян. Крім того, є закони, які стосуються освіти дітей з особливими освітніми потребами, такі як: Закон «Про освіту» [2], Закон «Про освіту осіб з особливими потребами» [1], Закон «Про основи здоров'я людини» [3], Закон «Про соціальну захищеність інвалідів в Україні» [4] та інші нормативно-правові акти. Ці закони встановлюють правила і стандарти, які повинні бути враховані при організації освітнього процесу для дітей з ООП.

Відповідно до Конституції, кожен громадянин України має право отримувати освіту. Закон «Про освіту» [2] передбачає, що діти з ООП мають право на доступну та якісну освіту, а також на додаткову підтримку, яка допоможе їм здобути освіту на рівні, який відповідає їхнім здібностям та потребам.

Згідно з Законом «Про основи здоров'я людини» [3], держава зобов'язана забезпечити умови для збереження та зміцнення здоров'я дітей, зокрема, тих, які мають ООП.

Закон «Про соціальну захищеність інвалідів в Україні» [4] визначає соціальні та правові гарантії для інвалідів, серед яких є і діти з ООП. Зокрема, діти з ООП мають право на безкоштовну медичну допомогу, реабілітацію та інші соціальні послуги.

Окрім цього, існують інші нормативні акти, які регулюють освіту дітей з ООП, зокрема: Положення про організацію навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з особливими освітніми потребами:

- Затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 27.08.2019 № 1002 [7].

- Лист Міністерства освіти і науки України про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році, від 06.09.2022 № 1/10258-22, встановлює вимоги до організації освітньо-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з ООП, зокрема щодо створення спеціальних умов для навчання та забезпечення необхідної технічної бази та обладнання [6] і т.д.

Одним із важливих документів, що стосуються освіти дітей з ООП, є «Стратегія реформування освіти в Україні на період до 2021 року» [9]. Цей документ передбачає розвиток інклюзивної освіти як одного з головних пріоритетів державної політики. На сьогодні у нашій країні діє ряд програм і проектів, які мають на меті забезпечити якісну освіту для дітей з ООП. Наприклад, програма «Інклюзивна освіта», яка передбачає розвиток інклюзивної освіти в українських школах та інших освітніх закладах [8]. Програма передбачає проведення ряду заходів, спрямованих на розвиток

інклюзивної освіти, зокрема, надання методичної та практичної допомоги педагогам, оновлення освітніх програм та матеріалів для дітей з особливими потребами, організацію підготовки спеціальних педагогів, які працюють з цією категорією дітей.

Однак, незважаючи на наявне законодавство та програми, інклюзивна освіта в Україні залишається великим викликом для держави, батьків та спеціальних педагогів. Багато дітей з ООП все ще не мають доступу до якісної освіти через відсутність необхідного обладнання, кваліфікованих спеціальних педагогів та інших ресурсів.

Отже, законодавче та нормативно-правове забезпечення освіти дітей з ООП – це дуже важлива тема, яка вимагає більшої уваги та підтримки від держави та суспільства в цілому. Нам потрібно працювати разом, щоб забезпечити якісну освіту для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту осіб з особливими потребами» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення: 26.03.2023)
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19 // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 26.03.2023)
3. Закон України «Про основи здоров'я людини» : Закон від 19.11.2010 р. № 2801-VI [Електронний ресурс]. – Київ : Верховна Рада України, 2010. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-17>.
4. Закон України «Про соціальну захищеність інвалідів в Україні» : Закон від 21.03.1991 р. № 875-XII [Електронний ресурс]. – Київ : Верховна Рада України, 1991. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Парламентське видавництво, 1996. – 55 с.
6. Лист Міністерства освіти і науки України про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році (№ 1/10258-22 від 06.09.2022) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci.i>
7. Положення про організацію навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з особливими освітніми потребами, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 27.08.2019 № 1002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/2021/01/18/polozhennya-pro-organizaciyu-navchalno-vihovnogo-procesu-v-zagalnoosvitnih-navchalnih-zakladah-dlya-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-27-08-2019-.pdf>.
8. Програма «Інклюзивна освіта» : затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 27.07.2017 р. № 1009 // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/inklyuzivna%20osvita/prohrama-inklyuzivna-osvita.pdf> (Дата звернення: 26.03.2023)

9. Стратегія реформування освіти в Україні на період до 2021 року : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 р. № 65-р // Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/3/10-strategiya-reformuvannya-osviti-2021.pdf> (Дата звернення: 26.03.2023)].

УДК 373:376-056

Яковлева С.Д.,
*докторка псих. наук,
професорка, професорка кафедри
спеціальної освіти ХДУ*

ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКА НА ДОПОМОГУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Сьогодні диктує нові правила та методики щодо виховання нового молодого покоління. Але не можна не використовувати ідеї, які були запропоновані відомими науковцями та вчителями щодо виховного процесу дітей. Особливої уваги потребують діти з порушенням психофізичного розвитку. Вони потребують соціалізації, яка неодмінно пов'язана з вихованням, розвитком естетичних цінностей та загальним психічним розвитком дитини.

Ідеї Ф. Фрєобеля, який вважав виховання основним процесом, а ігрову діяльність як ведучу у дитячому віці, ми широко використовуємо і сьогодні. Розвиток дитячої психіки поєднується з розвитком фізичного здоров'я дитини, на що зауважував Ф. Фрєобель у своїй теорії розвитку дитини.

Найбільшу частину дітей з порушенням інтелектом складають діти з труднощами у навчанні або діти з затримкою психічного розвитку. Це велика і цікава за своїми особливостями група дітей, які потребують значної уваги та особливої участі у розвитку.

Дошкільний вік характеризується переважанням ігрової діяльності. згодом, коли дитина вступає до школи, ця ігрова діяльність змінюється навчанням, хоча ігрова діяльність не усувається з життя дитини і вона ще довго буде займати чимале місце у її житті. Гра є тією основою життя, яка пізніше замінюється суспільними відносинами, а для дітей – це школа навчання. Діти здобувають певний досвід взаємовідносин, стосунків, вчать певним правилам

поведінки. Але гра також не стоїть на місці. Вона з кожним новим етапом життя дитини набуває свого розвитку [6].

Загальна незрілість психіки дитини із затримкою психічного розвитку певним чином виявляється в сюжетно-рольовій грі і накладає на неї свій відбиток.

Спеціально проведені дослідження О.С. Слепович, Л.В. Кузнецової, Н.Ю. Борякової показали, що всі компоненти рольової гри у старших дошкільників із затримкою психічного розвитку виявляються не сформованими: сюжет гри не виходить за межі побутової теми, важко виникає задум гри, сюжети подібні до стереотипів, зміст гри, відносини між дітьми, способи спілкування і дії, збіднені ролі [1].

Рольові відносини відрізняються імпульсивністю, в процесі гри діти мало спілкуються з однолітками, ігрові об'єднання нестійкі, часто виникають конфлікти. Крім цього у всіх старших дошкільнят з ЗПР відзначається різко знижена активність в самостійній грі, відсутність або досить нестійкий прояв інтересу до іграшок. На цьому етапі розвитку діти з ЗПР не можуть самостійно організувати спільну діяльність в рамках сюжетно-рольової гри.

Для організації ігрової діяльності і, зокрема, конкретної гри, дітям необхідна допомога дорослих, які і є її організаторами. Діти з ЗПР не можуть чітко визначити тему гри, об'єднатися в ігрове співтовариство, в них виникають труднощі в розподілі ролей і виборі ігрового матеріалу, а також у розвитку сюжету, тому всім цим займається дорослий, який допомагає в організації.

Отже, для старших дошкільнят з ЗПР можлива ігрова діяльність, яка являє собою діяльність поруч або діяльність разом. За труднощами у створенні уявної ситуації в грі дошкільнят з ЗПР стоїть бідність образної сфери: недостатня узагальненість знань і уявлень, які були набуті в процесі життєвого досвіду, труднощі в довільному оперуванні даними безпосереднього життєвого досвіду, мала емоційна забарвленість дій. У зв'язку з цим у них помітно знижена потреба в ігровій діяльності. Діти з ЗПР воліють грати у найбільш прості ігри, характерна для старшого дошкільного віку сюжетно-рольова гра, що вимагає виконання певних правил здійснюється ними в обмеженій формі: вони зісковзують на стереотипні дії, часто прості маніпуляції іграшками, в цілому гра носить процесуальний характер. Діти фактично не приймають відведеної їм ролі і, отже, не виконують функцій, покладених на них правилами гри.

Дослідження О.С. Слепович показали, що у старших дошкільнят з ЗПР з різним ступенем вираженості за рівнем сформованої ігрової діяльності зустрічаються свої специфічні особливості оволодіння грою [1]. Можна сказати, що гра старших дошкільнят з ЗПР перебуває на самому нижчому шаблі

розвитку і відповідає грі дитини молодшого дошкільного віку, що не має жодних порушень. У міру розвитку дитини, у міру роботи фахівців з дитиною ігрова діяльність до початку навчання дитини в школі, набуває рис провідної діяльності.

Характерною особливістю ігрової діяльності дітей з ЗПР, на відміну від дошкільників з порушенням розумового розвитку є те, що діти з ЗПР завжди використовують у грі ті предмети та іграшки, які вони люблять і тому у їх діях відзначається правильна орієнтованість на властивості використовуваних об'єктів.

Таким чином, ігрова діяльність дошкільнят з ЗПР своєрідна, вимагає корекції і правильно організована систематична робота з дітьми з корекції сюжетно-рольової гри допоможе швидкому і повноцінному її розвитку. Щодо розвитку ігрової діяльності старших дошкільників із затримкою повторюють дії дорослих, а саме: дівчатка копіюють дії матері, хлопчики – батька. Наявність у сім'ї дітей старших за віком спонукає до сумісної ігрової діяльності менших за віком діточок.

Головним у розвитку є мотивація дитини до активних дій. При цьому не слід забороняти дублювання дій дорослих, а навпаки заохочувати дитину у сумісній грі та сумісних діях, давати можливість розвивати свою творчу уяву, допомагати, якщо дитина не все змогла зробити самостійно. Дитина вчиться по наслідуванню. Вона повторює вже знайомі елементи гри і завдяки цим прийомам можна навчити дитину певним навичкам, впливаючи на її уяву. При використанні під час гри вже знайомих предметів, діти включають свою фантазію і вигадують нові сюжети ігрової діяльності. Кожен раз дитина знайомиться з новою іграшкою і, якщо вона їй полюбилася, то дитина довго буде з нею бавитися. Ігрова діяльність триває протягом всього дошкільного періоду. Гра є творчою діяльністю дошкільника із ЗПР. Отже, крім дидактичних і рухливих ігор є ще творчі ігри. Така гра вказує на розвиток творчості з наявністю різних образів [5].

Творча гра також сприяє розвитку ігрового задуму, являється засобом естетичного виховання та індивідуальної роботи з дітьми. Діти із ЗПР краще виконують завдання, якщо гра побудована на відомому для них змісті. Таким чином діти пізнають навколишній світ, повторюючи вже пізнане та поглиблюючи свій життєвий досвід. Стан обізнаності дитини з навколишнім дозволяє урізноманітнити її ігрову діяльність. Дитина у грі програє ролі, які її зацікавили найбільше, а серед них це роль мами, лікаря, вихователя, танцівниці, співачки тощо. Дитина наслідує те, що вона бачила і те, що їй до вподоби.

Вік дитини та її ігри показує рівень розвитку дитини. Розвиток дітей з ЗПР відрізняється ігровою діяльністю від дітей з нормативним розвитком. Це

обумовлено меншим запасом знань, більш слабкою спостережливістю, недорозвиненням емоційно-вольових якостей та невмінням керувати своєю поведінкою. Тому таким дітям важче, ніж з нормативним розвитком здійснювати ігрові дії та якісно включатися у гру з однолітками [2].

Діти з затримкою психічного розвитку значно важче засвоюють рольові ігри. В цієї групи дітей розподіл ролей відбувається значно пізніше з одного боку та вони є одноманітніше та зі збідненим сюжетом з другого боку. Діти з затримкою психічного розвитку не дотримуються правил гри, не можуть застосовувати потрібні іграшки, часто виявляють агресію до оточуючих дітей, що призводить до небажання дітей з нормативним розвитком приймати їх до своєї ігрової діяльності. Дуже цінною є здатність дитини займатися діяльністю, яка є цікавою для дитини. Цю рису потрібно розвивати та заохочувати. Треба пам'ятати, що діти з затримкою психічного розвитку дуже швидко втомлюються за рахунок слабкості вищих нервових процесів. І якщо дитина припиняє активну ігрову діяльність, то зрозуміло, що вона потребує відпочинку.

Зазвичай, далеко не в усіх дітей із затримкою психічного розвитку спостерігається недорозвиненість у ігровій діяльності. Частина дітей можуть виконувати прості ролі під час гри з однолітками, але вони рідко можуть виконувати правила гри [5].

Таким чином, коли мова йде про розвиток ігрової діяльності дітей з затримкою психічного розвитку, потрібно пам'ятати про необхідність навчання її та дотримання умов та правил ігрової діяльності. Це спонукає батьків, вихователів, дефектологів до необхідності більш частішої гри з дітьми, при цьому з ініціативою дорослого щодо установалення правил та вимог до ігрової діяльності, що буде мотивувати ініціативу дитини. В такому випадку діти будуть задавати більше питань щодо виконання тієї чи іншої ролі у грі, будуть радитися їй, таким чином буде здійснюватися розвиток дитини через спілкування та ігрову діяльність з дорослими [3].

Діти з затримкою психічного розвитку відрізняються складністю регуляції своєї поведінки, а саме: вони не можуть послідовно та логічно виконувати певні, необхідні під час гри дії, що вимагає повторення певних дій та тлумачення їх дитині.

Рухливі ігри вимагають, як правило, швидкої реакції дитини, тому для кожної дитини потрібно добирати ті ігри, які відповідають її психофізіологічним можливостям і поступово їх ускладнювати з метою розвитку, як вважають фахівці: від простого до складного.

Підсумовуючи ігрову діяльність дітей із ЗПР, можна зазначити, що дитячі ігри є тим джерелом розвитку, який в подальшому приведе до соціалізації

дитини, а щирість та сумісна гра дозволять ще більш зблизитися дитині з однолітками та батьками [5]. Таким чином, ідеї Ф. Фрьюбеля пронизують весь психічний розвиток дитини і формують її соціалізацію.

Список використаних джерел:

1. Кротенко, В. І.; Омельян, А. С. Особливості ігрової діяльності дітей з ЗПП дошкільного віку URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7664>
2. Логвінова І. П., Кучеренко Ю. О. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (корекція особистісного розвитку) для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із затримкою психічного розвитку – Київ, 2016.
3. Обухівська А.Г., Ілляшенко Т., Жук Т. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі – К.: Редакції загальнопед. газет (Бібліотека «Шкільного світу»), 2012. – 128 с. 301
4. Прохоренко Л.І., Бабяк О.О., Засенко В.В., Ярмола Н.А. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: навчання та супровід: навчально-методичний посібник – Харків: Вид-во «Ранок», 2020. – 160с.
5. Сулаєва Н.В., Федорович Л.О. Мистецькі ігри в корекційній роботі з дітьми з обмеженими психічними й фізичними можливостями: навчальний посібник – Кременчук: Християнська Зоря, 2010. – 164с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ ЗДО НА ЗАСАДАХ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ

УДК 378:355.422(477)

Акімов В. Ю.,

здобувач наукового ступеня доктора філософії PhD,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В умовах агресії росії проти України постає нагальна потреба проектування безпечного та недискримінаційного освітнього середовища закладів вищої освіти. На думку української вченої О. Єжової, освітнє середовище – це складна система, яка містить три основні блоки: матеріально-технічний, освітній і комунікативний. Матеріально-технічний блок складається з просторово-предметної складової, інфраструктури закладу освіти, його матеріально-технічної бази, рівня оснащення сучасними інформаційними технологіями. Освітній блок охоплює зміст, форми й методи навчання й виховання, а комунікативний – відносини між здобувачами освіти та педагогічними колективами й загалом, і всередині кожного з них окремо [1].

Вивчаючи освітнє середовище закладу вищої освіти (далі – ЗВО) в ідеалістичному розрізі, можна стверджувати, що це найкращий спосіб організаційно-педагогічної та наукової взаємодії суб'єктів освітнього процесу, який сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців різних сфер діяльності. Однак не варто нехтувати й іншими рисами освітнього середовища ЗВО, де структурована система організаційних і дидактичних заходів сприятиме формуванню негативного «мікроклімату» для виникнення проявів інформаційного насильства.

З метою визначення уточнення ролей учасників освітнього процесу в контексті потенцій виникнення інформаційного насилля доцільно окреслити систему освітнього середовища ЗВО в інформаційному аспекті. Проведення такого аналізу передбачає ідентифікацію механізмів взаємодії учасників освітнього процесу, їхньої регулярності та тривалості. Ступінь зв'язку учасників освітнього середовища ЗВО відзначається різною вираженістю, тривалістю й регулярністю.

Взаємозв'язок між потенційними суб'єктами та об'єктами в освітньому середовищі ЗВО відбувається на різних етапах та охоплює:

Навчально-наукову складову освітнього середовища – проведення лекційних, практичних, лабораторних і семінарських занять; попередній, поточний і підсумковий контроль компетентностей здобувачів вищої освіти; проведення консультацій із певних навчальних дисциплін; організація екскурсій та інших позакласних освітніх заходів; науково-дослідна робота.

Організаційну складову освітнього середовища – взаємодія здобувачів вищої освіти з працівниками адміністрації ЗВО (співробітники деканату та інших відділів), самостійна робота здобувачів вищої освіти (співдія з працівниками бібліотеки, лабораторій і т. ін.).

Спортивну та культурну складову освітнього середовища – участь здобувачів освітнього процесу у спортивних секціях, змаганнях; гуртках і заходах не навчального й не наукового характеру, розважального або мистецького типу.

Побутову складову освітнього середовища (для учасників, котрі мешкають у студентських приміщеннях зі спільним проживанням) – взаємодія з персоналом гуртожитків; спільні житлово-побутові умови проживання здобувачів вищої освіти.

Неформальну складову освітнього середовища (не регламентовану нормативно-законодавчими актами або положеннями ЗВО) – участь у культурних, політичних, мистецьких чи інших організаціях, які не входять до структури ЗВО, однак відіграють важливу роль у професійному становленні здобувача вищої освіти.

Очевидно, що окреслений перелік потенційно можливих актів взаємодії учасників освітнього середовища ЗВО певною мірою є базовим, який охоплює найбільш характерні етапи взаємодії потенційних суб'єктів та об'єктів інформаційного насилля.

Наступний етап інтерпретації інформаційного насилля у ЗВО – визначення типових джерел його виникнення. Розглянемо основні:

Внутрішні структурні підрозділи ЗВО, які реалізуються через публікацію розпоряджень, наказів, указівок зі сторони різних служб і відділів, деканатів і т. ін.

Засоби масової інформації місцевого, державного та міжнародного рівня, що є публічними й загальнодоступними для всіх учасників освітнього середовища (переважно друкована преса, телеканали, радіостанції).

Інтернет-джерела розповсюдження інформації (інтернет-портали, розважальні вебресурси, спеціалізовані тематичні вебресурси).

Соціальні мережі та месенджери, які дозволяють обмінюватися інформацією в закритих групах через забезпечення різного рівня конфіденційності та безпеки учасників.

Масові заходи, котрі проходять у межах або поза межами ЗВО, що безпосередньо стосуються освітнього середовища у просвітницьких або розважальних аспектах [2].

Таким чином, створення безпечного освітнього середовища ЗВО як проєкція цілісної системи передбачає формування морально-особистісних цінностей учасників освітнього процесу, налагодження психологічного клімату у педагогічному та студентському колективах, дотримання демократичного стилю управління, надання відповідного предметно-просторового, інформаційного і змістово-методичного забезпечення освітнього процесу та належних матеріально-технічних умов ЗВО [3].

Проведені й описані наукові пошуки не розкривають повною мірою питання зі створення безпечного освітнього середовища закладу вищої освіти в умовах сьогодення, однак їхні результати виступають вектором подальших досліджень у царині профілактики інформаційного насилля у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Єжова О. Теоретичні підходи до визначення превентивного виховного середовища. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2013. № 10. С. 153–158.
2. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти : монографія. Дзьобань О. П., Пилипчук В. Г. / За заг. ред. проф. В. Г. Пилипчука. Харків : Майдан, 2011. 244 с.
3. Сойчук, Р. Л. *Виховання національного самоствердження в учнівської молоді*: монографія. 2016, Рівне: О. Зень. 416 с.

УДК 373.32: 373.2

Анісімова О.Е.
кандидат педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки
та психології дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

МОЖЛИВОСТІ ТРАНСФОРМУВАННЯ ФРЕБЕЛІВСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДО СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Значущою для теорії та практики дошкільної освіти є педагогічна система Фрідріха Фребеля – автора ідеї суспільних закладів для дітей. Ці ідеї

стали революційними для кінця XVIII та початку XIX століття. Згодом вони набули популярності у різних країнах світу і наразі мають універсальне педагогічне значення та методичну цінність.

Метою виховання Ф. Фребель визнавав сприяння розвитку природних здібностей кожної дитини із врахуванням наявності у них початкових духовних спрямувань, почуттів та прагнень.

Спрямовувати «саморозкриття дитини» має виховання. Розкриття внутрішнього потенціалу дитини великою мірою залежить від впливу зовнішнього середовища. Різноманітні методи та засоби виховання відіграють ключову роль у стимулюванні розвитку здібностей, природних задатків і інтересів дитини.

У внутрішній сутності кожної дитини закладені інстинктивні потреби та потяги, які взаємодіють із зовнішніми умовами їхнього життя.

Людина здатна повноцінно жити в умовах складного суспільного життя завдяки врівноваженим протидійним чинникам. Сучасна педагогіка цей процес називає соціалізацією.

Саморозвиток, закладений у природі людині, спонукає до виявлення себе в зовнішніх діях – зображувальних, пізнавальних, мовних тощо. За твердженням німецького педагога, розвиток – це безперервний процес вияву руху внутрішньої сили людини. Творча самодіяльність, яка реалізується в зображувальній, ігровій, мовленнєвій та інших видах діяльності, покликана трансформувати досвід попередніх поколінь. З перших років вона носить своє життя у собі й власною діяльністю розвиває його із себе. Дитина освоює знання про навколишній світ завдяки своїм рухам і функціонуванню органів чуття. Проте, вона стає свідомою сутності своїх дій лише у той момент, коли досвід активує її внутрішні переживання.

Здатність передавати внутрішнє відчуття зовнішніми діями є ознакою того, що дитина переходить від періоду немовляти у власне період дитинства, вважає Ф. Фребель. Саме тому виховання має поєднувати обидва моменти, тобто робити зовнішнє внутрішнім і навпаки. Завдяки цьому, на думку Ф. Фребеля, люди розуміють себе і одне одного.

Творчість, почуття і думка є триединою єдністю існування дитини. Важливо, щоб дитина виявляла дію, відчуття і мислення одночасно.

Велика заслуга педагога в тому, що він визначив розвивальне, виховне та освітнє значення дитячої гри, її самостійне місце в системі дошкільного виховання, наполягаючи на ідеї, що саме в грі найкраще виявляються творчість і самодіяльність дитини. Ф. Фребель розробив дидактичний матеріал для ігор – «дарунки» (набір м'ячів, кубиків, цеглинок), що слугували символами зображення навколишнього життя [2, с.139].

Фребелівські ідеї мали значний вплив на розвиток дошкільного виховання, і хоч не всі визнавали та розуміли його систему, сьогодні педагогічну концепцію німецького вченого намагаються втілити в життя все більше дошкільних закладів України.

Актуальними залишаються ідеї Ф. Фребеля щодо гуманного ставлення до виховання, його розвивальний та демократичний характер. Пріоритетною у вихованні залишається увага до індивідуальності дитини.

Процес упровадження фребелівської концепції розуміється нами як усвідомлення алгоритму системи взаємопов'язаних дій.

Згідно з Галузевим стандартом вищої освіти в Україні, сучасне освітнє середовище надає пріоритет стратегії інноваційного розвитку вищої освіти, спрямованого на вихід за рамки традицій та активну адаптацію до соціального середовища. Ця стратегія покликана сприяти самовдосконаленню та творчій самореалізації особистості протягом всього життя. Збереження і поглиблення педагогічного досвіду є однією з умов підвищення конкурентоспроможності та гнучкості системи вищої освіти. Важливо забезпечити баланс між традиційними підходами та інноваціями у цьому процесі [1].

Одним із виявів трансформування є впровадження інноваційних методів, засобів, прийомів, що гарантуватимуть ефективніше вивчення передових педагогічних ідей та забезпечать нові якісні перетворення складових педагогічного процесу та його цілісності. Як наслідок – істотне підвищення результативності освітнього процесу.

Зміни, що відбуваються в системі дошкільної освіти, спрямовують педагогів на пошуки шляхів трансформування освітнього процесу.

Основну ідею процесу реформування визначено так: ефективність освітнього процесу може бути поліпшена за рахунок впровадження інноваційних ідей та технологій.

На прогресивну професійну діяльність педагога позитивно впливають: урахування настанов, ціннісних орієнтацій, потреб і можливостей педагогічних працівників. Необхідно дотримуватися соціально-педагогічних умов для просвітницького інформування. З метою розвитку інноваційних здібностей педагога повинні активно навчатися. Їх пріоритетом у професійній діяльності має бути готовність до сприйняття нових ідей, активна задіяність в інноваційних заходах.

Наскрізні ідеї освітніх концепцій в своїй основі передбачають недостатньо засвоєні педагогічною практикою проблеми.

Сутність процесу поширення педагогічних ідей полягає в тому, щоб історичні дослідження, що визначають цільову спрямованість освітніх змін,

були поєднані із значущими практичними досягненнями з метою їх позитивної трансформації.

Педагог здатний самоудосконалюватись та створювати результативну технологію за рахунок усвідомленого здійснення пізнавальної освітньої діяльності. В основі такої діяльності – зрозуміла, приваблива, особистісно важлива ідея, поєднана із власним професійним досвідом.

Свій великий талант, розум і ерудицію Ф. Фребель спрямував на те, щоб створити теорію навчання і виховання, яка б враховувала вікові можливості мислення дитини та встановлювала зв'язок між їх знаннями та вміннями.

Отже, модернізація дошкільної освіти в Україні пов'язана з впровадженням альтернативних концепцій, що базуються на комплексних моделях виховного процесу та їх методологічній єдності. Фребелівська педагогічна система втілює ідею гуманізації як для окремих аспектів освіти, так і для всієї дошкільної освіти загалом. Внесок видатних діячів науки та освіти у сучасну педагогічну діяльність надає чіткий світоглядний орієнтир для сучасних педагогів.

Список використаних джерел:

1. Галузеві стандарти вищої освіти. <https://uk.wikipedia.org>
2. Улюкаєва І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. К. Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.

УДК 372.32

Компаній Н.А.
директорка Херсонського закладу дошкільної освіти № 85
Херсонської міської ради
м. Херсон, Україна

СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ

Важливою складовою діяльності дошкільного закладу є природне розвивальне середовище, яке виступає матеріальною основою для здійснення екологічної освіти дітей дошкільного віку. Цю ідею вперше висловив видатний педагог I половини XIX століття, Фрідріх Вільгельм Август Фребель. Він закликав надавати можливість розвивати діяльність дитячої душі та відзначав, що лише через зовнішню активність можна дізнатися, на що здатна людина. Ф. Фребель підкреслював важливість «готувати дітей до діяльності у

зовнішньому світі з самого раннього віку, а не обмежувати їх лише внутрішньою діяльністю» [1, с. 39].

Німецький педагог багато говорив про важливість впливу на дитину природного довкілля. Він був переконаний, що саме природа є джерелом духовності, краси, естетики.

Сучасні педагогічні працівники закладів дошкільної освіти використовують у своїй роботі ідеї та рекомендації, проголошені майже двісті років тому. Зокрема, поради щодо облаштування квітників та городів у дитячих садках. Також актуальними залишаються методи та прийоми організації елементарних трудових дій дітей. Пропонується окремо облаштувати квітники ягідники, городи. Доречним було б оформити ці ділянки у формі овалу або прямокутника. Завдяки саме таким формам будуть задіяні одночасно усі діти групи. При цьому вихованці можуть працювати самостійно, по кілька осіб, допомагати один одному, взаємодіяти та спілкуватися.

У своїй книзі «Дитячий садок» Ф. Фребель пише: «Загальний простір має бути поділений на дві частини: частину для спільного й частину для дітей, які хотіли б мати свої окремі ділянки. Частина для спільного повинна бути такою, яка обіймає і ніби оберігає частину для дітей, а та у свою чергу, такою, що обіймається й оберігається» [3, с. 79].

Діти разом та при бажанні самостійно визначають, які саме рослини вони будуть висаджувати, у якій послідовності здійснювати догляд за ними. Адже попередньо вони вже ознайомлені із тим, як це треба робити. Тобто, практичні дії повинні закріплювати теоретичні знання.

Дуже важливо, на думку Фребеля, позначати, яка саме рослина висаджена і хто за нею доглядає. До сих пір на дитячих городах можна побачити картинки та підписи назв овочей та фруктів, фото або прізвища «господарів».

Представлені методичні рекомендації й понині використовуються в дошкільних закладах. У сучасній методиці ознайомлення із природою через працю в природі йдеться про наступне.

Праця в природі пов'язана з розширенням кругозору дітей та наданням їм доступних знань про рослинний і тваринний світ. Вони вчаться розуміти різноманітні процеси в природі, використовувати інструменти та знаряддя праці. За допомогою власних спостережень, діти починають усвідомлювати потреби рослин, тварин, птахів, комах та інших організмів. Також навчаються розуміти взаємозалежність між живими організмами та їх середовищем. Встановлюють різні закономірності та зв'язки, включаючи послідовні, тимчасові та причинні, які існують у природному середовищі. Діти усвідомлюють роль людини природному довкіллі.

Систематична колективна робота об'єднує дошкільників та сприяє розвитку їх старанності та відповідальності за виконану справу. Під час виконання елементарних трудових дій, таких як догляд за рослинами у саду, квітнику, ягіднику або в природному середовищі, діти також навчаються простим практичним навичкам використання сільськогосподарського інвентарю [1, с. 41].

Будь-яке розвивальне середовище складається із окремих елементів. Кожен предмет має своє призначення, виконує певну функцію. Центром еколого-розвивального комплексу закладу дошкільної освіти є екологічна кімната, «Куточок природи», «Зимовий сад», лабораторія, дослідницький майданчик.

Під час підготовки екологічних кімнат необхідно керуються вимогами до оформлення, наповнення і зонування кімнати. Вона повинна містити такі зони: навчання, колекцій, бібліотеки, релаксації.

Навчальна локація передбачає стіл для вихователя та зручні дитячі місця для занять малюванням, ліпленням, для занять з дидактичними посібниками. Положення столів не повинно копіювати шкільний клас. Бажано, щоб була створена обстановка для зручної взаємодії вихователя з дітьми, для партнерського спілкування. Діти повинні сидіти за столиками лише для того, щоб виконувати певну практичну роботу. Для участі в інших видах діяльності дітям пропонуються килимки, м'які подушечки, диванчики тощо [2, с. 27].

У «Центрі природних матеріалів» можна розмістити колекції ґрунтів, мушлів, водоростей, плодів дерев, насіння квіткових рослин, пір'я птахів тощо.

Для релаксації та усамітнення бажано оформити місце, де діти могли б милуватися кімнатними рослинами, акваріумом, невеличким фонтанчиком, альпійською гіркою. Тут діти можуть відпочити, займатися самостійними іграми, за бажанням доглядати за рослинами.

Отже, такі складові еколого-розвивального середовища, за умови грамотного оформлення й використання, забезпечують системність і комплексність реалізації завдань екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Однією з найважливіших цілей дошкільної освіти є виховання дітей в дусі гармонійного співіснування з природою. Важко переоцінити роль природної діяльності у процесі виховання. Це переконання знаходить своє обґрунтування як у педагогічних традиціях минулого, зокрема в ідеях видатного педагога Фрідріха Вільгельма Августа Фребеля, так і у сучасних наукових дослідженнях в галузі педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О.Е. Використання ідей Фрідріха Фребеля у напрямку ознайомлення дітей із оточуючим світом через працю у природі. Педагогічні науки: зб. наук праць під ред. Є.С. Барбіної. Херсон, 2011. Вип. 58. Ч.ІІ. С.38-42.
2. Загородня Л. П. Підготовка майбутніх вихователів до створення предметного еколого-розвивального середовища як складової візуального іміджу дошкільного закладу. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського, 2014, Вип. 1.45 (106). С. 24-28.
3. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е., Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

УДК 373.21

Маценко Т.М.

*директорка дошкільного навчального закладу – центру
розвитку дитини №20 «Пірамідка» Херсонської міської ради*

м. Херсон, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Процес реформування дошкільної освіти в Україні відзначається зростанням тенденцій, що ґрунтуються на діяльнісних принципах, які були вперше запропоновані Фрідріхом Фребелем в його виховній концепції. В сучасних умовах спостерігається розвиток окремих ідей, які мають коріння у педагогічній системі Фребеля. Про це свідчать дослідження сучасних вчених та практичний досвід дошкільних закладів.

Порівняльно-історичний аналіз та реалізація кращих європейських освітніх досягнень створюють можливість побудови якісної, ефективної моделі освітнього процесу [1, с.424].

Для сучасної педагогічної освіти цікавим та корисним є історичний досвід, що передбачає авторську інтерпретацію вітчизняними науковцями. Для теорії та практики системи дошкільної освіти міста Херсона великого значення мають ідеї видатного педагога-реформатора Фрідріха Фребеля. Адже в нашому місті на педагогічному факультеті Херсонського державного університету готують фахівців зі знаннями прогресивних ідей Фрідріха Фребеля, що є дійсно досягненням усієї педагогічної громадськості. В Освітньому центрі Ф. Фребеля, створеному на педагогічному факультеті, проходять тренінги, семінари,

майстер-класи, консультування, фахова підготовка педагогів-практиків, що сприяє науковому супроводу й розповсюдженню сучасного бачення та втіленню основних фребелівських підходів. А саме:

- введення Фрідріхом Фребелем назви «дитячий садок» та пропаганда створення дитячих садків сьогодні зайняло провідне положення в системі дошкільного виховання в багатьох країнах світу, а заклади дошкільної освіти, дитячі садки, становлять систему дошкільної освіти;

- безцінна ідея «дарів Ф. Фребеля» упродовж майже трьох століть має місце в практиці дитячих садків. Фребелівський будівельний матеріал для дитячих ігор-занять знайшов своє широке використання і став одним із найпоширеніших посібників для сучасних дошкільнят, але, звичайно, без дотримання тієї суворої послідовності, яку пропонував Ф. Фребель;

- розкриття Ф. Фребелем теорії гри, що була центром його педагогічної системи («дитяча гра – це «дзеркало життя» і вільний прояв внутрішнього світу», «гра – це місток від внутрішнього світу до природи», акцент на важливості рухливої гри, дидактичної гри, будівельної та інших ігор), знайшло своє відображення в сучасній педагогіці дитячого садка, що побудована на основному виді дитячої діяльності – грі [3, с. 19].

- ефективно впроваджуються ідеї німецького педагога-гуманіста Фрідріха Фребеля щодо врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку.

Педагог розробив власну систему гуманного ставлення до дітей, розвивальний характер виховання, врахування індивідуальності кожної дитини. Нині і цю ідею покладено в основу сучасної дошкільної педагогіки та спрямовано зміст освітнього процесу закладу дошкільної освіти на гуманізацію як ознаку якості дошкільної освіти, створення умов для розвитку особистості дошкільника через задоволення його базових потреб відповідно до соціокультурних норм.

Стратегія розвитку сучасного закладу дошкільної освіти базується, зокрема, на таких принципах та цінностях як гуманізація освітнього процесу (любов, увага до дітей і повага до їх гідності, створення відповідних розвивальних умов щодо їх стану здоров'я, віку, потреб, інтересів, рівня розвитку, статі, індивідуальності для різнобічного і повноцінного розвитку) та дитиноцентризмі, коли в центрі уваги педагога є Дитина, виховання її на цінностях українського суспільства.

Запропоновані Ф. Фребелем різноманітні види дитячої діяльності і заняття (малювання, ліплення, плетіння з паперу, вирізання з паперу, вишивання, викладання паличок, бусинок тощо), методично перетворених з інших методологічних позицій, знайшли своє застосування в наших

сьогоднішніх дитячих садках. Так, беручи до уваги його настанови тісно пов'язувати розвиток мови дітей з різними видами дитячої діяльності, у закладах дошкільної освіти широко представлена мовленнєво-творча діяльність дошкільників, що поєднується з іншими видами дитячої діяльності.

Фрідріх Фребель наголошував у своїй педагогічних працях і на значенні занять на відкритому повітрі та праці в природі, де діти б навчалися доглядати за рослинами в саду, на городі, що й донині широко представлена в різних видах трудової діяльності дошкільників та спостереженнях. При організації дитячого експериментування, простих дослідів з об'єктами живої та неживої природи в STREAM-центрі чи куточку природи реалізуються фребелівські ідеї щодо активного пізнання дитиною оточуючого світу.

Фрідріх Фребель надав велику увагу підготовці вихователів, яких називав «садівницями». Вони, на думку Ф. Фребеля, повинні турбуватись про психофізичний і розумовий розвиток дітей, мати гарну методичну підготовку, знати вікові особливості дітей, враховувати їх індивідуальні прояви. Сьогодні ж суспільство висуває високі вимоги до якості підготовки фахівців дошкільної освіти, про що зазначено як в професійному стандарті вищої школи до студентів-магістрантів, так і в професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти».

Ідея Ф. Фребеля про розвивальне і виховне значення оточуючого середовища у формуванні особистості дитини уможливила під впливом наукових досягнень та суспільно-політичних умов її трансформацію педагогами-практиками: побудова та постійне оновлення розвивального освітнього середовища в закладах дошкільної освіти, що є вимогою сьогодення.

Організація освітнього середовища в дошкільному закладі включає створення численних «мікроосередків». Серед них можна виділити STREAM-центр, ізо студію, математичну скарбничку, музичну студію «Від звука до звука», майданчик будівництва, етнографічний осередок, Куточок усамітнення, бібліотеку, «театральний хол» а також кабінети практичного психолога, соціального педагога, логопеда тощо. Також важливими є наявність музичної та фізкультурної зали та інших обладнаних приміщень.

Основні положення Фребельпедагогіки удосконалюються під час навчальної та виробничої практики, де відбувається усвідомлення здобувачами освіти взаємопов'язаності таких, здавалося б, полярних понять, як теорія та практика, долається бар'єр у спілкуванні та спільній діяльності з дошкільниками, удосконалюються емпатійні відчуття до малечі. І, як результат, усвідомлення своїх можливостей та стійка мотивація до професії вихователя [2, с. 80].

Сьогодні ми живемо в ХХІ столітті і впроваджувати систему дошкільного виховання в тому вигляді, в якому вона була розроблена Фрідріхом Фребелем та його послідовниками того часу, не можна, адже час змінився, відбулося нове розуміння, осмислення та використання його педагогічної спадщини. Педагогічна наука пішла далеко вперед, проте педагогічну сутність фребелівських ідей сучасна педагогіка має творчо використовувати та поновому їх втілювати заради всебічного розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О. Е. Методологічні основи педагогічної системи Ф. Фребеля Педагогіка вищої та середньої школи : Зб. наукових праць. За ред. З. П. Бакум. Кривий Ріг, 2013. Випуск 37. С. 424-427.
2. Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Практико-орієнтований підхід до підготовки майбутніх фахівців дошкільної галузі у контексті педагогічної спадщини Ф. Фребеля. Науковий журнал «Молодий вчений». № 10.2 (50.2), 2017 р. С. 74-84.
3. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти, закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Е. Херсон. ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

УДК 159.9.07:614.8:373.3

Паршук С. М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

Кобець Н. О.

здобувачка другого (магістерського) рівня

вищої освіти

Миколаївський національний університет

імені В.О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАСАДАХ ФРЕБЕЛЬПЕДАГОГІКИ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства безпечне освітнє середовище набуває особливої гостроти, адже успішне функціонування

особистості, її психологічне здоров'я значною мірою обумовлені специфікою середовища, в якому вона формується. Відчуття комфорту, безпеки і радості, позитивний мікроклімат і пізнавальний інтерес – це ті ознаки, без яких неможлива ефективна освітня діяльність.

Організація безпечного освітнього середовища потребує звернення до найбільш актуальних і затребуваних теорій виховання і навчання дитини, зокрема, до непересічного досвіду «амбасадора» першого в світі дитячого садочка Фрідріха Вільгельма Августа Фребеля. Діяльність і досвід німецького педагога сьогодні привертає увагу світової спільноти освітян не лише своїми гуманістичними ідеями, а й вдалими зразками організації безпечного освітнього середовища.

Безпечне освітнє середовище – це «стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю дітей, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу» [3, с. 10].

Згідно з Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, «учні та педагогічні працівники потребують такого стану освітнього середовища, в якому вони відчуватимуть фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя. Безпечне і здорове освітнє середовище є сукупністю умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів» [1].

Класичні представники соціологічного напрямку (Дж. Локк, І.Ф. Гербарт, Ж.-Ж. Руссо, М. Монтессорі, І.Г. Песталоцці та ін.) вважали, що вирішальним фактором у формуванні особистості є середовище. Водночас, основною позицією концепції Ф. Фребеля, яка ґрунтується на ідеалістичній німецькій філософії, є теза про соціальний розвиток людини як активного організатора свого власного, навколишнього та внутрішнього середовища під впливом божественного начала. Відповідно до принципу ієрархічності, процеси виховання і навчання є лише деякими з компонентів соціального середовища, яке підпорядковується Богу. Відтак, метою виховання за Фребелем, є розвиток природних здібностей дитини, її самоактуалізація. Зауважимо, що для Ф. Фребеля саме гра є рефлексом, що часто згадується як синонім

особистісного досвіду, набутого у взаємодії з соціальним та природним середовищем, у якому зростає і формується дитина.

Для Ф. Фребеля інтерес представляє віковий період від народження до 6-7 років. Цей життєвий етап визнається важливим, оскільки майже всі реакції дитини протягом цього часу спрямовані на ознайомлення із навколишнім світом. На цьому етапі дитини проявляються різні реакції, пов'язані з грою. Гра стає засобом розвитку найважливіших органів сприйняття. Проте, дитина ще потребує «захисту» і підтримки дорослих, які відіграють важливу роль у її адаптації до навколишнього середовища і надають необхідну підтримку.

Відтак, дитина підпадає під вплив середовища своїх батьків, обставин і тієї ролі, яку стосовно неї відіграють оточуючі. Зважаючи на це, німецький педагог створює свої «Дари Фребеля», яким уже понад 200 років, але вони мають місце як у роботі вихователів, так і психологів, логопедів, дефектологів, які працюють з дітьми з особливостями у розвитку, оскільки за допомогою набору «Дари Фребеля» можна розвивати всі пізнавальні психічні процеси дитини, дрібну моторику, соціальні та комунікативні навички, концентрацію, зосередженість, логіку.

Якщо розглянути потенціал педагогічних ідей Ф. Фребеля з позиції організації безпечного освітнього середовища, то слід наголосити, що при створенні розвиваючого предметно-просторового середовища варто враховувати змістові, організаційні, проектувальні умови в контексті добору елементів інтер'єру, обладнання, освітніх засобів та іграшок. Наголосимо, що одним із головних принципів педагогіки Фребеля є виявлення індивідуальних здібностей кожної дитини і створення умов для їх прояву в оточуючому середовищі. Від себе резюмуємо, що здібності дитини найкраще розкриваються і розвиваються виключно в безпечному середовищі, де відсутні критика, елементи обов'язку, а панує атмосфера творчості, цілковитого прийняття і гуманності.

Отже, вважаємо, що педагогічні ідеї Ф. Фребеля актуалізують потребу в адекватній та об'єктивній оцінці процесу впровадження ігрового набору «Дари Фребеля» в різних соціокультурних умовах в безпечному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.20 р. *Відомості Верховної Ради України*: нормативний бюлетень. 2020. №50. 47 с.
2. Фребель Ф. Дитячий садок. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки. за ред. З. Борисової. Київ «Вища школа», 2004. 346 с.
3. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: методичний посібник Київ, 2018. 56 с.

Романович О.М.
директорка Херсонського закладу дошкільної освіти № 10
санаторного типу Херсонської міської ради
м. Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ В МЕТОДИЦІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Загально відомо, що важливо почати навчання здоровому способу життя та дбати про власне здоров'я вже з дитинства. В сучасних умовах, вимоги суспільства вимагають переорієнтації змісту виховання на загальнолюдські цінності.

Німецький педагог Фрідріх Фребель свого часу висловив думку, що «з ранніх років дитина повинна навчитися вищому з усіх мистецтв: при будь-яких нових положеннях і перешкодах твердо триматися на своїй позиції і зберігати рівновагу на своєму життєвому шляху» [3, с.22].

Важливого значення при ознайомленні із здоровим способом життя педагоги повинні надавати засобам фізичного виховання: діям за певним регламентом, вживання корисних продуктів харчування, фізичним вправам та спортивним іграм.

Під час фізичного виховання дітей дошкільного віку необхідно дотримуватися комплексного впливу на особистість дитини. «Чітка організація заняття та рухова діяльність дітей сприяють вихованню в них позитивних моральних та вольових рис характеру» [1, с. 101].

Фрідріх Фребель у своїх педагогічних поглядах «значну увагу приділяв засобам та методам догляду за тілом, різним видам фізичної діяльності дитини», – зазначає Т. Поніманська [2, с. 82].

Вчений запропонував свої авторські приклади рухливих ігор, розробив їх класифікацію. Він вважав важливим елементом дитячого садка саме рухливі ігри. За Фребелем, головне завдання дитячого садка – задоволення кожної людини потреби у русі. Ця потреба як і їжа, пиття, сон є однією з найважливіших у дитинстві. У колективі дітей вона повністю реалізується. Ігри повинні слугувати також і розумовою та фізичною гімнастикою для дітей; вони розвивають спритність, гнучкість тіла, швидкість та грацію рухів. З іншого боку, вони впливають на кмітливість, винахідливість, почуття впорядкованості.

«Рухливі ігри розвивають звичку до дружніх дій, кожна гра має свої закони, кожен з гравців виконує свою роль, свої обов'язки. Якщо їх не дотримуватися, гра може розладнатися. В рухливій грі дитина навчається

підкоряти свою волю необхідності або бажанням більшості товаришів, тобто діяти завжди дружньо та за одне – що є безцінною якістю у людях» [3, с. 122].

У концепції педагога ігри з предметами грали велике значення, також особливу увагу надавав рухливим іграм з співами і танцями.

Вчений переконував, що кожен міцний і самостійний рух тіла приносить дитині радість вже завдяки почуттю сили, яку він в ньому збуджує.

«Радість дитині доставляє навіть просте ходіння. Воно дає малюку трояке почуття і повідомляє його свідомості, що він може рухатися, що він може пересуватися з одного місця на інше, і, нарешті, що він, таким чином, може дійти до чогось, що він може, домогтися чогось значно більшого» [3, с. 77].

Роздуми автора з цього приводу: «Та особлива радість, яка щоразу світилася в дітях під час ігор, та насолода, яка неодноразово з'являлась в колі друзів, збуджували мене до запитання: що ж саме призводить до такої реакції дітей? Я дивився, як вони рухаються і робив висновок, що є певний закон, яким вони керуються. Цими рухами дуже вдало керують ритмічні пісні та рими. Усе це зв'язане воедино: тілесна, духовна і моральна діяльність та утворює прекрасну цілісність. Так проявляється повнота життя, її єдність, гармонія...» [3, с. 78].

Отже, знаходить підтвердження ідея про велику користь рухливої ігрової діяльності в житті дитини. Рухливі ігрові дії викликають у малюків радісні переживання, бадьорий настій, а це у свою чергу є запорукою доброго здоров'я.

Таким чином, використання ідей видатного німецького вченого сприяє досягненню результатів у формуванні гармонійної, здорової, розвиненої особистості.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми. «Університетська книга», 2008. 428 с.
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-ге вид., переробл. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
3. Хрестоматія «Фребельпедагогіка»: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти. Укладачі: Петухова Л.Є., Анісімова О.Є., Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 276 с.

ВИКОРИСТАННЯ JAMBOARD ЯК ІНСТРУМЕНТУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Перехід на дистанційне навчання внесло деякі корективи в освітній процес. Зокрема це відсутність дошки. Тепер для організації навчання і проведення занять необхідна віртуальна інтерактивна дошка. Однією з популярних на сьогодні мультимедійних дошок є Jamboard [5].

Jamboard – це цифрова дошка, яка може бути корисним інструментом для розвитку співпраці та комунікації між дітьми за допомогою Zoom чи Google Meet, оскільки дозволяє спільно працювати над одним проектом, темою, ділитися своїми ідеями та взаємодіяти між собою в режимі реального часу. Це ефективний засіб для створення дидактичних вправ та завдань, які ефективно використовуються в закладах дошкільної освіти [4].

Ця дошка має кілька корисних функцій, таких як: доступ через додатки Google, моделювання об'єктів різного характеру, переміщення інформаційних моделей, покрокова демонстрація заданих завдань інтерактивні вправи, що підлягають редагуванню, імпорт усіх форматів файлів, дистанційне керування, запис дій, технологія розпізнавання зображень, редагування інформації в реальному часі тощо [1]. Також інтегрується з G-Suite (google workspace), що дозволяє використовувати різні презентації, слайди, файли формату pdf. Надає багато можливостей для участі в колективній роботі, розвитку соціальних і особистих навичок [2]. Дозволяє створити позитивне налаштування дошкільнят на свідому та активну діяльність, а також інтенсифікувати всі етапи занять [6].

Основні напрями використання інтерактивної дошки в ЗДО:

- робота з використанням інструментів дошки, такими як клавіатура, мишка, лупа, маркер, лазерний промінь тощо;
- можливість збереження результату;
- переміщення та зміна розмірів об'єкту, відкривання файлів та папок;
- демонстрації дослідів та презентації проектів, що створені.

Віртуальна дошка дозволяє в режимі реального часу бачити зміни на ньому усіх дітей, яким надано доступ. Її можна використовувати як програму для малювання онлайн, але з додатковими функціями, які допомагають організувати роботу з групою при дистанційному навчанні. Є можливість додавати зображення і анімовані Gif-зображення, а також додавати коментарі до фону користувача. Вона чудово підходить для інтерактивного, практичного цифрового навчання, робить думки дошкільника видимими, дозволяє поділитися інформацією зі всією групою на початку і в кінці заняття [3].

Jamboard особливий, тому що це чистий порожній аркуш, такий самий як дошка вихователя в групі. Але в цифровій дошці є чудові можливості, яких не має традиційна дошка. Є функція вибору фону, можливість використовувати не тільки білу дошку, а й повноцінні зображення, які можна завантажити з інтернету[7]. Наприклад, якщо це заняття образотворчого спрямування, за фон можна обрати зображення пензлів з фарбами або фото видатної картини.

За допомогою дошки Jamboard в дитячих садках можна реалізувати багато ідей для покращення навчального процесу та розвитку дітей. Розробка занять та створення ілюстративного, цікавого матеріалу, а також проведення вікторин і інтелектуальних ігор [4]. Jamboard є ефективним інструментом реалізації змісту дошкільної освіти під час дистанційного навчання та сприяє:

- розвиток творчих навичок. Дошкільники можуть використовувати дошку для створення власних малюнків та ілюстрацій, об'єктів природи, вставляти текст та інші елементи;
- розвиток мовлення. Діти можуть взаємодіяти з вихователем та між собою, використовуючи дошку для відповідей на запитання, складання речень, розповідей та інших вправ. Вихователь може організувати заняття, які передбачають взаємодію дітей між собою, додавати малюнки та інші графічні елементи, щоб зробити поняття більш цікавими.
- розвиток соціальних навичок. Дошку можна використовувати для викладання соціальних навичок, таких як співпраця та спільне вирішення проблем [4; 7].

Дошка допомагає урізноманітнити онлайн заняття, передати власні ідеї. Наочно представлений матеріал легше сприймається дошкільниками, і процес його засвоєння йде активніше. За рахунок яскравості об'єктів, стимулює усвідомлення і сприйняття інформації дітьми. Цей ресурс підходить і для молодших і для старших груп [1; 3].

Отже, впровадження інформаційних та цифрових технологій у процес проведення занять з дошкільниками дозволяє модернізувати зміст та організаційні форми навчання, підвищує інтерес дітей до занять, сприяє

розвитку просторової уяви, розумових здібностей, уваги, пам'яті, рухливості. Використання віртуальної дошки є незамінним елементом для організації спільної діяльності вихователів і дошкільників, адже завдяки їх реалізації, відбувається удосконалення та сприяння розумового розвитку у дітей.

Список використаних джерел:

1. YouTube Blog «New EdTech Classroom» Google Jamboard Masterclass <https://www.youtube.com/watch?v=C-watrdDybY&t=503s>
2. YouTube Blog «Вчительські родинки» Використання віртуальної дошки Jamboard в Google Classroom <https://www.youtube.com/watch?v=ZaUHTc4leZM>
3. YouTube Blog «На урок» Організація онлайн-взаємодії учнів за допомогою Google (Документів, Таблиць, Презентацій, Jamboard) <https://www.youtube.com/watch?v=1s4nnvxZ5VI&t=1458s>
4. Бальоха А.С. Використання освітніх застосунків у процесі реалізації природничої галузі в початковій школі // Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи в контексті євроінтеграції : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 19-20 травня 2022 р.) / Упор. Т. Качак. Івано-Франківськ, 2022. С. 267-270. <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/16946>
5. Биков В.Ю. Дистанційна освіта – перспективний шлях до розвитку професійної освіти. Педагогічна газета. Січень 2001. №1.
6. Інтерактивні Технології і Системи «Смарт» <https://intis.com.ua/index.php/korysni-materialy/interaktyvni-doshky-zahalna-informatsiia>
7. Національна освітня платформа «Всеосвіта» <https://vseosvita.ua/webinar/vykorystannia-elektronnykh-osvitnikh-instrumentiv-u-protsesi-i-nteraktyvnoho-navchannia-doshka-jamboard-848.html>

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТНОЇ ДИДАКТИКИ

УДК [378.091.12:378.091.2]"364"

Бальоха А.С.
*доктор філософії,
старший викладач кафедри теорії і методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Сучасна ситуація в Україні надала питанню розвитку вищої освіти нової траєкторії, а саме, роботи ЗВО в умовах війни і, для більшості, повоєнної відбудови. Тому ще більшої актуальності набула проблема забезпечення якості освіти [7]. Повномасштабна війна стала вагомим викликом для освітньої галузі. Але, попри всі виклики, які постали перед українським народом, вища освіта вистояла та продовжує розвиватися.

Війна не змогла повністю зупинити освітній процес, оскільки попередньо диджиталізації системи освіти сприяв дистанційний формат, пов'язаний з COVID-19 [5, с. 7]. Однак з впровадженням воєнного стану ситуація ускладнилась відсутністю стабільного зв'язку та Інтернет-мережі.

Сьогодні закладами вищої освіти прогресивно розробляється концепція якісного забезпечення освітнього процесу в online форматі, що передбачає модернізацію технологій змішаного навчання. Дистанційна освіта як форма навчання базується на принципах відкритого навчання, застосуванні освітніх програм для трансляції освітнього контенту та забезпеченні спілкування його учасників. Безумовними перевагами дистанційної форми навчання є можливості здобувачів вищої освіти навчатися у безпечний для них час, комфортних умовах та відповідному темпі [4, 3]. Однак, слід зазначити і про недоліки. По-перше, для успішного коригування освітнього процесу та об'єктивного оцінювання важливо мати максимальний зв'язок учасників. Крім того, неможливо точно перевірити приналежність результатів робіт їх виконавцю. Також, відсутній у багатьох населених пунктах доступ до мережі Інтернет або зв'язку. А головне, втрачається безпосередня комунікація між викладачем та здобувачем [3]. Ще одним важливим аспектом, який потребує

уваги, є те, що при тривалому дистанційному навчанні здобувач втрачає здатність правильно формулювати свої думки, висловлюватись, брати участь у дискусійних обговореннях, ускладнюється можливість вирішення освітніх прогалин. Разом з тим, така форма освітнього процесу потребує свідомого і мотивованого орієнтуру.

Аналіз низки наукових досліджень дає підстави стверджувати, що велика увага педагогічної спільноти, в кризових умовах воєнного часу, була зосереджена на використанні цифрових інструментів в організації дистанційного та змішаного навчання. Викликом сьогодення стали дистанційні умови багатьох закладів вищої освіти та низький рівень цифрової компетентності, що викликало гальмування впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес закладів освіти різних рівнів. Планом дій з цифрової освіти на 2021-2027 роки, затвердженим Європейською Комісією, запропоновано два пріоритетних напрями цифровізації. Перший напрям полягає у нагальному прискоренні розвитку ефективного цифрового освітнього середовища та побудові розвинутої інфраструктури. Другий - пов'язаний з нагальною потребою розвитку цифрового потенціалу освітян та створення високоякісного освітнього наповнення, інструментів і безпечних платформ, які б задовольняли потреби слухачів та учасників освітнього процесу [1, 2].

Водночас сьогодні здійснюється масштабування у підготовці науково-педагогічних працівників до реалізації дистанційного та змішаного навчання на основі сучасних цифрових інструментів та платформ, які є доступними. Серед таких є цифрові інструменти Google, а також використання Google Workspace - пакету спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й інструментів для забезпечення спільної роботи, нових відкритих інформаційно-цифрових ресурсів та мереж [6].

Хоч питання дистанційного навчання на сучасному етапі його розвитку не є новим і відображено у низці наукових доробок вчених, зокрема В. Бикова, В. Кухаренка, В. Олійника, О. Рибалко та ін. [1, 2]. Однак, низкою науковців обґрунтовано проблеми використання цифрових технологій в освітньому процесі. Як показує практика, активне застосування платформи Google Classroom є поверхневим і не вичерпує повного використання функціоналу його користувачами.

Стрімкі темпи реформування системи освіти та трансформаційні процеси, спонукають педагогічних та науково-педагогічних працівників до пошуку та використання цифрових технологій в освітньому процесі, які б дозволили забезпечити не лише реалізацію освітніх послуг, але й сприяли безпечній та якісній освітній траєкторії здобувачів вищої освіти.

Окрім зазначеного пакету спеціалізованого хмарного програмного забезпечення Google Workspace від компанії Google, заклади вищої освіти мають успішний досвід використання система Moodle [5]. Це безкоштовна система управління освітнім процесом, орієнтована на організацію взаємодії між його учасниками як в дистанційному так і очному форматах.

Активне впровадження та досвід використання системи Moodle дозволяють виокремити її переваги, серед яких:

- безкоштовне використання;
- відкритий доступ;
- легкість інсталяції.

Слід зазначити і про недоліки, які визначені в результаті активного впровадження даної системи в організації освітнього процесу у ЗВО та передбачають відсутність групи рівня сайту, що не дозволяє контролювати здобувачів різних груп. Об'єднання в Moodle спрямовані на поділ академічних груп в одному курсі. Це дозволяє учасникам не бачили активності один одного. Оцінки здобувача можна контролювати в самій дисципліні. Відсутня можливість генерації підсумкової відомості, наприклад, з усіх освітніх компонент семестру [5].

Однак зазначені аспекти не мають суттєвого впливу на масштабування та використання цієї системи для створення якісного освітнього середовища в ЗВО з урахуванням мінливих суспільних запитів.

Прикладом реалізації системи Moodle в освітньому процесі є розроблення освітнього ресурсу «Web-мультимедіа енциклопедія з дисциплін природничого циклу», який функціонує на педагогічному факультеті Херсонського державного університету для опанування природничих дисциплін здобувачами вищої освіти спеціальностей 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта. Він презентує модель трисуб'єктної дидактики, яка функціонує на факультеті між учасниками: викладач, здобувач та інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище [5].

Система знайшла широке використання в закладах вищої освіти для створення дистанційних курсів та забезпечення освітнього процесу в різних умовах. І це сприяє лише новим дослідженням та науковим пошукам, що дозволяє розвивати сучасну систему освіти та сприяти її удосконаленню [5].

Отже, освітньо-наукова діяльність під час війни забезпечує ще один фронт боротьби українського народу. У сучасних умовах відбувається війна за свідомість людей та освіту як беззаперечного фактору відновлення та розвитку країни. Тому забезпечення освітнього середовища та відповідність його усім соціальним запитам залишається предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Биков, В.Ю., Спірін, О.М., Пінчук, О.П. (2020) Сучасні завдання цифрової трансформації освіти, Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття». URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722869>.
2. Кабінет Міністрів України: Концепція розвитку цифрових компетентностей (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80>.
3. Міністерство освіти і науки України: Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanena_vchannia-bookletsreads-2.pdf.
4. Наука і навчання в епоху цифрових технологій. URL: <https://osvitoria.media/wp-content/uploads/2019/11/191030-Schule-148x210-ukr>
5. Петухова, Л. Є., Бальоха, А. С., Лемещук, О. І. Web-мультимедіа енциклопедія з дисциплін природничого циклу : метод. рекомендації / Л. Є. Петухова. А. С. Бальоха, О. І. Лемещук. Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2020. 82 с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/13158>
6. Робоча навчальна програма спецкурсу «Використання сервісів Google для організації та здійснення наукової діяльності». / С. В. Антошук, Н. І. Гущина, Л. Г. Кондратова. – К: ДЗВО «Ун-т менеджменту освіти», 2022. – 6 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/732049/>.
7. Топузов, О. М., Засєкіна, Т. М., Головка, М. В., & Калініна, Л. М. (2022). ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ФРОНТ: ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4145>

УДК 372.32

Дем'яненко Дарія,
здобувачка другого
(магістерського) рівня
вищої освіти педагогічного факультету
Херсонського державного університету.

ЗНАЧЕННЯ МЕДІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

У сучасному світі медійність – це друга грамотність. Зараз використання медіа це просто необхідність щоб стати успішною людиною, щоб досягти нових вершин. Медіа допомагають комунікувати з великою аудиторією, знаходити нове, пошук нових проєктів і пропозицій.

Зараз збільшується ТВ та радіоканали, швидко розвивається світ комп'ютерних технологій, збільшується та поширюється інформація через соціальні мережі.

Медіа освіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни на свободу самовираження і права на інформацію та є інструментом підтримки демократії.

У Конституції України (ст. 34) визначено: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір» [3].

В умовах воєнного стану актуальним питанням залишається ролі цифрових засобів і медійності у нашому житті. Вихователі при роботі з дітьми використовують комп'ютерні технології, які стали «мотузкою» для спілкування, навчання та розвитку дошкільників через відео-конференції, презентації, навчальні програми, відео-уроки. Вихователь став організатором освітнього процесу, наріжного фундаменту формування громадянина та патріота.

Важливим засобом формування національної ідентичності та формування громадянської патріотичної позиції особистості є саме медіаосвіта. Вона передбачає формування інструментальних умінь критичного мислення, аналітичного опрацювання медійних повідомлень, а також оцінювання їх достовірності та об'єктивності. Розвинена медіаінформаційна грамотність сьогодні стає невід'ємною складовою конструктивного патріотичного світогляду особистості в умовах інформаційної доби [1].

Вихователь виховує у дітей любов до України, повагу до своєї родини, навчає рідної мови, формує особистість, розвиває творчі здібності. Зараз багато садочків працює дистанційно, то вихователі використовують новітні технології для навчання дошкільників.

Вихователь має вміти використовувати медійні засоби для проведення різноманітних, цікавих та насичених занять. У наш час завдяки новітнім технологіям можна зробити онлайн екскурсію по різним куточкам нашої України та світу. Під час дистанційного навчання можна запропонувати дітям виконати завдання, батьки можуть сфотографувати роботу та відправити вихователю, а потім за допомогою комп'ютерних технологій вихователь може зробити відео з виконаними роботами.

Медіаосвіта дошкільника має враховувати інтелектуальний розвиток дитини, забезпечити від негативного медіасередовища, вміти орієнтуватися обирати і використовувати медіапродукцію.

Вихователь має враховувати вік дітей від цього буде залежить методичні та медіаосвітній процес. На медіа уроках вихователь використовує різні медіаносії (книжки, відео, презентації, малюнки). Також можна разом з дітьми провести урок в ігровій формі (наприклад: разом з ними прочитати казку або вигадати свою).

Особливості проведення занять, на яких відбувається формування основ медіаграмотності дошкільнят, полягають у тому, що дидактичні завдання будь-якої медіавправи, яка інтегрується в навчальні заняття, мають формулюватися так, щоб сприяти ефективній взаємодії суб'єктів освітнього процесу на індивідуальному (це розвиток медіакультури дитини) й груповому (міжгрупова взаємодія з приводу медіапрактик) рівнях [2].

Під час дистанційного навчання можна запропонувати дітям виконати завдання, батьки можуть сфотографувати роботу та відправити вихователю, а потім за допомогою комп'ютерних технологій вихователь може зробити відео з виконаними роботами.

У країнах світу медійна освіта стала невід'ємною частиною розвитку молоді, допомагає вихователям, батькам та дітям взаємодіяти з медіа у повсякденному житті. У Фінляндії, Ірландії, Данії, Німеччині, Естонії, Швеції, Нідерландах, Бельгії, Ісландії та Великій Британії медіаграмотність розвинена найкраще в Європі. У цих країнах приділяють поширенню медіаграмотності серед дітей, створюються вебсайти де можна знайти корисну інформацію для розвитку медійної грамотності. У Бельгії функціонує Центр знань про медіаграмотність (Media Literacy Knowledge Center). Роботу Центру знань про медіаграмотність зосереджено на таких вразливих групах, як діти й молодь. Інституція надає знання про кібербулінг, конфіденційність тощо [5].

Під час воєнного стану у нашій країні дуже багато різноманітної інформації, яку деякі люди чують через слово і вірять не перевіривши інформацію, вірять «фейковій» інформації. Але українці стають все більше і більше стійкими до інформаційного потоку.

У аналітичному документу «Розвиток медійної грамотності в Україні» показані результати дослідження «Індекс медіаграмотності українців». Його результати показали, що медіаграмотність 15% українців є низькою, у третини (33%) – нижчою за середню, 44% аудиторії притаманний вищий за середній рівень медіаграмотності, а 8% – високий [5].

Зараз багато дітей знаходяться на дистанційному навчанні, сидить в інтернеті, завантажують файли, спілкуються у соціальних мережах, де можуть зіткнутись з негативним контентом, кібербулінгом та шахраями. Тому як ніколи вихователі та батьки повинні приділяти все більше уваги медіаграмотності.

Воєнний стан призводить до ситуації доступу дітей та їх батьків до освітнього процесу через діючі вебсайти МОН, закладів освіти, місцевих управлінь освітою, а також через месенджери та електронну пошту [4].

Список використаних джерел:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/>
2. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти. Навчально-методичний посібник. За редакцією О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Г.А. Дегтярьова. Київ : АУП, ЦВП, 2022. 79 с.
3. Медіадошкільник : парціальна програма з медіаосвітньої діяльності для дітей старшого дошкільного віку (6-й рік життя). Г.А. Дегтярьова, О.С. Тарасова, А.П. Фоменко; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 118 с.
4. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022. 358 с.
5. Розвиток медійної грамотності в Україні. Аналітичний документ. Тарас Шевченко, Валерія Ковтун, Володимир Єрмоленко, Андрій Кулаков, Ольга Кравченко. Документ розробив національний проект з медіаграмотності «Фільтр» Міністерства культури та інформаційної політики України у співпраці з ОБСЄ та громадською організацією «Інтерньюз-Україна», 2021. 34 с.

УДК373.2.035:371.4

Тетяна Єськова

кандидат педагогічних наук, доцент

Бердянський державний
педагогічний університет

Запоріжжя, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ Ф. ФРЕБЕЛЯ ЩОДО ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави в сучасних умовах євроінтеграції є проблема підвищення якості підготовки фахівців вищої освіти. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2020–2032 роки акцентується увага на важливості забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможності вищої освіти та сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в

освітньому процесі, на основі врахування попередніх наукових досягнень та педагогічних концепцій, що впливає на удосконалення системи підготовки педагогічних кадрів [1].

Оскільки дошкільна освіта є невід'ємним складником, а також першим рівнем у системі безперервної освіти України, стартовою платформою особистісного розвитку дитини, то і вдосконалення підготовки майбутніх фахівців – вихователів закладів дошкільної освіти є безперечним. Саме педагогам належить пріоритетне значення у підготовці підростаючого покоління до майбутнього життя, в якому значне місце посідає трудова діяльність і виховання такої базової якості особистості, як працелюбність, основи якої починають закладатися ще в дошкільному віці, завжди на часі.

Одним з важливих завдань сучасної науки є визначення оптимальних шляхів підвищення якості трудового виховання дітей дошкільного віку, перегляд та вдосконалення його змісту, методів та форм організації. Переосмислення і творче використання здобутків народної педагогіки, педагогічної спадщини вітчизняних просвітителів та прогресивних поглядів зарубіжних педагогів щодо виховання підростаючого покоління в сучасних умовах забезпечує вирішення цих завдань. Визначною постаттю, внесок якої у становлення дошкільної педагогіки є безцінним, виступає постать Фрідріха Фребеля, використання виховної системи якого є актуальною для українського дошкілля.

Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку завжди є актуальною. Різним аспектам формування професійної компетентності педагогів у закладах вищої освіти присвячені наукові розвідки Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Загородньої, Л. Калуської, Ю. Косенко, Н. Луцан, К. Щербакової та ін. В цих дослідженнях висвітлюється специфіка професійної підготовки кадрів для дошкільної освіти, розкривається її сутність, зміст. Використання педагогічних ідей Ф. Фребеля у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти розглянуто у дослідженнях науковців Н. Дем'яненко, Н. Голоти, Л. Петухової, І. Прудченко, Н. Терещенко та ін.. Використання педагогічного доробку німецького педагога у практиці роботи з дошкільниками в сучасних умовах висвітлено в роботах Н. Кот, І. Луценко, Т. Піроженко, Г. Сухорукової та ін..

Розглянувши різні підходи науковців до досліджуваної проблеми, можна констатувати, що професійна компетентність вихователя закладів дошкільної освіти є інтегративно особистісним утворенням на засадах теоретичних знань, практичних вмінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність його до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації.

Мета нашого дослідження – розкриття особливостей професійної підготовки майбутніх вихователів до використання ідей Ф. Фребеля щодо виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці.

Як зазначають дослідники(Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Луцан та ін.), компетентність педагога визначається не тільки достатньо високим рівнем теоретичної підготовки з питань загальних тенденцій розвитку сучасної педагогічної науки, сформованістю практичних умінь та навичок щодо формування різноманітних компетентностей дітей дошкільного віку, а й вмінь творчо використовувати здобутки педагогів-класиків для виховання підростаючої особистості у умовах, що постійно змінюються.

Окремі питання трудового виховання дошкільників під різним кутом зору розглядали такі сучасні українські науковці: Г. Беленька, В. Ждан, Л. Калуська, О. Кононко, М. Мельничук, В. Павленчик, Н. Рогальська та ін. Розглядаючи цілу низку досліджень з питання трудового виховання дошкільників, маємо підкреслити, що одним з показників ефективності цієї ланки виховання вчені виділяють саме працелюбність, як інтегровану якість особистості, що включає морально-вольові, пізнавальні, дійові компоненти. При цьому вказується, що важливо не просто прищеплювати трудові навички дітям, а й стежити, щоб вони бачили результати своєї праці, користь від неї. Коли праця стане для дитини життєвою потребою, можна говорити про наявність у неї працелюбності (Л. Образцова, Д. Сергеева та ін.). Дослідниця Т. Єськова зазначає: «Працелюбність дітей дошкільного віку характеризується такими компонентами: позитивне ставлення до праці (прийняття та самостійна постановка мети, досягнення результату, якість виконаної роботи, емоційний стан під час роботи та після її закінчення); знання, володіння трудовими вміннями та навичками, інтерес і повага до праці інших, розуміння суспільної цінності праці; готовність брати участь у діяльності; вміння доводити справу до кінця.» [2, с. 16].

Одним з перших педагогів, що звернув увагу на важливість залучення дітей до посиленої трудової діяльності був Ф. Фребель. Він вважав, що прищепити дитині любов до праці та бажання працювати можна лише залучаючи її до активних видів діяльності, серед яких особливо виділяв ручну працю. Педагог запропонував спеціальний дидактичний матеріал – дари, за допомогою яких діти знайомилися з поняттями про колір, форму, ціле і частини, які привчали дитину до певного порядку і дисципліни, підготовляли руки дитини до більш складних операцій з різними предметами, а в подальшому і для роботи з різними матеріалами та інструментами на заняттях з ручної праці. Він розробив методику проведення з дітьми спеціальних занять,

які пізніше отримали назву «фребелівські», а саме: маніпулювання з предметами, складання фігурок із паперу, викладання з паличок, виколювання, нанизування, плетіння зі смужок паперу, тканини, ниток, ліплення, моделювання, вишивання. Оскільки ці заняття були пов'язані з діями рук і результатами цих дій були певні вироби, то Ф. Фребель назвав їх заняттями з ручної праці і пропонував обов'язково включати їх в роботу з дошкільниками. Він вважав, що вони сприяють вихованню у дітей життєво необхідних навичок, привчають до самостійного використання набутих трудових умінь, надають можливості передавати свої враження від побаченого та виявляти свої оригінальні задуми. Педагог наголошував на тому, що дитині потрібні не виготовлені дорослими іграшки, а матеріал, з якого вона сама може їх зробити, і це буде сприяти розвитку самостійності, творчості, наполегливості, працелюбності. Ф. Фребель звертав особливу увагу на те, що привчати дітей до праці необхідно змалечку, і зазначав: «Як вкрай важлива рання освіта для релігії, так само вкрай важлива рання освіта для справжньої продуктивності, для працелюбності» [3, с.115].

Обґрунтувавши важливість використання ручної праці у вихованні дітей, педагог зазначав, що вона повинна сприяти різнобічному розвитку особистості і ні в якому разі не бути спрямованою на підготовку ремісника. Саме завдяки ручній праці дитина розвивається не лише фізично. В неї формуються такі важливі якості, як потреба в праці, акуратність, сумлінність, працелюбність, які стають основою людського життя.

Ознайомлення з педагогічними ідеями видатного педагога здобувачів вищої освіти відбувається не лише на заняттях з історії педагогіки, а й під час вивчення курсу «Художня праця та основи дизайну». Для кращого засвоєння студентами педагогічного доробку Ф. Фребеля ми використовуємо різні форми практичної діяльності, застосування сучасних освітніх технологій, навчально-ділових ігор: майстер-класи, воркшопи, створення міні-проектів, виставок тощо. Так, з метою розвитку творчих здібностей, зацікавленості здобувачів вищої освіти, ми пропонуємо їм створити міні-проекти з використанням різних технік та матеріалів, в яких обґрунтувати свій вибір методів, організаційних форм роботи з дітьми, виявити творчий підхід у розробці проекту, виготовленні виробів та його презентації. Пропонуємо у доборі різних матеріалів для виготовлення виробів разом з дітьми скористатися порадами Ф. Фребеля. Тематика таких проектів різноманітна: «Лісові мешканці», «Великодня зернівка», «Новорічна іграшка» тощо. Своєрідним підсумком досягнень у засвоєнні вивченого курсу «Художня праця та основи дизайну» є організація виставок студентських робіт на яких майбутні вихователі демонструють не лише вироби, створені своїми руками, а й розкривають можливості

використання різних видів матеріалів для формування трудових вмінь та навичок дошкільників, виховання в них працелюбності. На нашу думку, врахування майбутніми вихователями педагогічних ідей Ф. Фребеля та творче їх застосування в організації занять з художньої праці в сучасному закладі дошкільної освіти, враховуючи здібності, нахили, інтереси дітей до певних видів ручної праці, різноманітності матеріалів та свідомого засвоєння ними суспільно корисного значення праці будуть сприяти вихованню такої важливої базової якості особистості як працелюбність.

Таким чином, використання різноманітних сучасних технологій навчання, що забезпечують активну навчальну діяльність здобувачів, запропоновані нами у процесі викладання курсу «Художня праця та основи дизайну», враховуючи творчу реалізацію ідей Ф. Фребеля, дають можливість посилити якість професійної підготовки майбутніх вихователів до виховання працелюбності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2020-2032 роки. Опубліковано 15 квітня 2022 року.
2. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.): автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с.
3. Фребель Ф. Педагогические сочинения. Перевод с нем. И. Городецкого; Под ред. Д. Королького. Изд. 2-е. М.: Изд. К. Тихомирова, 1913. Т. I. Воспитание человека. 359 с.

УДК 373

Звєскова В.К.

*кандидатка педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
м. Ізмаїл, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ООП

Питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджувалося зарубіжними вченими Д. Демплер, Д. Харві,

українськими науковцями: А. Колупаєвою, К. Волковою, О. Антоною, О. Мартинчук та ін.

Наукова інформація про педагогічні погляди Ф. Фребеля щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами недостатньо представлена у сучасній вітчизняній педагогіці. Освітні ідеї німецького педагога щодо розвитку й виховання дитини різного віку з особливими освітніми потребами потребують систематизації та узагальнення [5, с. 22].

Фрідріх Фребель був німецьким педагогом, який розвинув концепцію дитячої освіти, відому як «концепція дитячої гри». Ця концепція базується на ідеї, що діти повинні навчатися через гру та самостійну діяльність.

У практиці виховання дітей з ООП ідеї Фребеля можуть бути використані, наприклад, для створення різноманітних ігрових ситуацій, де діти зможуть розвивати свої соціальні та комунікативні навички. Також можна використовувати методикау «навчання через діяльність», коли діти отримують знання та вміння, виконуючи конкретні завдання.

Однією з основних ідей Фребеля є те, що діти повинні бути активними учасниками свого власного процесу навчання та виховання. Тому, вихователі можуть заохочувати дітей з ООП до самостійності, давати їм можливість вирішувати певні завдання, та постійно підтримувати їх інтерес до навчання.

Так, діти повинні бути активними учасниками свого власного процесу навчання та виховання. Це означає, що дитина повинна бути залучена до процесу навчання та виховання та мати можливість впливати на нього. Вона повинна бути сприйнятливою до навколишнього світу та мати можливість активно взаємодіяти з ним.

Активна участь дитини в процесі навчання та виховання має декілька переваг. По-перше, дитина краще запам'ятовує інформацію, коли вона активно займається певними завданнями, а не просто слухає викладача. По-друге, коли дитина сама бере участь у процесі навчання та виховання, вона вчиться самостійності та розвиває вміння робити власний вибір. По-третє, активна участь дитини в процесі навчання та виховання підвищує її мотивацію до навчання та розвитку [2].

Отже, виховання дітей з ООП засноване на ідеї активної участі дитини в процесі навчання та виховання. Вихователі та педагоги повинні надавати дітям з ООП можливість бути активними учасниками свого власного процесу навчання та виховання, щоб забезпечити їхній успіх та розвиток. Крім того, Фребель вважав, що діти повинні мати можливість розвивати свої творчі та художні здібності. Тому, вихователі можуть пропонувати дітям з ООП різноманітні творчі завдання, наприклад, малювання, ліплення, складання мозаїк та інше [3]. Тому, діти повинні мати можливість розвивати свої творчі та

художні здібності. Це важливо для їхнього розвитку та самовираження. Художні та творчі здібності допомагають дітям розвивати свій талант, відчувати себе успішними та досягати цілей. Розвиток творчих та художніх здібностей дитини може відбуватися за допомогою різних методів та технік, наприклад, через малювання, ліплення, музику, танці, театр та інші види мистецтва. Ці види діяльності допомагають розвивати в дітей творче мислення, фантазію, уяву, сприйнятливність до краси та гармонії. Крім того, розвиток творчих та художніх здібностей допомагає дітям з ООП відчувати себе успішними та здатними досягати цілей. Це підвищує їхню самооцінку та самоповагу, що є важливим для їхнього соціального та психологічного розвитку. Отже, розвиток творчих та художніх здібностей дітей з ООП є важливим елементом їхнього розвитку та самореалізації. Вихователі та педагоги повинні надавати дітям можливість розвивати свої творчі та художні здібності, використовуючи різні методи та техніки.

Узагалі, ідеї Фребеля можуть бути корисними у роботі з дітьми з ООП, оскільки вони базуються на принципах індивідуального підходу до кожної дитини та її потреб, що особливо важливо у вихованні дітей з ООП.

Принцип індивідуального підходу є особливо важливим у вихованні дітей з особливими освітніми потребами, оскільки вони мають різні особистісні особливості та потреби. Кожна дитина з ООП має свої сильні та слабкі сторони, і для досягнення успіху в навчанні та вихованні необхідно розуміти та враховувати їхні індивідуальні потреби. Індивідуальний підхід передбачає персоналізований підхід до кожної дитини. Вихователь або педагог повинен враховувати особливості кожної дитини з ООП, які можуть включати фізичні, психологічні, соціальні та когнітивні потреби. Важливо забезпечити, щоб учні з ООП отримували індивідуальну підтримку та допомогу, яка відповідає їхнім потребам. Індивідуальний підхід може включати в себе різні підходи та методи виховання та навчання, такі як адаптивне навчання, диференційоване навчання, індивідуальні програми навчання та інші. Ці методи допомагають вихователям та педагогам враховувати потреби кожної дитини з ООП та створювати умови, необхідні для їхнього успіху в навчанні та вихованні.

Отже, індивідуальний підхід до кожної дитини з ООП є важливим принципом виховання та навчання, який допомагає забезпечити успіх та самореалізацію кожної дитини

Список використаних джерел:

1. Анісімова О. Термінологічне поле фребельпедагогіки. Науковий вісник Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка. Серія «Педагогіка». 2014. Вип. 3. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkogpth_2014_3_3.

2. Беленька Г. Підготовка студентів до використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля в практиці роботи сучасного дитячого садка. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2007. Вип. 8. С. 188–191.
3. Борисова З. Фрідріх Фребель – засновник ідеї дитячого садка: (220 років від дня народження та 150 років від дня смерті). Дошкільне виховання. 2002. № 12. С. 5–7.
4. Фребель Ф. Дитячий садок: хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.

УДК 378.14:004

Ілійчук Л.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАДАННЯ ЯКІСНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У сучасних умовах розвитку і реформування системи вищої освіти України спостерігається підвищений інтерес суспільства до її якості як визначального чинника успіху у контексті інтеграції в Європейській освітній простір. Якість освіти є однією із основних правових та етичних складових реформи в системі вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу. Тому забезпечення якості слід характеризувати як політику, діяльність і практику, зорієнтовані на досягнення, підтримку та підвищення якості вищої освіти [1, с. 7]. Відтак модернізація системи вищої освіти, відкритий і рівний доступ до якісної освіти громадян є ключовими завданнями державної політики, від успішного розв'язання яких залежить подальший успішний розвиток країни.

Сьогодні в епоху інформатизації усіх сфер суспільного життя і діяльності, система вищої освіти зазнає різновекторних впливів та змін, актуалізуючи питання створення й ефективного функціонування інформаційно-освітнього середовища як необхідної передумови забезпечення якості освітньої діяльності закладу вищої освіти, якісної реалізації освітніх програм підготовки майбутніх фахівців. Слід зауважити, що інформаційно-освітнє середовище є своєрідною складною педагогічною системою, яка об'єднує не лише інформаційні освітні ресурси, комунікаційні технології, комп'ютерні засоби навчання, цифрові

інструменти для освіти, а й визначає характер і якість суб'єкт-суб'єктної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, сприяє формуванню професійно значущих та соціально важливих якостей, створює умови для самовдосконалення і саморозвитку здобувачів вищої освіти.

Інформаційно-освітнє середовище здійснює суттєвий вплив на організацію освітнього процесу у сучасному університеті, забезпечуючи підвищення якості надання освітніх послуг, синергію й можливість інтерактивної взаємодії між усіма його суб'єктами. Окрім того, функціонування інформаційно-освітнього середовища дає змогу цілісного використання новітніх засобів та інструментів відкритого і віддаленого доступу до освітніх ресурсів, вивчення досвіду й інноваційної діяльності фахівців різних галузей виробництва, забезпечує планування та інформаційно-методичну підтримку освітнього процесу й наукової діяльності здобувачів та викладачів, застосування сучасних механізмів і процедур пошуку, створення, аналізу, обробки, зберігання й подання інформації у різних її формах (текстовій, звуковій, графічній, мультимедійній тощо), а також моніторингу якості освітнього процесу і його результатів, здійснення дистанційної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Інформаційно-освітнє середовище як складно структурована система, до складу якої входять суб'єкти управління, учасники освітнього процесу, різні за призначенням технічні об'єкти й апаратні засоби, характеризується конкретною метою його створення і використання, структурою із відповідними компонентами, що визначають змістову, інформаційну та матеріально-технічну наповненість, наявність інформаційних ресурсів і можливістю вільного до них доступу, цифровими інструментами реалізації мети управління й організації освітнього процесу. Варто підкреслити, що ефективне функціонування інформаційно-освітнього середовища можливе за умови створення єдиної інформаційної системи закладу вищої освіти і мережі його підрозділів шляхом формування корпоративної інфраструктури, використання сучасної комп'ютерної техніки, програмних засобів і цифрового обладнання із наступною інтеграцією різних інформаційних систем до загального комплексу взаємопов'язаних технічних рішень і програмних продуктів, а також побудови системи управління розвитком ІОС [4, с. 25].

За структурою складові інформаційно-освітнього середовища сучасного університету можна розподілити на такі підсистеми: навчально-виховна (педагогічний блок), технологічна (програмно-технічний блок), управління та облік (адміністративний блок) [2, с. 315]. При цьому «осердям» ІОС є віртуальне або цифрове навчальне середовище (Virtual Learning Environment, VLE) – програмна система, що включає цифрові інструменти та послуги,

створені для інформаційно-комунікаційної підтримки освітнього процесу [3, с. 249]. Ця система може бути реалізована для управління навчанням (Learning Management System, LMS), управління навчальним контентом (Learning Content Management System, LCMS), управління курсами (Course Management System, CMS), самостійної реалізації здобувачами освітнього маршруту (Personal Learning Environment, PLE), створення авторських програмних продуктів (Authoring Packages). Коротко охарактеризуємо кожен із них:

- LMS (Learning Management Systems) – система управління навчанням, яка дозволяє здійснювати автоматизоване адміністрування навчальних курсів, передбачає реєстрацію користувачів і управління їх правами доступу, створення навчального контенту і його перегляд у зручному вигляді в режимі реального часу, можливість моніторингу знань та відстеження успішності кожного здобувача, формування широкого спектру завдань і тестів, в т.ч. індивідуальних завдань, гейміфікацію процесу навчання;

- LCMS (Learning Content Management Systems) – система управління навчальним контентом, яка призначена для створення і збереження освітнього продукту, надання до нього доступу учасникам освітнього процесу, організації спільного опрацювання і вивчення змістового наповнення курсів, обміну інформацією між різними фахівцями без втрати якості контенту;

- CMS (Course Management System) – система управління курсами, яка дозволяє розробникам додавати, редагувати та видаляти навчальні матеріали у системі, налаштовувати потрібну конфігурацію за допомогою використання графічних елементів, змінювати місце розташування і зовнішній вигляд блоків обраного шаблону, управляти доступом користувачів;

- PLE (Personal Learning Environment) – система, яка дає змогу здобувачу самостійно визначати цілі навчання, контролювати і керувати змістом та темпом свого навчання, здійснювати моніторинг власних навчальних досягнень, комунікувати й співпрацювати з іншими людьми у процесі навчання, формувати свій особистий електронний навчальний простір;

- авторські програмні продукти (Authoring Packages) – забезпечують можливість розробки електронних навчальних матеріалів за допомогою різних цифрових інструментів й застосунків (HTML, PowerPoint, TrainerSoft, Macromedia Authorware тощо).

Отже, ера інформаційного суспільства, яка характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій в усіх сферах суспільного життя, актуалізує питання створення інформаційно-освітнього середовища в сучасному університеті, яке значною мірою впливає на якість професійної підготовки майбутніх фахівців, відкриває широкі можливості для впровадження нових підходів до організації освітнього процесу, забезпечує

рівний доступ здобувачів до інформаційних освітніх ресурсів й сучасних технологій навчання, сприяє формуванню професійних компетентностей і соціально важливих якостей, створює умови для їх саморозвитку та самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Бабин І. І. Забезпечення якості вищої освіти: європейський, національний та інституційний рівні. *Наука і освіта*. 2011. № 1. С. 7-14.
2. Коваль М. С. Система професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти: монографія. Львів: ПАІС, 2019. 544 с.
3. Коваль М. С., Кусій М. І. Завдання та властивості інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 60. С. 247-255.
4. Топузов М. Інформаційно-освітнє середовище навчальних закладів: проектування відповідно до вимог сучасного суспільства. *Шкільний світ*. 2018. № 9-10 (825-826). С. 17-25.

УДК 378.018.8:373.2.011

Лінтварьова А. Д.

здобувачка I курсу третього(освітньо-наукового)

рівня вищої освіти

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ В МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТНОЇ ДИДАКТИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД

Сьогодні відбувається швидка реформація системи освіти, це обумовлено постановкою нових вимог суспільства до інтеграції в інформаційний освітній простір. Тож перед ЗВО постає потреба узгодження системи професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти з існуючим інформаційно-комукаційним педагогічним середовищем. Зміни, що відбуваються в системі дошкільної освіти потребують від сучасних здобувачів освіти нових фахових умінь, що тісно пов'язані з впровадженням в освітній процес комп'ютерних технологій тощо.

У зв'язку з інформатизацією освіти можна помітити тенденцію до підвищення попиту на конкурентоспроможну, кваліфіковану, критично та

творчо мислячу особистість педагога, що буде володіти необхідним рівнем фахової компетентності. Використання викладачем під час підготовки майбутніх фахівців інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища передбачає формування у здобувачів високого рівня інформаційної культури, вміння самостійно шукати необхідну інформацію для засвоєння певних знань, умінь та навичок, полегшує подальшу роботу з ІКТ. Цього можливо досягти, за умови переходу освітньої системи ЗВО від традиційної моделі суб'єктно-суб'єктних відносин до моделі трисуб'єктних відносин. Сучасна модель трисуб'єктних відносин передбачає включення до традиційної суб'єктно-суб'єктної моделі, яка являє собою взаємозв'язок педагога та здобувача, третього суб'єкта – інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Тобто з'являється абсолютно нова система відносин «педагог– здобувач– інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище», де кожен з елементів є активним рівноцінним суб'єктом освітнього процесу [3].

Саме Л. Петухова та О. Співаковський у своїх наукових дослідженнях обґрунтовують необхідність введення в сучасну модель вищої освіти – інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, як суб'єкта освітнього процесу. Дослідниця Л. Петухова у своїх роботах вводить поняття «інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища як сукупності знанієвих, технологічних і ментальних сутностей, які в синхронній інтеграції забезпечують якісне оволодіння системою відповідних знань». Введення зазначеного середовища як активного суб'єкта сучасної освітньої моделі ЗВО дозволило Л. Петуховій та О. Співаковському впровадити у теорію і практику навчання дефініцію «трисуб'єктна дидактика – один із напрямів педагогічної науки про найбільш загальні закономірності, принципи та засоби організації навчання, що забезпечує свідоме та міцне засвоєння системи знань, умінь і навичок у межах рівноправних взаємин учня (студента), учителя (викладача) та інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища.» .

Питанню професійної підготовки майбутніх вихователів в моделі трисуб'єктної дидактики присвячували свої дослідження видатні вчені, а саме Л. Петухова, О. Співаковський, О. Анісімова, А. Бальоха, Н. Воропай, Л. Пермінова.

Для розуміння сутності підготовки майбутніх вихователів у моделі трисуб'єктної дидактики важливо зрозуміти як працює кожен з суб'єктів: перший суб'єкт – педагог ЗВО він є наставником, що керує освітнім процесом, його завдання – розробити і впровадити у власну діяльність дієві методи для засвоєння здобувачами фахових знань, умінь та навичок [1]. Другий суб'єкт – здобувач – він є рівноцінним учасником освітнього процесу, який активно взаємодіє з педагогом, набуває умінь самостійної освітньої діяльності; у такій

моделі відносин він має безліч можливостей для впливу на зміст та процес власної фахової підготовки. Важливою відмінністю трисуб'єктної моделі взаємодії від суб'єктно-суб'єктної моделі є те, що здобувач освіти перетворюється з пасивного учасника освітнього процесу на активного суб'єкта, який має вміти підтримувати неперервний зв'язок з педагогом. Третій суб'єкт – інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище – воно розглядається як організована система методичного, інформаційного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє формуванню й розвитку інформаційно-освітньої взаємодії між здобувачем, педагогом і засобами ІКТ, а також активному формуванню самостійної пізнавальної активності студентів [4].

Організація освітнього процесу для майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах трисуб'єктних відносин сприяє досягненню певних цілей:

- формування можливості особистості функціонувати в інформаційному суспільстві;
- формування інформаційної компетентності у здобувачів та викладачів;
- створення сприятливих умов навчання для розвитку фахових знань, умінь та навичок, можливостей задовольняти власні освітні потреби;
- формування здатності до продуктивної самоосвіти здобувачів;
- розвиток комунікативних навичок;
- формування сталої мотивації до професійної діяльності [2].

Для реалізації ефективних трисуб'єктних відносин в системі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідним є використання ресурсу створеного Л. Петуховою, О. Співаковським та Н. Воропай «Web-мультимедіа енциклопедія «Історія загальної та дошкільної педагогіки» – електронний навчальний курс з історії дошкільної та загальної педагогіки який є складовою частиною формування особистості здобувача, але є водночас як важким для сприйняття всього навчального матеріалу, що там розміщено, адже вимагає роботи з великим обсягом інформації по курсу, так і зручним за рахунок передачі корисної інформації для майбутньої фахової діяльності. Також важливо відзначити, що для фахової підготовки ресурс WEB-мультимедіа «Дари Фрідріха Фребеля» є дуже корисним, ресурс створений Л. Петуховою, О. Анісамовою який надасть такі дидактичні можливості: доступ до навчальної інформації в будь-який зручний для здобувача та педагога час; виконання творчих завдань та перевірки власних знань; онлайн спосіб комунікації між педагогом та студентом; допоможе засвоїти методику роботи з «дарами» Фребеля; навчить здобувачів вміло реалізувати та впроваджувати отримані знання.

Таким чином, вивчаючи особливості фахової підготовки майбутнього вихователя в умовах трисуб'єктних відносин, ми дійшли таких висновків - сучасна система освіти є активною, діяльнісною, здійснює суттєвий вплив на зміни завдань та цілей, змісту освітньої діяльності, є відкритою до реформації, орієнтована на пріоритети трисуб'єктної моделі.

Список використаних джерел:

1. Воропай Н. А. Використання інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища у формуванні самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця початкової освіти. Херсон: Видавництво ХДУ, 2010. №1 С.51-55.
2. Воропай Н. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів початкових класів (на матеріалі курсу «Історія педагогіки» з застосуванням Web-мультимедіа енциклопедії). Херсон: Айлант, 2011. 70 с.
3. Петухова Л.Є., Бальоха А.С. Професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у моделі трисуб'єктної дидактики. К.: Гнозис, 2016. № 37. С. 453-462.
4. Співаковська Є. О. Формування самоосвітньої компетентності у студентів філологічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій. К.: Комп'ютер у школі та сім'ї, 2013. № 1. С. 27-29.

УДК 373.14

Лут О.А.

*кандидат хімічних наук, доцент
кафедра хімії та наноматеріалознавства*

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Новікова О.Д.

*студентка 2 курсу
спеціальності Середня освіта (Хімія)*
Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

Манжула Н.О.

*студентка 2 курсу
спеціальності Середня освіта (Хімія)*
Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ ТРИСУБ'ЄКТИВНОЇ ДИДАКТИКИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ШКІЛЬНИЙ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ»

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в хімії за останні роки стали обов'язковим та необхідним доповненням щодо викладу навчального матеріалу, пояснення багатьох фактів, процесів, моделей та хімічних дослідів. Широке коло педагогічних технологій на сьогодні аналізується як особливі засоби реалізації та діагностики освітнього процесу, що містять в свою чергу сукупність різних форм, методів та засобів навчання, різні види контролю та самоконтролю, поточну успішність, і найголовне, корегування навчально-дидактичного забезпечення з метою досягнення фахових компетентностей та високого рівня знань з даного предмету [1, с.8].

Вчителі, викладачі з хімії повинні впроваджувати щоденно в методику викладання навчальних предметів та дисциплін інтернет-ресурси, платформи з просторовим зображенням будови речовин, фізичних явищ, віртуальні лабораторії (симуляція хімічних процесів).

На жаль, події останніх років, змушують викладачів переосмислити викладання в освіті, зобов'язують її реформувати до потреб суб'єкту навчального середовища та бути в постійному саморозвитку в розробці багатофункціонального навчально-методичного забезпечення.

Мета такого комбінованого підходу – ефективно, вмотивовано забезпечити повний доступ до викладання хімії підростаючому поколінню в поєднанні з аудиторною, самостійною, індивідуальною формою роботи в будь-який зручний для суб'єкту час. Кожен здобувач освіти повинен самостійно і швидко знаходити необхідні інформаційні ресурси, дані або відповідний матеріал. Віртуальне середовище повинно постійно оновлюватись, наповнюватись інформацією з постійно наростаючими темпами його розвитку.

Тому, саме в рамках трисуб'єктної дидактики ми зможемо відповісти на проблемні питання, що на сьогодні виникли перед модернізованою системою освіти: роль і місце викладача у розробці нової дидактичної моделі; реальне співвідношення віртуальних і візуальних методів викладання суб'єктам дидактичної системи; організація нових та експресних систем контролю навчальної діяльності; забезпечення єдиного результату між постійно зростаючими конкурентноспроможними вимогами ринку праці та потенційними можливостями системи освіти [2, с.77].

Вважаємо, що при проведенні лабораторних робіт з курсу «Шкільний лабораторний практикум» у відповідній лабораторії повинний перш за все бути швидкий доступ до інтернету, а саме, аудиторія повинна відповідати

відповідним технічним вимогам: вся мультимедія, що наявна в лабораторії повинна бути підключена до мережі з обов'язковим доступом до спільного Інтернет-ресурсу. Крім того, важливим аспектом є створення можливостей доступу до навчальних електронних ресурсів з будь-якого зручного для студента чи учня місця. Програмне забезпечення повинно бути нескладним для освоєння, наповнене чіткою інформацією для викладання даного предмету, перевірено та мати можливість легкої взаємодії, спілкування, моніторингу навчального процесу, надавати можливості для дистанційного навчання (on- і off-line).

Даний курс викладається студентам освітнього рівня бакалавр спеціальності 014.06 Середня освіта (Хімія). Під час проведення хімічного експерименту в аудиторному режимі потрібно мати розроблений «Робочий нотатник» студента, в якому прописані теми курсу, базова навчальна програма для учнів старшої школи (9-11 класи) та профільна програма з хімії для класів з поглибленим вивченням хімії. Студенти, виконуючи експерименти, мають також відповідне обладнання, реактиви, які дають змогу побачити в реалії зовнішні ознаки реакції та записати рівняння з відповідними висновками.

Якщо відповідні реактиви відсутні, у студентів наявні посилання або *qr*-коди в нотатнику, за якими вони можуть відслідкувати симуляцію хімічних реакцій у віртуальному просторі за допомогою або віртуальних лабораторій, або платформ з хімічними дослідженнями та симуляцією геометричних зображень (Мозаїк, Юні біохіміки, відеоексперименти з неорганічної та органічної хімії). Вони проглядають це в режимі он-лайн, вчать записувати спостереження, рівняння та висновки, для яких є місце в Нотатнику. Студенти використовують власні гаджети (телефони, ноути, планшети). Але в лабораторії обов'язково присутній теле-комп'ютер, до якого підключений інтернет, тому в будь-якому випадку усі студенти мають можливість доступу до будь-якого контенту зі свого робочого зошита.

Сучасні тенденції у стрімкій модернізації нової освіти вимагають інтеграційно-інформаційного обміну в освітньому середовищі, яким стало комунікаційно-педагогічний науковий простір. Вища школа зобов'язана розробити власне спеціальне програмне забезпечення на основі мультимедійних технологій з необхідними дидактичними та методичними матеріалами, творчими завданнями і надання можливості вільної роботи з ресурсами глобальної мережі Інтернет [2, с.78].

Тому, можна сформулювати загальний та фундаментальний підсумок з вище вказаного щодо перспективи забезпечення якісних освітніх послуг вищими навчальними закладами майбутнім фахівцям для професійного компетентнісного конкурсу на європейському ринку праці: формування стійких

потреб в постійній професійній самоосвіті та обумовлення об'єктивної необхідності у професійно-педагогічній підготовці майбутніх вчителів.

Список використаних джерел:

1. Петухова Л.Є., Співаковський О.В. До питання про трисуб'єктну дидактику // *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2007. №5 (61). С. 7-9.
2. Петухова Л.Є. Трисуб'єктна дидактика в моделі інноваційного розвитку освітніх систем. *Педагогічні науки*: [зб. наук. праць / ред. Є.С. Барбіна]. Херсон: ХДУ, 2014. Вип. 65. С. 74-80.

УДК 378.013.78

Яремович Марія Андріївна,
здобувач ступеня доктора філософії PhD
Рівненського державного гуманітарного університету,
викладач, методист КЗ ЛОР
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
м. Броди, Україна

**ТРИСУБ'ЄКТНА ДИДАКТИКА ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НУШ**

В епоху цифрових перетворень, появи новітніх способів і засобів отримання інформації, все частіше питання суб'єктності учнів та вчителів зазнає ризиків. Цифрові та інформаційно-комунікаційні технології стрімко розвиваються, змінюються та при цьому швидко застарівають. Педагогічні працівники не завжди встигають за цими змінами. Проте, варто зауважити, що не завжди доступ до величезного масиву інформації приносить позитивні результати. Аналіз та синтез інформаційного потоку, який здійснюють саме педагоги дозволяє здобувачам освіти отримати необхідні знання, не засмічуючи їх. У цьому контексті важливо зробити акцент на тому, що ця сторона педагогічної діяльності вчителів особливо важлива на рівні початкової освіти. Майбутні учителі початкових класів НУШ, які навчаються на сучасному етапі повинні повною мірою бути включеними у процес теоретичного вивчення елементів та особливостей ІКПС, а також вміти їх практично застосовувати, не нівелюючи при цьому суб'єктність молодших школярів, а також здійснювати виховну та розвивальну діяльність.

У контексті вищесказаного, враховуючи постійні зміни як інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, так і особистісного стану учнів і вчителів, ефективною є розроблена Л.Є. Петуховою та її колегами інноваційна дидактична система, яка отримала назву «*трисуб'єктна дидактика*». За визначенням дослідниці « трисуб'єктна дидактика – це один із напрямів педагогічної науки про найбільш загальні закономірності, принципи та засоби організації навчання, що забезпечує свідоме та міцне засвоєння системи знань, умінь і навичок у межах рівноправних взаємин учня (студента), учителя (викладача) та інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища» [2, с. 76].

Особливістю Нової української школи є компетентнісний підхід, сутність якого полягає у навчанні здобувачів освіти практично застосовувати знання, уміння і навички, а не бездумно накопичувати їх. Однією із ключових компетентностей, яка на сучасному етапі є дуже актуальною та важливою, а також за рівнем сформованості якої можна оцінювати результативність освітнього процесу – є громадянська компетентність. О. Пометун визначає одним із найголовніших завдань виховного процесу у сучасній школі – це формування громадянина України, патріота, для якого демократичне громадянське суспільство стане осередком реалізації творчих можливостей, задоволення соціальних та особистих інтересів [3, с.18].

Громадянська компетентність вчителів початкових класів НУШ є дуже важливою складовою їх професійної компетентності. Саме ці вчителі готують молодших школярів до активної участі в громадському житті, знайомлять їх з основними громадянськими правами та обов'язками, вчать учнів відповідальності та активної громадянської позиції.

- До основних складових громадянської компетентності вчителів початкових класів НУШ включають:
- наявність знань та розуміння демократичних процесів та інституцій: вчителі повинні розуміти, як саме функціонують демократичні процеси та інституції, такі як парламент, уряд, судова система тощо, і як ці процеси впливають на життя громадян;
- розвиток громадянських якостей: вчителі повинні допомагати учням розвивати громадянські якості, такі як відповідальність, взаємодія, толерантність, співпраця, солідарність тощо;
- розуміння соціальних проблем та вміння діяти, з метою їх вирішення: вчителі повинні бути знайомі з різними соціальними проблемами, такими як бідність, наркоманія, екологічні проблеми, проблема війни і миру, соціальна нерівність тощо, і повинні

допомагати учням розуміти ці проблеми та навчати їх механізму дій у напрямку їх вирішення;

- розвиток інтерактивних методів навчання: вчителі повинні використовувати інтерактивні методи навчання, такі як дебати, групова робота, рольові ігри тощо, для сприяння розвитку громадянських якостей учнів;
- здатність до рефлексії: вчителі повинні мати здатність до рефлексії щодо своєї роботи та взаємодії з учнями, щоб постійно вдосконалювати свої педагогічні методи та забезпечувати ефективний розвиток громадянської свідомості учнів початкових класів НУШ.

Формування громадянської компетентності у майбутніх вчителів початкових класів НУШ через реалізацію дидактичної системи «викладач – студент – інформаційно-комунікативне середовище (ІКПС)» на сучасному етапі розвитку освітнього середовища є часним та ефективним. За допомогою створення правильного та продуманого інформаційно-комунікаційного середовища процес формування громадянської компетентності у майбутніх учителів молодших класів НУШ стає модернізованим сприяє позитивному ставленню студентів до процесу виховання. Завдяки такій взаємодії студенти ефективно та цікаво здобувають знання, набувають вмінь та навичок, які є необхідними для їх майбутньої професійної діяльності. Викладачі ж виступають у ролі модераторів, інструкторів чи тьюторів. Що ж стосується ІКПС, то його функціональні та освітні переваги відкривають цілий спектр можливостей для виховної діяльності майбутніх учителів початкових класів НУШ: доступ до необхідної інформації, газет, журналів, відео-матеріалів, подкастів, інтерактивних тестів, законодавчих акти.

Резюмуючи варто сказати, що формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкових класів НУШ є важливим завданням сучасних ЗФПО та ЗВО. Цей процес повинен бути діяльним та ефективним, але при цьому прив'язаним до практичної площини. Трисуб'єктна дидактична система є чудовим механізмом для активної взаємодії викладача студента та ІКПС. Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище при цьому допомагає майбутнім учителям початкових класів НУШ, а також викладачам ефективно користуватися перевагами інформаційного простору, з метою формування громадянської компетентності.

Список використаних джерел

1. Нестеренко Т. Громадянська компетентність учнів як складова громадянської освіти в початковій школі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2009ю №4. С. 179 – 182.

2. Петухова Л. Є. Трисуб'єктна дидактика в моделі інноваційного розвитку освітніх систем. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки.* 2014. Вип.65. С. 74 – 80.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_65_15
3. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів.* 2005. №23. С. 18 – 21.
4. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Воропай Н. А. До оцінювання взаємодії у моделі «Викладач – студент – середовище». *Наука і освіта.* 2011. №4. С. 401 – 405.

Наукове видання

**Фребелівська педагогіка в сучасній освіті:
вимоги, тренди, перспективи**

Збірник матеріалів Всеукраїнської
науково-практичної конференції (з міжнародною участю)

Умовн. друк. арк. 18,25
Видавець і виготовлювач
Херсонський державний університет.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ХС № 69 від 10 грудня 2010 р.
73003, Україна, м. Херсон, вул. Університетська, 27.